

Міністерство освіти і науки України

**Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Коломийський навчально-науковий інститут**

**EUROPEAN CREDIT TRANSFER SYSTEM
ECTS - ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАКЕТ**

**Галузь знань: 01 Освіта/ Педагогіка
Спеціальність: 014 Середня освіта (Українська мова і література)
Спеціалізація:**

2019

1. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ІНСТИТУТУ:

1.1. Адреса: вул. Лисенка, буд. 8, м. Коломия, Івано-Франківська область, 78200

Контактні телефони:

тел. (03433) 2-46-60

Приймальня директора (03433) 2-14-28/ 2-46-60

e-mail: knni@pnu.edu.ua

Інформація про склад керівних органів інституту:

Директор інституту: Плекан Юрій Васильович –

кандидат історичних наук, доцент

тел.: (03433) 2-14-28

e-mail: yra.plekan@pnu.edu.ua

Заступник директора: Слипанюк Ольга Василівна –

кандидат біологічних наук, доцент

тел.: (03433) 2-46-60

тел. вн. 209

e-mail: olga.slipanyuk@pnu.edu.ua

Вчений секретар ради Коломийського навчально-наукового інституту:

Марчук Микола Васильович – кандидат історичних наук, доцент

тел.: (03433) 2-46-60

тел. вн. 211

e-mail: mykola.marchuk@pnu.edu.ua

Методист ЗФН: Федюк Юлія Іванівна

тел.: (03433) 2-46-60

тел.. вн. 208

e-mail: yuliia.fediuk@pnu.edu.ua

Диспетчер: Волошенюк Вікторія Василівна

тел.: (03433) 2-46-60

тел.: вн. 208

e-mail: viktoriaviktoria.vm@gmail.com

1.2. АДРЕСА, ТЕЛЕФОНИ ВІДПОВІДНОЇ КАФЕДРИ ІНСТИТУТУ, ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД КАФЕДРИ:

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

(вул. Лисенка 8, м. Коломия, Івано-Франківська область, 78200

тел.: (03433) 2-46-60)

Склад кафедри:

Марчук Микола Васильович – завідувач кафедри, кандидат історичних наук, доцент

Плекан Юрій Васильович – кандидат історичних наук, доцент

Слипанюк Ольга Василівна – кандидат біологічних наук, доцент

Федюк Юлія Іванівна - викладач

Ковальчук Оксана Василівна – старший лаборант кафедри

КАФЕДРА ФІЛОЛОГІЇ

(вул. Лисенка 8, м. Коломия, Івано-Франківська область, 78200

тел.: (03433) 2-46-60, тел. вн.: 212)

Склад кафедри:

Солецький Олександр Маркіянович - завідувач кафедри, доктор філологічних наук

Ковальчук Михайло Петрович – кандидат філологічних наук, доцент

Васильчук Микола Миколайович – кандидат філологічних наук, доцент

Русакова Ольга Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент

Волощук Галина Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент

Наговіцина Христина Мирославівна – кандидат філологічних наук

Лепьохін Євгеній Олександрович – кандидат філологічних наук, доцент

Гловацька Ольга Любомирівна – старший лаборант кафедри

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

(вул. Лисенка 8, м. Коломия, Івано-Франківська область, 78200

тел.: (03433) 2-46-60)

Склад кафедри:

Поясик Оксана Іванівна – завідувач кафедри, кандидат педагогічних наук, доцент

Микитюк Галина Юріївна – кандидат психологічних наук, доцент

Лаппо Віолетта Валеріївна – кандидат педагогічних наук, доцент

Чепіль Марія Василівна – *старший викладач*

Никируй Ростислав Іванович – кандидат фізико–математичних наук, доцент

Волошенюк Вікторія Василівна - старший лаборант кафедри

2. ПЕРЕЛІК НАПРЯМІВ ТА СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У КОЛОМІЙСЬКОМУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ ІЗ ЗАЗНАЧЕННЯМ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ОБСЯГУ ТА ТЕРМІНУ НАВЧАННЯ

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта

Спеціалізація: Історія

Термін навчання – 3 роки 10 місяців

Ліцензійний обсяг:

денна форма навчання – 0

заочна форма навчання – 20

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта (Фізична культура)

Термін навчання – 3 роки 10 місяців

Ліцензований обсяг:

денна форма навчання – 20

заочна форма навчання – 20 осіб

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 013 Початкова освіта

Спеціалізація: Початкова освіта

Термін навчання – 3 роки 10 місяців

Ліцензований обсяг:

денна форма навчання – 50

заочна форма навчання – 60 осіб

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 Психологія

Термін навчання – 3 роки 10 місяців

Ліцензійний обсяг:

заочна форма навчання – 25 осіб

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта

Спеціалізація: Українська мова і література

Термін навчання – 3 роки 10 місяців

Ліцензійний обсяг:

денна форма навчання – 15

заочна форма навчання – 20 осіб

3. УМОВИ ДЛЯ НАВЧАННЯ (КОРОТКА ІНФОРМАЦІЯ ПРО МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНУ БАЗУ)

Коломийський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» створений у структурі Прикарпатського університету у червні 1999 р. (наказ Міністерства освіти України № 218 від 24.06.1999 р.).

Формування контингенту студентів здійснюється на умовах державного замовлення, а також за замовленнями фізичних і юридичних осіб.

Важлива роль в системі підготовки фахівців відводиться довузівській підготовці та системі профорієнтаційного відбору на навчання найбільш підготовлених абітурієнтів. Ця робота здійснюється за такими напрямками:

профорієнтаційна робота та безпосередня участь у навчальному процесі загальноосвітніх шкіл регіону; профорієнтаційна робота при конкурсах-захистів науково-дослідницьких робіт учнів-членів Коломийського відділення Малої академії наук України; через роботу очно-заочної школи та підготовчих курсів; дня відкритих дверей Коломийського навчально-наукового інституту.

На кафедрах Коломийського навчально-наукового інституту працює 19 штатних викладачів. Серед них 13 кандидатів наук, доцентів (68,4 %).

Для проведення навчального процесу Коломийський навчально –науковий інститут володіє відповідною матеріально-технічною базою. Площа навчально-лабораторних приміщень становить 2108,4 кв. м. Середня площа, яка припадає на одного студента денної форми, становить 10 кв. м. Майбутні фахівці мають змогу навчатись у 43 навчальних приміщеннях, у тому числі приміщення для занять студентів площею 1223,1 кв. м., які оснащені сучасним обладнанням та комп'ютерною технікою. До послуг студентів інституту створено комп'ютерну лабораторію із 27 персональними комп'ютерами, підключеними до мережі Інтернет, та мультимедійний зал.

Важливою складовою змісту підготовки спеціалістів є забезпечення студентів підручниками і посібниками. У бібліотеці інституту є достатня кількість відповідної літератури.

Коломийський навчально – науковий інститут має належну матеріальну базу для забезпечення викладання фундаментальних, гуманітарних, професійно-орієнтованих і спеціальних дисциплін. Кафедри оснащені сучасним навчальним обладнанням, комп'ютерною технікою. Кількість студентів, яка припадає на один комп'ютер, становить 12,2 особи.

Навчально-виховний процес здійснюється у 32 аудиторіях, санітарно-технічний стан яких приведений до відповідних вимог.

З метою поліпшення навчально-методичного забезпечення створена бібліотека (загальний фонд 10989 примірників) із читальною залом на 100 місць.

Усі студенти, які потребують житла, повністю забезпечуються місцями у гуртожитку. У навчальному корпусі інституту функціонує мережа громадського харчування: 1 студентська їдальня, 1 буфет.

Організація підготовки фахівців здійснюється на основі нормативного і правового забезпечення, яке визначає закон «Про вищу освіту в Україні» від 17

4. ОСНОВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ, СПОСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Навчальна дисципліна складається із одного або декількох залікових кредитів, кількість яких визначається змістом та формами організації навчального процесу.

Заліковий кредит – це завершена задокументована частина навчальної дисципліни, вивчення якої для студентів зазвичай завершується підсумковим оцінюванням (підсумкове тестування, залік або екзамен). Заліковий кредит складається із модулів (частин програми навчальної дисципліни, поєднаних із формами навчання – лекційні, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, усі види практик та консультацій, виконання студентами самостійних та індивідуальних завдань, інші форми і види навчальної та науково-дослідницької діяльності).

У навчальному процесі використовуються такі методи: за типом (характером) пізнавальної діяльності: інформаційно-рецептивний (лекція, розповідь, робота з підручником, демонстрація, пояснення); репродуктивний метод; проблемний виклад виучуваного матеріалу, частково-пошуковий та дослідницький методи; індуктивний, дедуктивний; наочні (робота з таблицями, схемами тощо); творчий метод; практичні методи (усні і письмові тренувальні вправи); експериментальний метод.

Контроль успішності студента здійснюється з використанням методів і засобів, що передбачені навчальним планом і робочою програмою дисципліни. Знання і вміння студента визначаються за допомогою 100-бальної системи оцінювання, реєструються у відповідних документах (академічних та електронних журналах, відомостях складання іспитів та заліків) з обов'язковим переведенням оцінок у національну шкалу та шкалу ECTS. Навчальні досягнення студента з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, практичні та лабораторні роботи, контрольні роботи, ІНДЗ, наукова робота тощо) оцінюється кількісно (визначається рейтинг), а також виставляється підсумкова оцінка з кожної навчальної дисципліни.

Отже, під час оцінювання знань, умінь і навичок студентів активно використовуються такі форми і методи контролю:

1. Поточний контроль якості засвоєння матеріалу теми. Проводиться у вигляді усного опитування (індивідуальне і фронтальне), заслуховування доповідей, перевірка конспектів першоджерел, письмовий контроль (самостійні, контрольні, лабораторні роботи), оцінювання практичного виконання різноманітних завдань та тестування за матеріалом теми.

2. Модульний контроль якості засвоєння знань, умінь і навичок проводиться у вигляді модульних контрольних робіт, тестування, у тому числі і з використанням електронних варіантів тестових завдань.

3. Підсумковий контроль якості проводиться у вигляді заліків та екзаменів.

Загальна оцінка виставляється після завершення вивчення навчальної дисципліни. Вона складається із балів за змістовні модулі та за підсумковий контроль (іспит).

Державна атестація студентів проводиться відповідно до чинної нормативної бази.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D	задовільно	
50-59	E		
26-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Графік навчального процесу

на 2019-2020 навчальний рік

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта(Українська мова і література)

Спеціалізація: Українська мова і література

Форма навчання денна

I. Графік навчального процесу

Курси	Вересень				Жовтень				Листопад				Грудень				Січень				Лютий				Березень				Квітень				Травень				Червень				Липень				Серпень							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
1	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	КС	К	С	С	С	С	КС	КС	КС	КС	КС	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	С	С	НП	НП	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К
2	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	КС	К	С	С	С	С	КС	КС	КС	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	С	С	НП	НП	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К		
3	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	КС	К	С	С	С	С	КС	ВП	ВП	ВП	ВП	ВП	ВП	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	КС	КС	С	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К		
4	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	КС	К	С	С	С	С	КС	ВП	ВП	ВП	ВП	ВП	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	КС	С	С	А	А												

ПОЗНАЧЕННЯ: Т - Теоретичне навчання; КС - Контроль за самост. роботою; К - Канікули; С - Екзаменаційна сесія; ВП - Виробнича практика; НП - Навчальна практика; А - Атестація;

II. ЗВЕДЕНІ ДАНІ ПРО БЮДЖЕТ ЧАСУ, тижні

Курс	Теоретичне навчання	контроль за самост. роботою	Канікули	Екзаменацій на сесія	Виробнича практика	Навчальна практика	Атестація	Всього
1	29	4	12	5		2		52
2	29	4	12	5		2		52
3	25	4	12	5	6			52
4	25	3	2	5	6		2	43
Разом	108	15	38	20	12	4	2	199

III. ПРАКТИКА

Назва практики	Семестр	Тижні
Навчальна		4
Навчальна (фольклорна)практика	2	2
Навчальна (діалектологічна)практика	4	2
Виробнича		12
Виробнича (навчально-виховна)практика	6	6
Виробнича (навчально-виховна) практика	8	6

IV. ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ

Назва навчальної дисципліни	Форма державної атестації (екзамен, дипломний проект (робота))	Семестр
Атестація (українська література з методикою викладання)	екзамен	8
Атестація (українська мова з методикою викладання)	екзамен	8

6. КОПІЇ РОБОЧИХ НАВЧАЛЬНИХ

“Затверджую”

Ректор

І.С. Непенда

(підпис)

(прізвище та ініціали)

" " 20 року
М.П.

Міністерство освіти і науки України

ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Кваліфікація **Вчитель української мови та літератури**

Строк навчання **3 роки 10 місяців**

РОБОЧИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Підготовки

бакалавра

з галузі знань

01 Освіта/Педагогіка

на основі

повна загальна середня освіта

за спеціальністю **014 Середня освіта (Українська мова і література)**

спеціалізацією **Українська мова і література**

Курс **1**

Форма навчання **денна**

I. Графік навчального процесу

Курси	Вересень				Жовтень				Листопад				Грудень				Січень				Лютий				Березень				Квітень				Травень				Червень				Липень				Серпень						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
1	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	КС	К	С	С	С	КС	КС	КС	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	С	С	НП	НП	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К

ПОЗНАЧЕННЯ: Т - Теоретичне навчання; КС - Контроль за самост. роботою; К - Канікули; С - Екзаменаційна сесія; НП - Навчальна практика;

II. ЗВЕДЕНІ ДАНІ ПРО БЮДЖЕТ ЧАСУ, тижні

Курс	Теоретичне навчання	контроль за самост. роботою	Канікули	Екзаменаційна сесія	Навчальна практика
1	29	4	12	5	2
Разом	29	4	12	5	2

III. ПРАКТИКА

Назва практики	Семестр	Тижні
Навчальна		2
Навчальна (фольклорна)практика	2	2

IV. ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ

Назва навчальної дисципліни	Форма державної атестації (екзамен, дипломний проєкт (робота))	Семестр
-----------------------------	--	---------

Всього по п. 2.2:	18	540	180	24	156					360	270	90	24	66			180	2		2	1				270	90	90			180	3			2		6	6	
Разом за розділом (п. 2):	42	1260	410	136	274					850	540	180	60	120			360	5		4	1				720	230	76	154			490	6		3	2	12	16	
Загальна кількість	60	1800	590	184	388	18				###	900	300	84	216			600	9		5	3				900	290	100	172	18		610	8		4	3	20	20	
Кількість екзаменів		9																		5													4					
Кількість заліків		6																		3													3					
Кількість курсових робіт/проектів																																						
Кількість контрольних (модульних) робіт		17															9													8								

ПОГОДЖЕНО:
 Навчально-методичний
 відділ

Завідувач випускової кафедри

Директор інституту

О.М.Солецький

Плекан Ю.В.

V. План навчального процесу

№ з/п	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	Кількість кредитів ECTS	Кількість годин на навчальний рік																				Розподіл аудиторних годин на тиждів за семестрами	Кафедра															
			3 семестр										4 семестр																										
			Аудиторних					Самостійна робота					Контрольні (модульні) роботи (розподіл за кількістю)					Форми контролю (розподіл за семестрами)							Аудиторних					Контрольні (модульні) роботи (розподіл за кількістю)					Форми контролю (розподіл за семестрами)				
			у тому числі					у тому числі					у тому числі					у тому числі							у тому числі					у тому числі									
			Всього	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	Індивідуальні	Всього	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	Індивідуальні	Аудиторні	Позааудиторні	Екзамени	Заліки	Курсові роботи / проекти	Роботи	Всього	Лекції			Практичні	Семинарські	Лабораторні	Індивідуальні	Аудиторні	Позааудиторні	Екзамени	Заліки	Курсові роботи / проекти						
1. Цикл загальної підготовки																																							
1.1. Обов'язкові дисципліни																																							
1	Історія української культури: літературно-мистецький дискурс	3	90	30	12	18						60	90	30	12	18								60	1		3				2	Кафедра філології							
2	Українська мова (за професійним спрямуванням)	3	90	30	12	18						60	90	30	12	18								60	1		3				2	Кафедра філології							
3	Філософія	3	90	30	12		18					60	90	30	12	18								60	1		3				2	Кафедра соціально-економічних і природничих дисциплін							
4	Фізична культура		62	62		62						30	30		30															2	2 Кафедра педагогіки і психології								
	Всього по п. 1.1:	9	270	90	36	36	18					180	270	90	36	36	18							180	3	1	2			6									
1.2. Вибіркові дисципліни																																							
1.2.1. Дисципліни за вибором ВНЗ																																							
1.2.2. Дисципліни вільного вибору студента																																							
	Всього по п. 1.2:	9	270	90	36	36	18					180	270	90	36	36	18							180	3	1	2			6									
2. Цикл професійної підготовки																																							
2.1. Обов'язкові дисципліни																																							
2.1.1. Теоретична підготовка																																							
5	Історична граматики української мови	6	180	60	36	24						120	180	60	36	24								120	1		3				4	Кафедра української мови							
6	Психологія	9	270	90	54	36						180																			6	Кафедра педагогіки і психології							
7	Педагогіка	9	270	90	54	36						180	270	90	54	36								180	2		3				6	Кафедра педагогіки і психології							
8	Сучасна українська мова	6	180	82	38	44						98	90	30	12	18								60	1		3				2	4 Кафедра філології							
9	Історія української літератури	6	180	82	38	44						98	90	30	12	18								60	1		3				2	4 Кафедра філології							
	Всього по дисциплінам п.2.1.1:	36	1080	404	220	184						676	630	210	114	96								420	5	3	1			14	14								
2.1.2. Практична підготовка																																							
10	Навчальна (діалектологічна) практика	3	90									90												90								Кафедра філології							
11	Курсова робота з української мови	3	90									90												90						4	Кафедра філології								
	Всього по дисциплінам п.2.1.2:	6	180									180												180					1										
	Всього по п. 2.1:	42	1260	404	220	184						856	630	210	114	96								420	5	3	1			14	14								
2.2. Вибіркові дисципліни																																							
2.2.1. Дисципліни за вибором ВНЗ																																							
2.2.2. Дисципліни вільного вибору студента																																							
12	Українська діалектологія	3	90	30	12	18						60											90	30	12	18				2	Кафедра філології								
13	Основи наукових досліджень	3	90	30	12	18						60											90	30	12	18				2	Кафедра філології								

“Затверджую”

Ректор

І.С. Цепенда

(підпис)

(прізвище та ініціали)

20 року

М.П.

Міністерство освіти і науки України

Кваліфікація **Вчитель української мови та літератури**

ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Строк навчання **3 роки 10 місяців**

РОБОЧИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Підготовки **бакалавра** з галузі знань **01 Освіта/Педагогіка** на основі **повна загальна середня освіта**

за спеціальністю **014 Середня освіта (Українська мова і література)**

спеціалізацією **Українська мова і література**

Курс **3** Форма навчання **денна**

I. Графік навчального процесу

Курси	Вересень		Жовтень				Листопад				Грудень				Січень				Лютий				Березень				Квітень				Травень				Червень				Липень				Серпень								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
3	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	КС	К	С	С	С	КС	ВП	ВП	ВП	ВП	ВП	ВП	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	КС	КС	С	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К

ПОЗНАЧЕННЯ: Т - Теоретичне навчання; КС - Контроль за самост. роботою; К - Канікули; С - Екзаменаційна сесія; ВП - Виробнича практика;

II. ЗВЕДЕНІ ДАНІ ПРО БЮДЖЕТ ЧАСУ, тижні

Курс	Теоретичне навчання	контроль за самост. роботою	Канікули	Екзаменаційна сесія	Виробнича практика
3	25	4	12	5	6
Разом	25	4	12	5	6

III. ПРАКТИКА

Назва практики	Семестр	Тижні
Виробнича		6
Виробнича (навчально-виховна)практика	6	6

IV. ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ

Назва навчальної дисципліни	Форма державної атестації (екзамен, дипломний проєкт (робота))	Семестр

V. План навчального процесу

№ з/п	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	Кількість кредитів ECTS	Кількість годин на навчальний рік		7 семестр										8 семестр										Розподіл аудиторних годин на тиждень за семестрами		Кафедра											
					Аудиторних					Кількість годин					Контрольні (модульні) роботи (розподіл за кількістю)		Форми контролю (розподіл за семестрами)		Аудиторних					Контрольні (модульні) роботи (розподіл за кількістю)				Форми контролю (розподіл за семестрами)										
			у тому числі					у тому числі					Аудиторні	Позааудиторні	Екзамен	Заліки	Курсові роботи / проекти	Розраховано-графічні роботи	у тому числі					Аудиторні	Позааудиторні	Екзамен		Заліки	Курсові роботи / проекти									
			Всього	Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	Індивідуальні	Самостійна робота	Всього	Лекції	Практичні							Семинарські	Лабораторні	Індивідуальні	Самостійна робота	Всього							Лекції	Практичні	Семинарські	Лабораторні	Індивідуальні	Самостійна робота			
1. Цикл загальної підготовки																																						
1.1. Обов'язкові дисципліни																																						
Всього по п. 1.1:																																						
1.2. Вибіркові дисципліни																																						
1.2.1. Дисципліни за вибором ВНЗ																																						
1.2.2. Дисципліни вільного вибору студента																																						
Всього по п. 1.2:																																						
Разом за розділом (п. 1):																																						
2. Цикл професійної підготовки																																						
2.1. Обов'язкові дисципліни																																						
2.1.1. Теоретична підготовка																																						
1	Теорія літератури	3	90	30	12	18																									2	Кафедра філології						
2	Історія української літературної мови	3	90	30	12	18																										2	Кафедра філології					
3	Сучасна українська мова	6	180	86	50	36																										3	4	Кафедра філології				
4	Історія української літератури	6	180	86	50	36																										3	4	Кафедра філології				
5	Стилістика і культура української мови	6	180	60	24	36																											4	Кафедра філології				
Всього по дисциплінам п.2.1.1:		24	720	292	148	144																										14	8					
2.1.2. Практична підготовка																																						
6	Виробнич навчально-виховна педагогічна практика (в старших класах)	9	270																														8	Кафедра філології				
7	Атестація (українська мова з методикою викладання)	1,5	45																														8	Кафедра філології				
8	Атестація (українська література з методикою викладання)	1,5	45																														8	Кафедра філології				
Всього по дисциплінам п.2.1.2:		12	360																														1					
Всього по п. 2.1:		36	1080	292	148	144																											14	8				
2.2. Вибіркові дисципліни																																						
2.2.1. Дисципліни за вибором ВНЗ																																						
9	Зарубіжна література	6	180	60	24	36																											2	3	Кафедра філології			
10	Курсова робота з української літератури	3	90																																Кафедра філології			
Всього по дисциплінам п.2.2.1:		9	270	60	24	36																												2	3			
2.2.2. Дисципліни вільного вибору студента																																						
11	Актуальні проблеми української літератури	3	90	30	12	18																												8	3	Кафедра філології		
12	Літературознавча концепція Івана Франка	3	90	30	12	18																												8	3	Кафедра філології		
13	Словникова робота на уроках української мови	12	360	120	48	72																												8	4	6	Кафедра філології	
14	Шкільне бібліотекознавство	12	360	120	48	72																												8	4	6	Кафедра філології	
15	Етикет і культура спілкування	12	360	120	48	72																													8	4	6	Кафедра філології
16	Мовна номінація: види, способи і засоби	12	360	120	48	72																													8	4	6	Кафедра філології
17	Історія українського правопису	12	360	120	48	72																													8	4	6	Кафедра філології
18	Місцеві діалекти і літературна мова: методичні засади вивчення в школі	12	360	120	48	72																													8	4	6	Кафедра філології
19	Іменні і дієслівні морфологічні категорії в українській мові	12	360	120	48	72																													8	4	6	Кафедра філології

20	Основи комунікативної лінгвістики	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
21	Західноукраїнська проза 30 рр. XX століття	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
22	Актуальні проблеми новітньої літератури	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
23	Літературний рух 60-90 років XX століття	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
24	Розвиток української драматургії в XX і XXI столітті	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
25	Творча лабораторія письменника	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
26	Українська літературна ексегетика	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
27	Історія літературознавчих вчень	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
28	Літературна Гуцульщина	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
29	Літературна діаспора	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
30	Покутська трійця і західноукраїнський літературний процес	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
31	Українська поезія XX століття в іменах	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
32	Український письменницький епістолярій	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
33	Українська літературна критика доби Незалежності (після 1991 року)	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
34	Українська літературна мемуаристика XIX-XX століть	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
35	Михайло Драгоманов і літературний процес другої половини XIX століття	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
36	Актуальні проблеми стефанікознавства	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
37	Актуальні проблеми шевченкознавства	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
38	Актуальні проблеми франкознавства	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
39	Сторінки психобіографії Івана Франка	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
40	Іван Франко і світова культура	12	360	120	48	72				240	180	60	24	36			120				7			180	60	24	36			120				8	4	6	Кафедра філології	
	Всього по дисциплінам п.2.2.2:	15	450	150	60	90				300	180	60	24	36			120				1			270	90	36	54			180				2	4	9		
	Всього по п. 2.2:	24	720	210	84	126				510	360	90	36	54			270	1			1	1	1	360	120	48	72			240	1		1	2	6	12		
	Разом за розділом (п. 2):	60	1800	502	232	270				###	900	298	136	162			602	5			4	3	1	900	204	96	108			696	3		3	3	20	20		
	Загальна кількість	60	1800	502	232	270				###	900	298	136	162			602	5			4	3	1	900	204	96	108			696	3		3	3	20	20		
	Кількість екзаменів		7																		4													3				
	Кількість заліків		6																			3													3			
	Кількість курсових робіт/проектів		1																				1															
	Кількість контрольних (модульних) робіт		8															5												3								

Директор інституту

Плекан Ю.В.

ПОГОДЖЕНО:

Навчально-методичний відділ

Завідувач випускової кафедри

О.М.Солощецький

7. АНОТАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

I. Цикл загальної підготовки

1.1 Обов'язкові дисципліни

Назва дисципліни: **Історія України**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 1 рік навчання / 2 семестр

Анотація. Навчальний курс історії України для студентів неісторичних спеціальностей охоплює історичні процеси, які відбувалися на території України протягом усієї її історії. Певною мірою курс історії України узагальнює, на рівні вищої школи, отримані раніше знання. Головним призначенням цього предмета є поглибити знання найголовніших ключових проблем української історії, сприяти виробленню критичного мислення і розуміння історії України. Курс покликаний забезпечити підготовку з історії сучасного філолога, журналіста, фахівця, котрий має універсальну загальноосвітню та загальногуманітарну підготовку. У цьому курсі поєднано історію політичну, соціальну, економічну з історією повсякдення, історією культури тощо.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Історія української культури: літературно-мистецький дискурс**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 3 семестр;

Анотація. Формування знань про специфіку історії української культури як важливої форми національного поступу, вияву історико-культурницького типу світогляду; показати методологічну роль історії української культури у розумінні особливостей розвитку тієї чи іншої культурно-історичної епохи; ознайомити з історією української культури, з ідеями її поступу; сприяти формуванню у студентів здібностей до критичного мислення, самостійного аналізу складних явищ суспільно-історичного буття. Формування вмінь: здійснити вільний світоглядний вибір і обґрунтувати його; співвідносити культурницькі ідеї з практикою суспільного буття; пов'язати загальноісторичні та проблеми історії культури із поступом сучасного суспільства; сформувати власне переконання у тому, що самореалізація особистості неможлива без прилучення до здобутків національної історико-культурної спадщини, складовою частиною якої є історія культури; працювати з історичними текстами, здійснювати їх інтерпретацію, пояснення й оцінку тих чи інших праць.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Українська мова за професійним спрямуванням**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 3 семестр

Анотація. Мета курсу - вироблення мовних умінь і навичок, сприяння ефективному опануванню студентами фахової української мови, формування мовної особистості, підготовка висококваліфікованих фахівців, які добре володіють українською мовою.

Завдання: поглибити й удосконалити набуті знання з української мови; навчити правильно оформлювати документи щодо особового складу, довідково-інформаційні документи, розпорядчі, особисті, офіційні, документи з господарсько-договірної діяльності; ознайомити студентів з особливостями наукового стилю та його підстилями; ознайомити з особливостями складання різних видів письмових робіт у вищій школі: план, тези, реферат, анотація, стаття, курсова робота, дипломна робота тощо; ознайомити з мовними особливостями професійного спілкування; збагатити студентів лексикою ділового спілкування та наукового мовлення; сформувати навички роботи з навчальною та довідковою літературою; розвинути у студентів комунікативні компетенції, необхідні у професійному спілкуванні.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Філософія**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 3 семестр

Анотація. Філософія як навчальна дисципліна знайомить зі змістом світового та вітчизняного історико-філософського процесу, демонструє широкий спектр методологічних підходів і теоретичних систем філософії як сфери духовної творчості, розширює знання про сучасні її форми та нові підходи до вирішення найважливіших проблем сьогодення. Засвоєння специфіки філософського запитування сприяє формуванню високої світоглядно-методологічної культури, переконання в принциповій важливості для кожної людини вільного світоглядного самовизначення, спрямовує на самостійні роздуми над найважливішими проблемами індивідуального та суспільного буття. Вивчення філософії передбачає формування вміння працювати з філософськими текстами, реконструювати зміст висловлених у них філософських ідей, здійснювати історико-філософську інтерпретацію, пояснення і оцінку філософських вчень, актуалізує потребу співвідносити світоглядні ідеї з практикою суспільного життя, спрямовує на самостійні роздуми, виховує переконання в тому, що самореалізація особистості неможлива без прилучення до здобутків культурної спадщини людства, складовою частиною якої є філософія.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Фізична культура**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 1-2 рік навчання / 1-4 семестри

Анотація. Формування системи знань про дотримання основ здорового способу життя; основи організації і методики найбільш ефективних видів і форм

раціональної рухової діяльності й уміння застосувати їх на практиці у своїй фізичній активності; основи методики оздоровлення і фізичного удосконалювання традиційними і нетрадиційними засобами та методами фізичної культури; основи професійно-прикладної фізичної підготовки й уміння застосовувати їх на практиці; основи фізичного виховання різних верств населення; систематичне фізичне тренування з оздоровчою або спортивною спрямованістю; виконання нормативів професійно-прикладної фізичної підготовленості; поінформованість про всі головні цінності фізичної культури і спорту. Формування навичок до щоденних занять фізичними вправами у різноманітних раціональних формах; до систематичного фізичного тренування з оздоровчою або спортивною спрямованістю; виконання нормативів професійно-прикладної фізичної підготовленості.

Оцінювання: підсумкова оцінка

1.2. Вибіркові дисципліни

1.2.1. Дисципліни за вибором ВНЗ

Назва дисципліни: Латинська мова

Статус: за вибором ВНЗ

Рік/семестр: 1 рік навчання / 1 семестр

Анотація. Мета. Ознайомити студентів із системою латинської мови, з основами фонетики та граматики латинської мови; допомогти студентам опанувати науковими методами аналізу фонетичних, фонологічних, лексикологічних, фразеологічних, словотвірних, морфологічних і синтаксичних одиниць; розширити загальнолінгвістичний світогляд студентів, засвоїти міжнародну латинську термінологію в галузі гуманітарних наук. Курс латинської мови має сформувати у майбутніх фахівців культуру філологічного аналізу джерела, навички перекладу та науковий підхід до вивчення мови як суспільного явища. Опанування латинською мовою сприяє вивченню нових європейських мов, поглибленню розуміння рідної мови, вивченню курсу порівняльного мовознавства, умінню проведення морфолого-синтаксичного аналізу тексту, розвиває пам'ять студентів, увагу, логічне мислення.

Завдання: опанувати фонетичну і граматичну системи латинської мови; навчити читати і перекладати тексти з латинської мови; засвоїти лексичний мінімум латинської мови; ознайомитись із літературою та культурою народів Давнього Світу.

Оцінювання: залік, іспит

Навчальна дисципліна: **Безпека життєдіяльності та цивільний захист**

Статус: за вибором ВНЗ

Рік, семестр: 1 рік, 1 семестр

Анотація. Мета: підготовка майбутніх працівників освіти до розв'язання проблем безпеки життєдіяльності у професійній діяльності; формування базового понятійно-категоріального, теоретичного і методичного апарату з проблем

безпеки, необхідного для вивчення в подальшому курсів «Основи охорони праці», «Основи екології», «Цивільна оборона», «Валеологія» тощо.

Предмет: загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, їх властивості, можливі вплив на життя і здоров'я людини та основи захисту людей і навколишнього середовища, запобігання небезпекам і ліквідація їх наслідків.

Зміст дисципліни: Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Людина як елемент системи «людина – життєве середовище». Вплив діяльності людини на навколишнє середовище. Техногенні небезпеки. Природні та соціально-політичні джерела небезпеки. Комбіновані небезпеки. Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі. Безпека життєдіяльності в умовах надзвичайних ситуацій. Надання першої до лікарської допомоги потерпілому. Правові, нормативні та організаційні основи БЖ. Організація та управління БЖ.

1.2.2. Дисципліни вільного вибору студента

Назва дисципліни: **Сучасний український літературний процес на Прикарпатті**

Статус: за вибором студента

Рік/семестр: 3 рік навчання / 6 семестр

Анотація. Мета. Місто Коломия Івано-Франківської області – унікальний літературно-видавничий центр української провінції. Тут упродовж другої половини ХІХ – ХХ ст. діяли 33 українські друкарні, які стали базою для українського книговидання та періодики, серед яких багато літературних видань. Метою курсу є ознайомити студентів з багатим літературно-видавничим життям міста, розкрити цікаві факти і провідні тенденції, доповнити їхні знання, отримані при вивченні курсів історії української літератури.

Завдання: привернути увагу студентів до тих питань і проблем україністики, які зазвичай залишаються поза їхньою увагою при вивченні українського літературного процесу. Через «ефект наближення» до тих чи інших постатей через регіональні особливості, змусити їх глибше і детальніше зацікавитися тією чи іншою літературною постаттю, отже, збагати їхній освітній рівень, поглибити патріотичні почуття.

Оцінювання: залік

Навчальна дисципліна: **Політологія**

Статус: за вибором студента

Рік, семестр: 3 рік, 6 семестр

Анотація. Метою є: оволодіння студентами сучасним знаннями історії становлення науки про політику, та розвитку політичних теорій та вчень. Практична частина курсу передбачає вивчення основ громадянського суспільства, вивчаються політичні системи суспільства, методи та форми створення політичних партій та громадських організацій. Окремо розглядаються етнонаціональні та міжнародні відносини. Метою курсу є розвиток в студентів ґрунтовного розуміння політичної теорії і практики, основних окремих її регіонах, так і в цілому світі.

Завдання: сформувати у студентів концептуальне знання політичної теорії; засвоєння історичних традицій світової та української політичної науки; вміння працювати з політологічною літературою; розуміння ролі й місця політичних інститутів, норм, ідей, вартостей у функціонуванні й трансформації політичних систем.

Оцінювання: залік

Навчальна дисципліна: **Правознавство**

Статус: за вибором студента

Рік, семестр: 3 рік, 6 семестр

Анотація. Мета: вивчення основних положень права, підвищення рівня правової свідомості і правової культури студентів, вироблення вмінь і навичок з використання законодавства в практичній роботі.

Предмет: історичні аспекти розвитку держави і права, сутність правовідносин і засобів їх регулювання, правові норми, джерела права, система права України.

Зміст дисципліни: розкривається у двох основних блоках: блок теоретичних питань і блок практичної роботи.

У межах *першого* вивчаються окремі галузі права (конституційне, адміністративне, цивільне, кримінальне та ін.), їх найважливіші інститути, юридичні факти, законодавчі акти, що регулюють ці правові галузі.

Практичний блок охоплює семінарські заняття і завдання для самостійної роботи, у цьому блоці з урахуванням спеціалізації студентів розглядаються суто практичні питання правового статусу юридичних і фізичних осіб, порядок укладання і розірвання угод, інших комерційних документів, охорони власності, судочинства, основних прав та обов'язків громадянина і людини тощо.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Літературне краєзнавство**

Статус: за вибором

Рік/семестр: 1 рік навчання / 2 семестр

Анотація. Мета. Ознайомлення студентів із періодом зародження та початковими етапами розвитку місцевого письменства, становленням літературного процесу як частини загальнонаціонального з урахуванням регіональних особливостей, характеристику особливостей сучасних письменницьких шукань в царині поезії, прози, драматургії, показ наступності традицій.

Завдання: розкрити загальні закономірності розвитку літератури Івано-Франківщини від найдавніших часів до сучасності, сформувати уявлення про різноманітність стилів, напрямків, жанрів літератури рідного краю, ознайомити з творчістю видатних поетів та прозаїків краю, розвивати навички аналізу окремих знакових текстів та збору й опрацювання краєзнавчих матеріалів.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Вступ до слов'янської філології**

Статус: за вибором

Рік/семестр: 1 рік навчання / 1 семестр

Анотація. Завдання: ознайомити студентів із сучасними слов'янськими народами, кількісним складом кожного з них, з територіями їх заселення та територіями розселення різних слов'ян у різні історичні періоди; з проблемою виникнення праслов'янської мови та балтослов'янської мовної спільноти; з теоріями виникненням слов'янства на сучасних теренах слов'янського етносу (встановлення прабатьківщини слов'ян); ознайомити студентів з визначальними ознаками як окремих груп слов'янських мов, так і конкретних слов'янських мов; ознайомити студентів з короткою історією виникнення славістики (короткі відомості про найвідоміших учених-славістів зі слов'янського та неслов'янського світу); з історією виникнення писемності у слов'ян взагалі та східних слов'ян зокрема.

Оцінювання: залік

Навчальна дисципліна: Історія української фольклористики

Статус: нормативна

Рік, семестр: 1 рік, 1 семестр

Анотація. Мета навчального курсу – ознайомити студентів з історією української фольклористики, її етапами, відомими вченими. Історія фольклористики – це галузь фольклористики, що вивчає процес досліджень усної народної творчості в діахронічному аспекті виникнення, розвитку, побутування, функціонування, трансформації (деформації) жанрів та жанрової системи у різні історичні періоди на різних територіях.

Завдання курсу: ознайомити студентів із специфікою історії фольклористики, її методологією, науковим інструментарієм; розглянути провідні фольклористичні школи, їхні уявлення про метод дослідження; розглянути основні фольклористичні поняття і категорії в синхронічному та діахронічному аспектах; сформувані у студентів уявлення про історію вивчення жанрової системи фольклору; ознайомити студентів з методикою збирання фольклорних творів.

Оцінювання: залік

II. Цикл фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін

2.1. Обов'язкові дисципліни

2.1.1. Теоретична підготовка

Назва дисципліни: Старослов'янська мова

Статус: нормативна

Рік/семестр: 1 рік навчання / 2 семестр

Анотація. Мета. Ознайомлення з відомостями про виникнення, функціонування й структуру найдавнішої літературної мови слов'ян, що дасть змогу усвідомити її культурну значущість у їхньому суспільному житті.

Завдання: розкрити загальні відомості про закономірності розвитку слов'янських мов, тісно пов'язаного з історією слов'янських народів, із одного джерела – праслов'янської мови; показати конкретне застосування порівняльно-історичного методу вивчення споріднених мов; засвоїти комплекс знань про графіку та фонетико-граматичну будову старослов'янської мови як лінгвістичної бази історичного вивчення сучасних слов'янських мов, зокрема української.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Вступ до мовознавства**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 1 рік навчання / 1 семестр

Анотація. Мета. Вивчення основ загальнолінгвістичних знань, принципів положень лінгвістики як науки, що має загальне, теоретичне, прикладне і конкретне застосування, а також засвоєння методів і прийомів лінгвістичного аналізу.

Завдання: поступове оволодіння науковим мовознавчим апаратом і вироблення навичок практичного застосування теоретичних знань при вивченні і викладанні різних мов (слов'янських, германських, романських, іранських, японської тощо).

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Вступ до літературознавства**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 1 рік навчання / 1 семестр

Анотація. Мета. Закласти у студентів основи фахової теоретично-літературознавчої підготовки; ознайомити майбутніх учителів із законами, за якими відбувається зображення дійсності в художній літературі, виробити у них уміння аналізувати літературні твори як твори мистецтва, осмислювати мистецтво слова як систему систем, дати уявлення про поетику слова, літературного твору, художнього тексту, про множинність його інтерпретацій, варіативність підходів, про проблеми стильової типологізації та індивідуалізації. „Вступ до літературознавства” – пропедевтичний курс літературознавства, що створює необхідну перспективу для подальшого вивчення теорії та історії літератури та має на меті підготувати студентів до всебічного аналізу літературних явищ у їх цілісності й специфічності, розвиток художньо-рецептивних та художньо-інтерпретаційних здібностей першокурсників.

Завдання: ознайомити студентів із сутністю мистецтва як особливої форми суспільної свідомості; розглянути специфічні риси літератури як виду мистецтва; розглянути основні літературознавчі поняття і категорії в синхронічному та діахронічному аспектах; сформувати поняття про основні положення, теоретичні поняття, терміни літературознавчої науки; розвивати вміння та навички аналізу

творів різних жанрів і жанрових різновидів; „висвітлити” закономірності розвитку літературного процесу.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: Теорія літератури

Статус: нормативна

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7 семестр

Анотація. Мета. Формування уявлення про суть та завдання теорії літератури як основної галузі літературознавства, про етапи її становлення та розвитку, її місце в системі гуманітарних дисциплін; ознайомлення з основними підходами, школами та напрямками дослідження та аналізу літературних явищ, методами та принципами їх систематизації.

Завдання: освоєння термінологічного апарату теорії літератури, оволодіння основами сучасних теоретико-літературних методологій вивчення літературних творів, творчості письменників та літературного процесу загалом; засвоєння навиків фахового аналізу літературного твору на структурно-композиційному, жанровому, художньо-образному, тематичному та ін. рівнях; поглиблення розуміння міждисциплінарних та інтермедіальних зв'язків надскладних літературних феноменів.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: Історична грамати́ка української мови

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 3 семестр

Анотація. Мета. Вивчення основних закономірностей розвитку фонетичної системи, лексичного складу, словотвірної структури, граматичної будови української мови в найбільш ранній писемний період її розвитку – у XI-XV століттях.

Завдання: розкрити історію виникнення української мови, постання української писемності, спорідненість української мови з іншими мовами; висвітлити процеси формування фонетичних, лексичних, словотвірних, граматичних ознак української мови; проаналізувати явища, успадковані українською мовою та зі спільнослов'янського періоду; з'ясувати закономірності розвитку фонетичної, лексичної, словотвірної, морфологічної і синтаксичної систем української мови XI-XV століть; навчитися розрізняти спільнослов'янські, спільнослов'янські, давньоукраїнські фонетичні, лексичні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні мовні зміни, встановлювати взаємозв'язок між ними; набути знань, умінь і навичок роботи з давніми писемними пам'ятками, науковою літературою, лексикографічними джерелами.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: Історія української літературної мови

Статус: нормативна

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7 семестр

Анотація. Мета. Дати студентам теоретичні знання з історії української літературної мови (зокрема з історії фонетики, фонології, морфонології, орфоепії, графіки та орфографії – розділів науки про сучасну українську літературну мову, які вивчаються на першому курсі), допомогти їм практично оволодіти літературними нормами, підвищити загальну грамотність й культуру усного й писемного мовлення.

Завдання: ознайомити студентів зі змістом, обсягом, завданнями курсу «Історія української літературної мови»; з поняттями «історія літературної мови», „національна мова”, „державна мова”, „мовна норма”, ознаками літературної мови, окреслити місце української мови серед мов світу; розглянути звукову будову мови, фонетичні одиниці; охарактеризувати систему фонем сучасної української літературної мови; дати відомості про природу, історичну основу, типологію фонетичних процесів; охарактеризувати графічну будову сучасної української літературної мови; засвоїти орфоепічні та орфографічні норми сучасної української літературної мови; навчити студентів фахово послуговуватися засобами фонетичного письма.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Психологія**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання /4 семестр

Анотація. Курс „Психологія (загальна)” сприяє ознайомленню студентів з актуальними проблемами сучасної психології та основними положеннями загальної психології як базової галузі психологічної науки. Вивчення курсу дає змогу: засвоїти знання про психічні процеси, властивості і стани; сформувати навички експериментального дослідження окремих психічних функцій; виховати переконання в необхідності психологічних знань і застосуванні їх в практиці професійної діяльності; сформувати вміння здійснювати психологічний аналіз педагогічних ситуацій, давати їм належну інтерпретацію і робити певні висновки та узагальнення; формувати вміння застосовувати психологічні знання в роботі з учнівською молоддю та їх батьками.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Педагогіка**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 3 семестр

Анотація. Курс „Педагогіка” передбачає засвоєння студентами основних положень і проблематики сучасної педагогіки; формування досвіду самооцінки і самоаналізу педагогічних явищ і ситуацій, умінь моделювати навчально-виховний процес; формування системного педагогічного мислення, професійної компетентності і майстерності. Вивчення курсу дає змогу студентам оволодіти основними поняттями і категоріями педагогіки, системою педагогічних знань; сформувати вміння визначати суть провідних концепцій виховання особистості, застосовувати методи педагогічного дослідження, конструювати цілі, зміст, методи, засоби і форми навчально-виховного процесу, регулювати навчально-

виховну взаємодію із суб'єктами педагогічного процесу, аналізувати та оцінювати процес і результат навчання і виховання, використовувати продуктивні педагогічні технології; сформувати гуманістичну спрямованість, творчий підхід до здійснення педагогічної діяльності.

Оцінювання: іспит

Навчальна дисципліна: **Сучасні освітні технології**

Статус: нормативна

Рік, семестр: 4 рік, 8 семестр

Анотація. Знайомство зі спектром технічних і комп'ютерних засобів, можливостями нових інформаційних та комунікаційних технологій, отримання навичок і вмінь використання зазначених засобів і технологій у професійній діяльності; формування у слухачів уявлень про існуючі та перспективні інформаційні технології, що використовуються в освіті; ознайомлення із специфікою і досвідом розробки навчально-методичних комплексів в умовах використання нових інформаційних і комунікаційних технологій; освоєння слухачами, в режимі вирішення творчих освітніх завдань, практичних навичок роботи з наявними на факультеті апаратними та програмними засобами.

Оцінювання: поточне оцінювання, підсумковий контроль - залік

Назва дисципліни: **Сучасна українська літературна мова /лексикологія, фразеологія, лексикографія/**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 3 семестр

Анотація. Мета. Оволодіння студентами сучасними знаннями про лексикологію, фразеологію та лексикографію СУЛМ; вміння розрізняти основні типи лексичних значень слова та лексико-граматичних розрядів слів, а також оволодіти диференціацією лексики СУЛМ з погляду її походження, стилістичних особливостей, активності й пасивності тощо; орієнтуватись у питаннях фразеології та призначення основних типів словників.

Завдання: вивчення словникового складу мови в усній й ого повноті й різноаспектній розгалуженості; вироблення в студентів умінь і навичок використання знань з лексикології та фразеології у викладацькій роботі з різними типами словників.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Сучасна українська літературна мова /морфеміка і словотвір/**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 4 семестр

Анотація. Курс має за мету комплексне вивчення теоретичних основ морфеміки, морфонології, дериватології української мови та опанування методикою морфемного і словотвірного аналізу лексичних одиниць. Основні

завдання курсу: розкриття та ґрунтовне вивчення студентами теорії українського словотвору; ознайомлення із сучасними класифікаціями морфем й основних способів словотворення та їх засвоєння; формування у студентів умінь визначати морфемну і словотвірну структуру слів; здійснення повного та часткового словотвірного аналізу похідних. У результаті вивчення курсу студенти повинні оволодіти термінологією, навиками виконання морфемного та словотвірного аналізів.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: Сучасна українська літературна мова /морфологія/

Статус: нормативна

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5-6 семестри

Анотація. Курс має за мету поглибити й закріпити у свідомості студентів набуті раніше знання про граматичну природу української мови, систематизувати наукові відомості про частини мови, навчити аналізувати складні морфологічні явища, орієнтуватися в дискусійних питаннях, домогтися засвоєння основних понять морфології, виробити вміння і навички, пов'язані з морфологічним аналізом слова. У результаті вивчення дисципліни студенти повинні оволодіти граматичною (морфологічною) системою української мови, а також навичками одного з лінгвістичних аналізів слова, навчитися систематизувати наукові відомості про традиційні і нові підходи до класифікації та кваліфікації морфологічних одиниць.

Оцінювання: іспит, іспит

Назва дисципліни: Сучасна українська літературна мова /синтаксис/

Статус: нормативна

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7-8 семестри

Анотація. Мета. Формування у студентів-філологів систематизованих наукових знань про традиційні й нові підходи щодо класифікації та кваліфікації синтаксичних категорій і синтаксичних одиниць з послідовним розмежуванням: 1) формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного, комунікативного аспектів; 2) аналізом зв'язків між складниками словосполучень, речень (простих і складних), складного синтаксичного цілого; 3) встановлення відношень (предикативних, напівпредикативних, суб'єктних, об'єктних, атрибутивних, обставинних, синкретичних, єднальних, приєднувальних, градаційних, зіставних тощо) між компонентами, які структурують синтаксичні одиниці.

Завдання: забезпечити фахову підготовку майбутніх спеціалістів, допомогти студентам практично оволодіти нормами писемного та усного літературного мовлення, сформувати в них міцні навички культури письма.

Оцінювання: залік, іспит

Назва дисципліни: Історія української літератури (давня українська література)

Статус: нормативна

Рік/семестр: 1 рік навчання / 2 семестр

Анотація. Мета. Ознайомити студентів з історією української літератури Х–XVIII ст., висвітлити найбільш типові явища та факти тогочасного літературного процесу, розкрити жанрові та стильові особливості давньої української літератури, використання її кращих здобутків українськими письменниками пізнішого періоду, зокрема ХІХ–ХХІ ст. У результаті вивчення дисципліни студенти повинні: знати сучасну періодизацію історії української літератури та місце курсу, який вивчається, в історії української літератури загалом; основні відомості про суспільно-політичне життя та його взаємозв'язок з історією української літератури означеного періоду; володіти інформацією про життя і творчість провідних постатей літературного процесу означеного періоду; зміст, а також особливості жанрової різноманітності творів в означений період; „бачити” зв'язок літератури з життям, виникнення, розвиток і зникнення напрямів і течій, гостроту ідейно-естетичної боротьби між ними, появу і еволюцію родів, видів, жанрів літератури тощо. Вміти працювати з текстами, на практиці здійснювати їх аналіз у контексті розвитку літератури означеного періоду; давати самостійну оцінку літературним явищам; визначати жанрові, художньо-естетичні та ідейно-тематичні особливості творів літератури; проводити паралелі з раніше набутими знаннями про розвиток української літератури в інші періоди, а також із літературою зарубіжною.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: Історія української літератури / перша пол. ХІХ ст./

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 3-4 семестри

Анотація. Мета. Дати студентам наукові знання з історії та особливостей розвитку нової української літератури, показати її як явище нової історичної епохи. Нова українська література постає якісно новим феноменом у художньо-словесній творчості українського народу, зумовленим впливом різноманітних суспільно-політичних, філософсько-естетичних та мистецьких факторів. Головний з цих факторів (і на цьому наголошується особливо): народність, на основі якої у першій половині ХІХ ст. й відбувалося становлення нової української літератури. Література стає найяскравішим виразником духовного життя народу, розвитку його соціальної і національної самосвідомості.

Завдання: показати студентам новаторські пошуки письменників, що обумовило поширення жанрових меж творчості, збагачення та урізноманітнення тематики. Дати змогу студентам усвідомити, що проблема народності як основного естетичного принципу творчості набуває великого значення не тільки у сміливому використанні живих джерел мови та наданні їм літературної ваги, а й у поширенні змісту творів, у зображенні національного характеру народного життя. Акцентується на тому, що відтепер у творчості письменників заговорив про себе сам народ, заявивши про власні права на духовний розвиток, на гідне місце в культурному житті.

Оцінювання: іспит, іспит

Назва дисципліни: Історія української літератури / друга пол. XIX ст./

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 5 семестр

Анотація. Мета. Набуття студентами знань про особливості розвитку українського літературного процесу в умовах геополітичної розірваності української нації другої половини XIX століття; поглиблення розуміння літератури як форми художнього пізнання та упорядкування дійсності; розвиток інтелектуального та професійного потенціалу майбутнього словесника засобами української літератури другої половини XIX ст.

Завдання: розкрити загальні закономірності розвитку української літератури у другій половині XIX ст.; оволодіти навичками аналізу творчості українських письменників означеного періоду; досягнути тяглість літературного процесу; сформувати уявлення про розмаїття художніх стилів, напрямків, жанрів в українському письменстві другої половини XIX ст.; опанувати відповідний термінологічний апарат; навчити студентів працювати з художніми текстами, аналізувати твори класичного українського письменства, застосовуючи відповідні історико-літературні та критичні матеріали.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: Історія української літератури /XX століття/

Статус: нормативна

Рік/семестр: 4 рік навчання / 6 семестр

Анотація. Мета. Ознайомити студентів з основними тенденціями розвитку українського літературного процесу XX ст., акцентуючи увагу на традиціях і новаторстві митців слова, простежуючи загальнонаціональні тенденції розвитку української літератури у зв'язках з іншими літературами; на конкретному фактичному матеріалі з'ясувати історичну змінюваність напрямів, жанрів і стилів, зростання естетичного потенціалу української новітньої літератури, сприйняття її в контексті світової культури.

Завдання: висвітлення неперервності літературного процесу, сприяти усвідомленню літератури як певного національного та історичного типу художньої творчості, удосконалювати вміння студентів зіставляти художні твори, забезпечити оволодіння студентами необхідною термінологією; формувати вміння та навички наукової роботи студентів під час виконання ними рефератів і доповідей з питань, винесених на самостійне опрацювання; розвивати творчу уяву студентів; сприяти виробленню в них власних поглядів на явища літературного процесу.

Оцінювання: іспит

Назва дисциплін: Історія української літератури /20-30-і рр. XX ст. – XXI ст./

Статус: нормативна

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7, 8 семестр

Анотація. Мета. Ознайомлення студентів-філологів з особливостями і тенденціями розвитку української літератури міжвоєнної доби, повоєнного часу та сучасності, що позначені як високим рівнем мистецького піднесення, так і серйозними деформаціями внаслідок впливів на літературу політичних чинників і факторів; показ багатого літературно-мистецького життя України; розкриття індивідуальних особливостей творчості письменників тощо.

Завдання: дати студентам систематизовану інформацію про обставини та умови розвитку української літератури періоду «Розстріляного відродження»; показати вектори літературно-мистецьких та ідеологічних орієнтирів; ознайомити з розмаїттям літературних видань, творчих угруповань і організацій; вказати на вершинні здобутки у галузі художньої літератури, театрального мистецтва, літературної критики.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Методика викладання української мови**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5 семестр

Анотація. Мета. Підготувати майбутніх учителів української мови, спроможних забезпечувати учнів середньої загальноосвітньої школи мовними знаннями, формувати мовленнєві уміння і навички учнів, підвищувати культурологічну компетенцію, використовуючи пізнавальні можливості суміжних навчальних предметів.

Завдання: сформувати в майбутніх учителів свідоме ставлення до української мови як суспільного чинника, предмета шкільного навчання і засобу вивчення інших предметів; збагатити студентів-філологів психолого-дидактичними знаннями, методичними уміннями й навичками, які змогли б сприяти засвоєнню учнями програмового матеріалу з української мови та формуванню їх морально-патріотичних цінностей; забезпечити засвоєння студентами мовних знань як основи формування мовно-мовленнєвих умінь і навичок – орфоепічних, акцентуаційних, лексико-фразеологічних, морфемних, словотворчих, граматичних, правописних, стилістичних; навчити студентів самостійно працювати з навчально-методичною літературою, поповнювати й удосконалювати професійні знання й уміння; сприяти втіленню нових методичних ідей у практику вивчення української мови, виховувати творче ставлення до праці вчителя-філолога.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Методика викладання української літератури**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5 семестр

Анотація. Мета. Підготувати майбутніх учителів української літератури, спроможних забезпечувати учнів середньої загальноосвітньої школи літературними знаннями, формувати в учнів уміння і навички аналізу

літературних творів різних жанрів, підвищувати культурологічну компетенцію, використовуючи пізнавальні можливості суміжних навчальних предметів.

Завдання: сформувати в майбутніх учителів свідоме ставлення до української літератури як предмета шкільного навчання і засобу вивчення інших предметів; збагатити студентів-філологів психолого-дидактичними знаннями, методичними вміннями й навичками, які змогли б сприяти засвоєнню учнями програмового матеріалу з української літератури та формуванню їх морально-патріотичних цінностей; забезпечити засвоєння студентами літературних знань як основи формування мовно-мовленнєвих умінь і навичок – роботи над аналізом художнього тексту; навчити студентів самостійно працювати з художньою та навчально-методичною літературою, поповнювати й удосконалювати професійні знання й уміння; сприяти втіленню нових методичних ідей у практику вивчення української літератури, виховувати творчий підхід до праці вчителя-філолога.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Стилістика і культура української мови**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5 семестр

Анотація. Предметом вивчення навчальної дисципліни є норми літературної мови в їх конкретно-історичному вияві, а також закономірності функціонування мовних засобів у різних видах фахового мовлення. Метою навчальної дисципліни є: ознайомити студентів з нормами сучасної української мови у фаховому спілкуванні; навчити студентів розрізняти мовлення правильне і комунікативно доцільне; визначати нормативне і ненормативне використання мовних засобів у текстах різних стилів мовлення; знаходити стилістичні помилки і виправляти їх; оволодіти стилістичними нормами фахової літературної мови, сформувати навички ефективного використання стилістичних ресурсів мови відповідно до сфери спілкування. Основними завданнями вивчення дисципліни є: опанувати теоретичний матеріал про особливості функціонування, стильову розгалуженість, культуру мови, мовну норму; з'ясувати та засвоїти основні поняття і категорії культури і стилістики фахово мови; оволодіти практичними вміннями й навичками з мовної нормативності, зокрема в її правописному, вимовному, пунктуаційному, синтаксичному аспектах; збагатити словниковий склад мови лексикою, пов'язаною з майбутнім фахом; виробити навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні.

Оцінювання: іспит.

2.1.2. Практична підготовка

Назва практики: **Фольклорна практика**

Статус: нормативна

Рік/семестр: 1 рік навчання / 2 семестр

Анотація. Мета практики полягає у з'ясуванні комплексу питань, пов'язаних із регіональною специфікою побутування усіх фольклорних жанрів – від найбільш традиційних (календарно-обрядової, родинно-обрядової, суспільно-побутової лірики, зразків народної прози, поезії, пареміографії, дитячого

фольклору) до таких рідкісних на сьогодні, як замовляння та заклинання. Фіксація різних фольклорних жанрів відбувається з дотриманням регіональних мовних особливостей та способів передачі їх на письмі. Упродовж практики реалізуються такі завдання: навчальне – поглибити знання студентів з української народної словесності та традиційної народно-побутової культури, розширювати уявлення майбутніх словесників про роль фольклору в житті народу, у збереженні української мови, духовності, національної ідентичності й перспективи існування; наукове – виробити у студентів навички, технологію ведення наукового дослідження, уміння спостерігати, порівнювати, з'ясовувати вплив історичних віх на формування фольклорної традиції терену; професійне – формувати у студентів навички фольклориста і етнографа – збирача.

Оцінювання: залік

Назва практики: Діалектологічна практика

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 4 семестр

Анотація. Метою діалектологічної практики є формування у студентів-філологів вироблення умінь і навичок збирати й аналізувати діалектний матеріал, розуміння важливості діалектної мови для історії народу, історії мови, духовної і матеріальної культури українців, української літературної мови. Діалектологічна практика передбачає запис студентами діалектних текстів фонетичною транскрипцією для максимального відтворення живої мови народу з уст безпосередніх її носіїв у певних регіонах, а також укладання словника діалектів за визначеними рубриками у поєднанні з літературними відповідниками. У процесі діалектологічної практики студенти-філологи набувають досвіду самостійного дослідження народнорозмовної мови, простежують взаємодію між говірками та говорами, вплив літературної мови на говірки, архаїзацію й оновлення народної мови.

Оцінювання: залік

Назва практики: Курсова робота з української мови

Статус: нормативна

Рік/семестр: 2 рік навчання / 4 семестр

Анотація. Курсова робота з методики викладання української мови у вищій школі сприяє поглибленому самостійному вивченню певної проблеми, виявляє нахили та наукові зацікавлення, виробляє у студентів уміння працювати з літературою, формує і вдосконалює дослідницькі навички, допомагає закріпити та практично використати знання із певного кола суміжних наук. Написання курсової роботи з методики викладання української мови у вищій школі є складним і відповідальним видом навчального заняття, що вимагає від студентів ґрунтовних знань з предмета, умінь критично оцінити використані джерела, вивчати й узагальнювати досвід роботи викладачів, удосконалювати свою педагогічну практику та здійснювати самостійні наукові дослідження. Виконання курсової роботи з методики викладання української мови у вищій школі передбачає досягнення одночасно як навчальної, так і дослідницької мети, оскільки автор

роботи, з одного боку, повинен продемонструвати повноту засвоєння навчального матеріалу, широту ознайомлення з літературою з певної проблеми, а з іншого – виявити вміння аналізувати конкретні лінгводидактичні факти, узагальнювати їх і робити обґрунтовані та правильні висновки.

Оцінювання: іспит

Назва практики: Виробнича навчально-виховна педагогічна практика (в середніх класах)

Статус: нормативна

Рік/семестр: 3 рік навчання / 6 семестр

Анотація. Педагогічна практика передбачає прагматичне закріплення професійних знань, умінь і навичок, одержаних на заняттях із мовно-літературних, психолого-педагогічних, медико-гігієнічних дисциплін. Метою є забезпечення уміння здійснювати різні види діяльності студентів-практикантів із навчання української (іноземної) мови й української літератури в ЗНЗ на базі сформованої у них мовно-комунікативної компетенції та знань з основ теорії методики, педагогіки й психології в середніх класах.

Оцінювання: залік

Назва практики: Виробнича навчально-виховна педагогічна практика (в старших класах)

Статус: нормативна

Рік/семестр: 4 рік навчання / 8 семестр

Анотація. Педагогічна практика передбачає прагматичне закріплення професійних знань, умінь і навичок, одержаних на заняттях із мовно-літературних, психолого-педагогічних, медико-гігієнічних дисциплін. Метою є забезпечення уміння здійснювати різні види діяльності студентів-практикантів із навчання української (іноземної) мови й української літератури в ЗНЗ на базі сформованої у них мовно-комунікативної компетенції та знань з основ теорії методики, педагогіки й психології в старших класах.

Оцінювання: залік

2.2 Вибіркові дисципліни

2.2.1. Дисципліни за вибором ВНЗ

Назва дисципліни: Зарубіжна література /антична /Середні віки і Відродження /

Статус: за вибором ВНЗ

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5 семестр

Анотація. Мета. Засвоєння основних закономірностей розвитку античної літератури як основи формування писемної традиції європейських національних літератур.

Завдання: ознайомлення із творчістю основних античних письменників Стародавньої Греції та Стародавнього Риму; формування уявлення про жанрову систему античної літератури різних періодів її розвитку (долітературного, гомерівського, післягомерівського, аттичного, доби елінізму, періоду Римської республіки, періоду пізньої імперії); поглиблення розуміння специфіки літературного процесу; осмислення міжкультурних та міжпредметних зв'язків надскладних літературних феноменів (зв'язок з історією, психологією, культурологією та ін.).

Мета. Ознайомлення студентів із домінуючими літературними явищами доби середніх віків та епохи Ренесансу, розкриття їх місця та значення в історико-літературному процесі; формування вмінь з аналізу літературних текстів.

Завдання: інформування студентів про особливості світогляду доби середньовіччя та епохи Відродження, виникнення та еволюції жанрів і стилів зазначеної доби, про творчість основних письменників і загальні закономірності розвитку літературного процесу, пояснити зміст провідних образів і термінів.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Зарубіжна література /XVII-XVIII століття/**

Статус: за вибором ВНЗ

Рік/семестр: 3 рік навчання / 6 семестр

Анотація. Мета. Прилучення студентів до скарбниці світової літератури, зацікавлення їх неперевершеними творами XVII-XVIII ст., вивчення та засвоєння основних питань з теорії та історії зарубіжної літератури зазначеної доби.

Завдання: виявлення світового значення та особливостей розвитку зарубіжної літератури XVII-XVIII століття; розкриття специфіки естетичних систем окресленої доби; характеристика художніх напрямків; аналіз етапів літературного розвитку і творчих здобутків найвідоміших письменників; вивчення закономірностей взаємодії загальних тенденцій, національного і особистого в літературному процесі; засвоєння теоретичних понять у межах вивчення питань формування літературних жанрів цього періоду, особливостей розвитку художньої форми.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Зарубіжна література /XIX ст./**

Статус: за вибором ВНЗ

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7 семестр

Анотація. Мета. Збагачення знаннями із зарубіжної літератури XIX століття. Дисципліна покликана виховати у студентів потребу в читанні, інтересу до художнього слова, сформуванню естетичний смак, високу загальну і читацьку культуру.

Завдання: сформувати систематизовані навички в характеристиці художніх напрямів, аналізі етапів літературного розвитку і творчості найвидатніших

письменників, засвоєння знань про літературні роди і жанри; уміння володіти навичками текстуального аналізу літературного твору, оцінювати нові літературні явища, систематизувати та узагальнювати набуті знання.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Зарубіжна література /к. ХІХ – к. ХХ ст./**

Статус: за вибором ВНЗ

Рік/семестр: 4 рік навчання / 8 семестр

Анотація. Мета. Ознайомити студентів з основними тенденціями літературної епохи кінця ХІХ – кінця ХХ століття, з термінологічним апаратом та літературними течіями раннього модернізму; авторами та їхньою художньою і критичною спадщиною, жанровими особливостями творів; сформуванню знання про тенденції, напрями, художні системи, основні жанрові та стильові структури, спільні закономірності та національну специфіку західноєвропейської літератури та літератури американського континенту кінця ХІХ – кінця ХХ століття.

Завдання: викласти студентам системні відомості про літературний процес кінця ХІХ – кінця ХХ століття; дати студентам уяву про виникнення, основні етапи, риси і закономірності літературного процесу Західної Європи та Америки кінця ХІХ – кінця ХХ століття; зацентувати увагу на житті та творчості представників світової літератури кінця ХІХ – кінця ХХ століття; проаналізувати найвизначніші літературні твори світової літератури кінця ХІХ – кінця ХХ ст.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Дитяча література**

Статус: за вибором ВНЗ

Рік/семестр: 1 рік навчання / 1 семестр

Анотація. Мета. Засвоєння знань про особливості розвитку української літератури для дітей; ознайомлення студентів з літературним процесом в українському та світовому письменстві у дискурсі дитячого читання; засвоєння теоретичного інструментарію сучасного літературознавства для пізнання художньо-естетичних особливостей дитячої літератури; виклад програмового матеріалу в контекстному, особистісно адаптованому вимірі; проектування змісту програми на систему методичних навиків і вмінь для практичного застосування у педагогічній діяльності в умовах сучасної школи.

Завдання: формування системи знань про дитячу літературу як процес, її специфіку та пізнавально-виховний потенціал, а також практичних навичок для розвитку творчого й критичного мислення учня загальноосвітньої школи в системі новочасних освітніх перспектив.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Виразне читання**

Статус: за вибором

Рік/семестр: 1 рік навчання / 2 семестр

Анотація. Мета. Вироблення у студентів навичок виразного читання різножанрових творів, оволодіння технікою читання, сприяння навчанню точно і виразно висловлювати думку.

Завдання: засвоїти техніку мовлення в єдності її елементів як необхідну передумову словесної дії і правильно нею користуватися; досконало вивчити положення, зміст і значення засобів логіко-емоційної виразності читання в їх органічному зв'язку і вміти ними користуватися; вивчити класифікацію і принцип застосування позамовних засобів виразності в процесі читання, мовлення; уміти підготувати твір для читання та аналізу його з дітьми; виявити особливості читання і переповідання творів різних жанрів, а також загальні вимоги до цього процесу; розвивати художній смак, почуття та уяву.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: Курсова робота з української літератури

Статус: за вибором ВНЗ

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7 семестр

Анотація. Працюючи над курсовим твором, студент повинен здобути навички наукового дослідження, оволодіти методикою роботи з критичними джерелами та художніми текстами, ознайомитися з історіографією науки, різними типами та жанрами літературознавчої та перекладацької роботи. У процесі виконання студент має можливість поглибити знання теорії та історії літератури та перекладознавства, набути умінь професійно досліджувати художні твори в широкому контексті – соціокультурному та історико-літературному, навчатися розмірковувати логічно, послідовно, аргументовано. Письмове оформлення роботи зобов'язує студента поліпшувати культуру письмової мови, грамотно доводити свою точку зору, чітко визначати свою концепцію. Курсова робота повинна бути чітко структурованою, логічною, аргументованою і самостійно завершуватися висновками.

Оцінювання: підсумкова оцінка

2.2.2. Дисципліни вільного вибору студента

Назва дисципліни: Українська діалектологія

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 2 рік навчання / 4 семестр

Анотація. Мета. Засвоєння студентами основних понять і термінів діалектології та вивчення класифікації говорів української мови.

Завдання: ґрунтовне вивчення студентами теорії української діалектології; ознайомлення із класифікаціями українських говорів; формування у студентів умінь визначати належність текстів до певного говору і наріччя; здійснення аналізу тексту на фонетичному, лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Орфографічний практикум української мови**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 1 рік навчання / 1 семестр

Анотація. Мета. Удосконалення вмій визначати буквенний склад слів у співвідношенні зі звуковим складом і правильно називати букви; піднесення культури писемного мовлення; закріплення орфографічних правил вживання різних орфограм; засвоєння принципів українського правопису й написань, що відповідають кожному з них.

Завдання: дати студентам ґрунтовні й систематичні знання з навчальної дисципліни; сформувати уміння й навички правильного письма; забезпечити оволодіння нормами української літературної мови та дотримання вимог культури усного й писемного мовлення, а також оволодіння навичками комунікативно виправданого використання засобів мови в різних життєвих ситуаціях, дотримання етикету спілкування; виховувати повагу до української літературної мови.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Усна народна творчість**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 1 рік навчання / 1 семестр

Анотація. Мета. Ознайомити студентів із феноменом усної народної словесної творчості кожного історичного періоду, специфікою фольклору, з науковими класифікаціями та жанровою різноманітністю творів, взаємовпливами та взаємодією усної народної творчості та художньої літератури.

Завдання: сформувати у студентів систему знань про українську усну народну творчість, її специфіку, закономірності розвитку, спосіб побутування фольклору; дати уявлення про фольклористику як науку, її методи, завдання, проблематику, опрацювати найвідоміші праці учених-фольклористів; розширити уявлення майбутніх словесників про основні світоглядні системи українського фольклору, про класифікацію жанрів української народної творчості; ознайомити студентів із методикою збирання фольклорних творів.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: **Англійська мова**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 1 рік навчання / 2 семестр

Анотація. Мета. Студенти повинні вміти визначати час та стан дієслова, ставити запитання до виділених слів та відповідати на них, вести бесіду на задані теми у межах програмових вимог. У процесі роботи студенти повинні керуватися списком рекомендованої літератури, який додається до кожної теми, брати до уваги зміст питань плану практичного заняття.

Завдання: студенти повинні знати способи утворення однини та множини іменників, часи та стан дієслова, типи запитань та способи їх утворення, способи

реферування прочитаного тексту; вміти стисло, виразно переказувати сюжетний зміст тексту, акцентувати на його вузлових моментах, аргументовано коментувати текст, інтерпретувати образні компоненти тексту, демонструвати своє власне оцінне ставлення.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: Німецька мова

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 1 рік навчання / 2 семестр

Анотація. Мета. Практичне оволодіння мовою в обсязі, необхідному для ситуативного та професійного спілкування з метою одержання інформації. У процесі досягнення цієї мети студенти мають одержати достатній рівень комунікативної компетенції, яку складають мовленнєві вміння, сформовані на основі мовних, комунікативно-пізнавальних, мовленнєвих навичок, навички перекладу загальних та специфічних для професії текстів, реферування та анотування, а також підготовку до подальшої самостійної роботи з мовним матеріалом для забезпечення освітніх запитів і гармонійного поєднання навчального процесу та наукової діяльності.

Завдання: освоєння практичних знань та вмінь з предмету німецької мови та використання їх на практиці в життєвих ситуаціях.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: Польська мова

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 3 рік навчання / 6 семестри

Анотація. Мета. Короткий систематичний виклад звукової системи, морфологічної і синтаксичної будови, а також лексичного складу сучасної польської літературної мови. Цей матеріал закріплюється у процесі читання, перекладу і аналізу відповідно підібраних текстів. При викладанні курсу явища польської мови розглядаються у порівнянні з українською мовою.

Завдання: розкрити подібність польської та української мов на всіх рівнях граматичної та лексичної систем, навчити студентів основ спілкування іноземною мовою в межах визначеної програмою навчальної тематики на рівні, достатньому для використання у майбутній професійній діяльності, базовими навичками мовлення, необхідними для опрацювання оригінальної літератури за фахом, а також подальшого самостійного оволодіння іноземною мовою.

Оцінювання: іспит

Назва дисципліни: Російська мова

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 3 рік навчання / 6 семестри

Анотація. Предмет навчальної дисципліни «Російська мова» - сукупність компонентів (граматика, лексика, фонетика, стилістика), необхідних для формування професійно орієнтованої комунікативної компетентності у студентів з

метою забезпечення їхнього ефективного спілкування в академічному, професійному й соціокультурному середовищі. Програму навчальної дисципліни укладено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ОКР «Бакалавр».

Оцінювання: іспит.

Назва дисципліни: Психологія художньої творчості

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5 семестри

Анотація. Мета викладання дисципліни «Психологія художньої творчості» полягає у тому, щоб ознайомити студентів із одним із аспектів психологічного підходу до вивчення художніх явищ, що характеризує їх із позицій зумовленості внутрішньою природою автора. Лекційний курс має на меті ознайомити студентів-філологів із загальнотеоретичними питаннями психології художньої творчості, висвітлити проблему психологічної сутності художньої обдарованості, охарактеризувати художньо-творчий процес як головний аспект дослідження питань психології творчості, а також головні сили творчого синтезу.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Головні сили творчого синтезу

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5 семестри

Анотація. Мета викладання дисципліни «Головні сили творчого синтезу» полягає у тому, щоб ознайомити студентів із одним із аспектами творчого процесу, специфікою творчих актів, їх структурою, творчим синтезом та взаємовпливами, що відбуваються поміж реальним буттєвим дискурсом, фантазією, уявою та творенням письменника. Передбачено використання психологічного підходу до вивчення художніх явищ, що характеризує їх із позицій зумовленості внутрішньою природою автора. Лекційний курс має на меті ознайомити студентів-філологів із загальнотеоретичними питаннями творчого синтезу, висвітлити проблему психологічної сутності художньої обдарованості, охарактеризувати художньо-творчий процес як головний аспект дослідження питань творення, а також головні сили творчого синтезу.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Актуальні проблеми української літератури

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 8 семестр

Анотація. *Мета.* Метою курсу є поглиблене і розширене ознайомлення з літературним процесом, забезпечення принципу системності, аналітичної обсервації, розуміння літератури як форми художнього пізнання і перетворення дійсності, що зумовлено потребою розглянути літературу у контексті світової

художньої, філософської традиції, з'ясовуючи художню вартість і самодостатність українських поетичних, прозових, драматичних текстів.

Завдання: українська література представляє собою строкату, мозаїчну картину, на якій співіснують у різних пропорційних відношеннях явища сучасного літературного процесу. У ньому простежується актуалізація як неореалістичних, так і постмодерних тенденцій, виокремлюється творче життя мистецьких поколінь, шкіл і яскравих творчих індивідуальностей. Отже, завдання курсу полягає, проаналізувавши художні надбання останніх років, представити панораму літературного життя в Україні, з'ясувати ідейно-змістові, формально-стилістичні параметри творчості літературних поколінь (шістдесятники, вісімдесятники, дев'яностівці), виявити динаміку художніх жанрів і форм.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Основи наукових досліджень**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 2 рік навчання / 4 семестр

Анотація. Мета. В умовах інтенсивного зростання обсягів наукової інформації, швидкозмінності й оновлення системи наукових знань виникає потреба в якісно новій підготовці висококваліфікованих спеціалістів, здатних до самостійної творчої роботи. Знання методології, теорії, техніки, методів і організації науково-дослідної діяльності допоможе молодим фахівцям легко включатися у професійну діяльність, втілювати наукові знання у практичну площину, сприятиме розвитку раціонального творчого мислення. Студенти повинні одержати інформацію про науку, її роль у розвитку суспільства, набути навички і вміння проведення досліджень, роботи з літературними джерелами, відбору і аналізу інформації, формулювання цілей і завдань дослідження, узагальнення наукової інформації, написання курсових, дипломних і магістерських робіт, статей та робити певні висновки і рекомендації.

Завдання: навчити початкуючого дослідника (а ним стає практично кожен студент-філолог) правильно розібратися в тому, що таке науково-дослідницька праця, чим відрізняється реферат від курсової роботи, як правильно записувати бібліографію, які методики використовувати при історико-літературному дослідженні тощо. Навчити не лише теорії, а й показати на конкретних прикладах, що таке науковий пошук, як його вести, як скористатися тим чи іншим фактом, як систематизувати матеріали, як їм надати належного структурного і стилістичного оформлення, як правильно записати друковані й архівні джерела.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Актуальні проблеми топоніміки**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 2 рік навчання / 4 семестр

Анотація. Мета. Метою курсу є поглиблене і розширене ознайомлення базовими поняттями топоніміки, сукупність назв (топонімів) на певній території.

Серед топонімів виділяються різні класи, такі як: ойконіми - назви населених місць, астіоніми - назви міст, гідроніми - назви річок, дрімоніми - назви лісів, ороніми - назви гір, урбаноніми - назви внутрішньоміських об'єктів, годоніми - назви вулиць, агороніми - назви площ, дромоніми - назви шляхів сполучення, макротопоніми - назви великих незаселених об'єктів, Мікротопонімія - назви невеликих незаселених об'єктів, антропотопоніми - назви географічних об'єктів, вироблених від особистого імені. Оскільки географічні назви мають лінгвістичну природу, спостерігається тісний зв'язок топоніміки з мовознавчими науками: ономастикою – наукою про виникнення та поширення власних назв; історичною лінгвістикою; етимологією – наукою, що займається вивчення походження слів; семантикою; морфологією; фонетикою та діалектологією. Предметом навчального курсу є закономірності виникнення, формування і розвитку як окремих географічних назв, так і топонімічних систем.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Теоретичні питання дериватології**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5 семестр

Анотація. Зміст дисципліни. Основи словотвірної морфеміки. Морф, аломорф, морфема, варіанти морфем. Типи морфем, їх класифікація за місцем розташування у слові, за функціями, за будовою, за походженням. Полісемія, омонімія, синонімія, антонімія морфем. Морфемна структура слова. Основа слова, їх характеристика. Подільність основ. Морфонологія як наука. Морфонологічні явища. Морфотактика одиниць морфемної підсистеми мови. Валентність префіксів і суфіксів. Словотвір як самостійна лінгвістична одиниця. Зв'язок словотвору з іншими лінгвістичними дисциплінами. Діахронний і синхронний аспекти словотвору. Похідне слово – основна одиниця дериватології. Ознаки похідності. Словотвірна структура слова. Мотиваційні відношення у словотворі. Типи словотвірної мотивації. Множинна мотивація. Способи словотвору. Специфіка словотвірного аналізу. Комплексні одиниці словотвірної системи: словотвірний тип, словотвірний ланцюжок, словотвірна парадигма, словотвірне гніздо, словотвірна категорія. Теоретичні питання словотвірного значення. Тракткування словотвірної семантики крізь призму теорії номінації. Три типи деривації. Методика виведення й формулювання словотвірного значення. Основоцентричний аспект дослідження словотвору. Семантика й валентність – домінуючі детермінанти дериваційного потенціалу твірних. Нормативні чинники, які визначають дериваційну активність базем. Елементарні словотвірні одиниці у структуруванні тексту. Похідні слова в організації тексту. Текстотворчі потенції комплексних словотвірних одиниць. Формування конотативного компонента семантики тексту словотвірними засобами.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Основоцентрична дериватологія: проблеми і перспективи**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5 семестр

Анотація. Зміст дисципліни. Метою курсу є поглиблене і розширене ознайомлення з діахронним і синхронним аспектами словотвору. Похідне слово – основна одиниця дериватології. Ознаки похідності. Словотвірна структура слова. Мотиваційні відношення у словотворі. Типи словотвірної мотивації. Множинна мотивація. Способи словотвору. Специфіка словотвірного аналізу. Комплексні одиниці словотвірної системи: словотвірний тип, словотвірний ланцюжок, словотвірна парадигма, словотвірне гніздо, словотвірна категорія. Теоретичні питання словотвірного значення. Тракткування словотвірної семантики крізь призму теорії номінації. Три типи деривації. Методика виведення й формулювання словотвірного значення. Основоцентричний аспект дослідження словотвору. Семантика й валентність – домінуючі детермінанти дериваційного потенціалу твірних. Нормативні чинники, які визначають дериваційну активність базем. Елементарні словотвірні одиниці у структуруванні тексту. Похідні слова в організації тексту. Текстотворчі потенції комплексних словотвірних одиниць. Формування конотативного компонента семантики тексту словотвірними засобами.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Когнітивні аспекти словотвору**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 3 рік навчання / 5 семестр

Анотація. Зміст дисципліни. Проблеми словотвору були й залишаються актуальними у сучасному мовознавстві, їхні новації в когнітивному аспекті є головним зосередженням навчального курсу. Нові одиниці, створені внаслідок словотворчих процесів, є результатом розвитку, прогресу мови, яка в своєму існуючому стані ніколи не може відбити всю безмежність людського досвіду, безмежність навколишнього світу. Важливе місце в системі словотвору посідає й оказіональне словотворення, якому притаманна власна сукупність способів і засобів творення номінацій. Когнітивні аспекти словотвору — це явища когнітивної парадигми лінгвістичних досліджень, яка розглядає функціонування мови як різновид пізнавальної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджує через мовні явища та спрямована на отримання знань про знання, питання словотворення набувають новітнього бачення і осмислення.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: **Словникова робота на уроках української мови**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7,8 семестр

Анотація. Зміст дисципліни. Метою курсу є поглиблене і розширене вивчення словникового складу рідної мови вимагають розрізнення таких понять, як "вивчення лексики" і "словникова робота". Вони не завжди чітко розрізнялись у методиці, очевидно, тому, що слово є об'єктом вивчення і лексикології, і словникової роботи. Сучасна методика розрізняє ці поняття. На уроках лексикології в 5-6 класах діти вивчають слово як одиницю лексичного рівня мови, ознайомлюються з багатством і різноманітністю словникового складу української мови. Словникова робота, тобто робота над збагаченням словникового запасу учнів, проводиться на всіх уроках української мови, починаючи з 1 класу, і має свої особливості. У словниковій роботі необхідно враховувати основні ознаки слова та його місце в системі мовних одиниць. Слово, як відомо, служить засобом позначення предметів дійсності і виражає поняття про них. Усі явища дійсності позначаються словом. Розуміння цього формується на уроках лексики, відтак у подальшій словниковій її роботі учитель постійно спирається на це положення. Слово як одиниця мови і мовлення має ряд ознак: єдність звучання і значення, лексико-граматична співвіднесеність, непроникність, відтворюваність, фонетична оформленість. Розглянемо ці ознаки. У словниковій роботі необхідно враховувати основні ознаки слова та його місце в системі мовних одиниць.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Шкільне бібліотекознавство

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7,8 семестр

Анотація. Зміст дисципліни. Мета дисципліни – надати студентам знання про теоретико-методологічні, організаційні та історичні засади шкільного бібліотекознавства як науки та навчальної дисципліни, а також з'ясувати феномен бібліотеки як соціокультурного явища, ознайомитись з основами організації функціонування бібліотечної справи з метою набуття практичних умінь і навичок для майбутньої професійної діяльності.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Етикет і культура спілкування

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7,8 семестр

Анотація. Зміст дисципліни. Навчальний предмет передбачає вивчення основних аспектів культури спілкування та етикету. Висвітлено питання стилів мови і мовлення, нормативності, двомовності спілкування, поведінки у стандартних етикетних ситуаціях. Подано рекомендації для адресанта, адресата, а також для третьої особи, присутньої при розмові. Особливу увагу зосереджено на важливості вибору тих або інших мовних одиниць у мовленні. Описано вплив невербальних засобів спілкування (поза, міміка, погляд та ін.). Окремим розділом

представлено питання антиетикету у спілкуванні (інвективна лексика і фраземіка, табу й евфемізми).

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Мовна номінація: види, способи і засоби

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7,8 семестр

Анотація. Зміст дисципліни. Метою курсу є поглиблене і розширене вивчення проблем мовленнєвої номінації. Номінація – винятково складне явище, з'ясування сутності якого пов'язане з вирішенням цілого комплексу різних проблем. Особливої значущості набуває проблема забезпечення реалізації розумово-комунікативних потреб людини. Номінація є найважливішою складовою частиною системної організації мови, природа якої змикається із гносеологічним характером відображуваної діяльності людського мислення й утворює, власне кажучи, той фундамент мови, на базі якого здійснюється предметно-осмислена комунікація в суспільстві. Система мови є системою внутрішніх відносин мовних одиниць, значення яких визначаються в підсумку предметним світом. Мовна система не може розглядатись як абсолютно незалежний феномен, а навпаки, як форма тотального вираження діяльності мислення. З метою навчання мовна система повинна бути зображена так, як насправді і існує, реально, і в той же час повинна бути скороченою, а мовні одиниці методично організовані таким чином, щоб якнайбільше забезпечити практичне користування ними в реальній комунікації на професійні теми.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Історія українського правопису

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7,8 семестр

Анотація. Метою курсу є поглиблене і розширене вивчення становлення українського правопису на різних його етапах, розвитку правопису протягом XI–XIX сторіччя, реформування правопису в XX сторіччі та пропозиції до змін в сучасному правописі. Завдання курсу сконцентровані навколо висвітлення важливих етапів історії вітчизняного правописного кодексу, простеження історії розвитку трьох його підсистем: графіки, орфографії і пунктуації.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Місцеві діалекти і літературна мова: методичні засади вивчення в школі

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7,8 семестр

Анотація. Метою курсу є засвоєння студентами основних понять і термінів діалектології та вивчення класифікації говорів української мови, з зосередженням

на специфіці використання навчального матеріалу у школі. Завдання навчальної дисципліни передбачають ґрунтовне вивчення студентами теорії української діалектології; ознайомлення із класифікаціями українських говорів; формування у студентів умінь визначати належність текстів до певного говору і наріччя; здійснення аналізу тексту на фонетичному, лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях для ефективного використання в школі.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Основи комунікативної лінгвістики**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7,8 семестр

Анотація. Навчальний предмет передбачає вивчення з позицій сучасної науки про мову найактуальніших проблем комунікативної лінгвістики, її предмет, завдання, категорії, методологію, загальні закони спілкування за допомогою мови, організацію засобів мовного коду тощо. Предметом курсу є власне мовні елементи комунікації. Враховано найновіші гіпотези, що сформувалися в межах когнітивної лінгвістики, прагмалінгвістики, психолінгвістики, теорії мовленнєвої діяльності. Подано також зразки аналізу комунікативних ситуацій, спеціальні запитання, завдання, що сприятимуть глибшому засвоєнню матеріалу, оволодінню основними законами міжособистісного спілкування.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Західноукраїнська проза 30 рр. ХХ століття**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7,8 семестр

Анотація. Метою курсу є поглиблене і розширене вивчення розвитку неоромантизму в українській прозі, починаючи від О.Кобилянської до 1920-х - 1930-х рр., а також наявність традицій, спільного та своєрідного у неоромантиків "старшого" та "нового" поколінь. Висвітлено філософсько-психологічні, культурно-історичні та літературно-естетичні аспекти художніх світів О.Турянського, Р.Купчинського, А.Чайковського, А.Лотоцького, Б.-І.Антонича, К.Гриневичевої, доробок яких розглянуто у порівняльно-типологічному аспекті з творами західноєвропейських письменників-модерністів того періоду, а також визначено особливості їх індивідуальних стилів. Значну увагу приділено синтетичному характеру неоромантичного літературного напрямку й аналізу типологічних рис неоромантизму. Вивчення неоромантичної творчості прозаїків 1920-х - 1930-х рр. скероване на висвітлення літературного процесу у міжвоєнній Галичині, визначення його особливостей, тенденцій, пріоритетів.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Актуальні проблеми новітньої літератури**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7,8 семестр

Анотація. Метою курсу є поглиблене і розширене ознайомлення з літературним процесом кінця ХХ – початку ХХІ ст., забезпечення принципу системності, аналітичної обсервації, розуміння літератури як форми художнього пізнання і перетворення дійсності, що зумовлено потребою розглянути літературу останніх років у контексті світової художньої, філософської традиції, з'ясовуючи художню вартість і самодостатність українських поетичних, прозових, драматичних текстів.

Завдання: українська література останнього десятиліття представляє собою строкату, мозаїчну картину, на якій співіснують у різних пропорційних відношеннях явища сучасного літературного процесу. У ньому простежується актуалізація як неореалістичних, так і постмодерних тенденцій, виокремлюється творче життя мистецьких поколінь, шкіл і яскравих творчих індивідуальностей. Отже, завдання курсу полягає, проаналізувавши художні надбання останніх років, представити панораму літературного життя в Україні, з'ясувати ідейно-змістові, формально-стилістичні параметри творчості літературних поколінь (шістдесятники, вісімдесятники, дев'яностівці), виявити динаміку художніх жанрів і форм.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Літературний рух 60-90 років ХХ століття**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7, 8 семестр

Анотація. Метою курсу є поглиблене і розширене вивчення розвитку української літератури 60-90-х років ХХ століття. Зокрема, відстеження загального поштовху літературного, мистецького, наукового життя в Україні, що звично пов'язуване лише з «хрущовською відлигою», хоча насправді є відгомном глобальних зрушень у політичному, соціальному, культурно-мистецькому прогресі людства: саме ці роки позначені рішучою боротьбою за соціальну справедливість, права людини в різних країнах, крахом колоніальної системи, виникненням опору в «соціалістичному таборі» (угорські, чехословацькі події), студентськими заворушеннями, рухом «сердитих молодих людей», появою нових мистецьких форм. Предметом вивчення є хроніка літературно-мистецького процесу 60 – 80-х років, строкатість, нерівність розвитку української культури, а водночас і її невід'ємність од загальнолюдської культурної спільноти.

Оцінювання: залік

Назва дисципліни: **Розвиток української драматургії в ХХ і ХХІ століттях**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7, 8 семестр

Анотація. Мета навчального курсу – визначити тенденції художньої еволюції української драми кінця ХХ — початку ХХІ століття, проаналізувати її морально-

психологічні та соціально-етичні колізії, довести естетичну цінність та певну етапність аналізованої драматургії у вітчизняному літературному процесі. Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: обґрунтувати закономірності переходу української драматургії, починаючи з 70-х років, від "виробничої" п'єси до психологічної і соціально-проблемної драми; проаналізувати основні морально-психологічні та соціально-етичні колізії драматургії 70-80-х років (Ю.Щербак, Я.Стельмах); ідентифікувати нові драматургічні засоби психологічної апеляції до історичного минулого народу (Я. Стельмах, Ю. Щербак). дослідити психологічні складові драматургії Ю. Рибчинського, В. Герасимчука, А.Багряної. Об'єкт дослідження – п'єси драматургів кінця ХХ-початку ХХІ століття: представників як "старої хвилі" – Ю. Щербака, Я. Стельмаха так і "нової хвилі" – Ю. Рибчинського, В. Герасимчука, А. Багряної. Предмет вивчення - проблемний і жанрово-стильовий аспекти реалізації психологічних і морально-етичних колізій у п'єсах українських драматургів кінця ХХ-початку ХХІ століття. Теоретико-методологічну основу курсу складають літературознавчі праці українських і зарубіжних вчених, у тому числі роботи дослідників теорії та історії драми А.Анікста, О.Білецького, О.Бондарєвої, Ю.Борєва, Д.Вакуленко, М.Возняка, Г.Гачева, З.Голубєвої, В.Волькенштейна, Л.Дем'янівської, Ч.Добрева, О.Клековкіна, А.Козлова, М.Кудрявцева, Н.Кузякіної, І. Михайлина, Т.Свербілової, Г.Семенюка, В.Халізева. С.Хороба, культурологічні та соціолітературні студії І.Дзюби, О.Веселовського, В.Діброви, Є.Добренка, М.Жулинського, О.Забужко, І.Мойсеїва, Д.Наливайка, М.Шлемкевича.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: **Творча лабораторія письменника**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7, 8 семестр

Анотація. Мета викладання дисципліни «Творча лабораторія письменника» полягає у тому, щоб ознайомити студентів із специфікою творчого процесу, структурою творчих актів, акційністю процесів свідомості письменника. Передбачене вивчення феноменів творчого процесу на прикладі творчої діяльності Г.Сковороди, В.Стефаніка, В.Шевчука. Лекційний курс має на меті ознайомити студентів-філологів із загальнотеоретичними питаннями психології художньої творчості, висвітлити проблему психологічної сутності художньої обдарованості, охарактеризувати художньо-творчий процес як головний аспект дослідження питань психології творчості, а також головні аспекти творчої лабораторії письменника.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: **Українська літературна екзегетика**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7, 8 семестр

Анотація. Навчальний предмет передбачає вивчення основних аспектів про місце та роль біблійної герменевтики в українській літературі XI–XVIII століть. Предметні зосередження торкаються того, що перші переклади Біблії є початковим етапом розвитку екзегези Святого Письма в Україні. Крізь призму біблійної герменевтики розглянуто твори перекладної старокиївської літератури, відстежено їхній вплив на розвиток оригінальної літератури XI–XIII століть, зокрема на творчість Іларіона, Кирила Туровського, Феодосія Печерського. Біблійну герменевтику в українській літературі XVI–XVIII століть подано як синтез східної та західної герменевтичних традицій. Із цього погляду проаналізовано творчість Василя Суразького, Мелетія Смотрицького, Йова Заліза, Феофана Прокоповича, Стефана Яворського, Дмитра Туптала, Іоана Максимовича, Григорія Сковороди та інших.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: **Історія літературознавчих учень**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7, 8 семестр

Анотація. Мета курсу - познайомити студентів з історією літературознавчих вчень, з провідними філологічними методиками та школами, з проблемним полем та дослідницьким апаратом літературознавства з урахуванням історії і сучасного стану дисципліни у вітчизняній і зарубіжній науці, сформувати системні теоретико-літературні знання та навички їх застосування на практиці. Практичні заняття орієнтовані своїм змістом на більш детальний розгляд конкретних теоретико-літературних проблем, Вони, на відміну від лекцій, націлені на самостійну роботу студентів, в процесі якої останні мають оволодіти навичками та вміннями роботи з науковою та довідковою літературою, прийомами систематизації засвоєваних знань. Власне, вміння використати отриману чи здобуту інформацію у відповіді на певні питання (а також при аналізі художнього тексту) є одним з прикладних, вузько прагматичних моментів засвоєння цього курсу.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: **Літературна Гуцульщина**

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7, 8 семестр

Анотація. Мета курсу - розглянути особливості художнього відображення Гуцульщини в українській літературі XIX – початку XX століття. Показати становлення інтересу до Гуцульщини в романтичній літературі через інтерес до Карпат загалом. Розкрити етапи художнього засвоєння Гуцульщини українською літературою в епохи реалізму та модернізму. Проаналізувати у фольклорно-міфологічному ключі «гуцульські тексти», запропонувати нові наукові поняття і термінологію. Показовою тут є інтерпретація творчої спадщини Юрія Федьковича, Антона Любича Могильницького, Гната Хоткевича, Михайла Павлика.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Літературна діаспора

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7, 8 семестр

Анотація. Навчальний предмет передбачає вивчення основних аспектів літератури української діаспори або еміграційної літератури, написаної українськими письменниками в еміграції, які з політичних, економічних, релігійних причин виїхали з України на постійне або тривале проживання за кордоном. До них належали передовсім такі письменницькі організації: Празька школа (Юрій Липа, Юрій Клен, Олег Ольжич, Олена Теліга, Євген Маланюк, Наталя Лівницька-Холодна та ін.) в Чехословаччині та групи «Танк» та «Ми» в Польщі, організація українських письменників «Мистецький український рух» (Іван Багряний, Віктор Петров, Юрій Косач, Ігор Костецький та ін.), очолювана Уласом Самчуком, об'єднання письменників «Слово», у якому згуртувалися прозаїки, поети, драматурги, літературознавці (Григорій Костюк, Юрій Шерех, Василь Барка, Тодось Осьмачка, Улас Самчук, Докія Гуменна, Ольга Мак та ін.), Нью-Йоркська група (Юрій Тарнавський, Емма Андіївська, Богдан Рубчак, Богдан Бойчук, Марія Ревакович, Роман Бабовал та ін.). Діяльність цих товариств та творчість їх представників є об'єктом вивчення цього курсу.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Покутська трійця і західноукраїнський літературний процес

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7, 8 семестр

Анотація. Мета курсу спрямована на вивчення та оприлюднення маловідомих фактів з творчих біографій Василя Стефаника, Леся Мартовича, Марка Черемшини, архівних матеріалів тощо, прикладних тем (спрямованих на систематизацію, упорядкування біографічних та бібліографічних відомостей про покутських письменників та діячів), науково-дослідних проблем (спрямованих на вивчення та наукову інтерпретацію доробків Василя Стефаника, Леся Мартовича, Марка Черемшини). Завдання курсу передбачають розвиток, розширення, поглиблення, систематизацію і популяризацію студентських знань про творчість усіх трьох представників умовного об'єднання.

Оцінювання: залік.

Назва дисципліни: Курсова робота з психолого-педагогічних дисциплін/мет.мови/літератури

Статус: вільного вибору студента

Рік/семестр: 4 рік навчання / 7 семестр

Анотація. Працюючи над курсовим твором, студент повинен здобути навички наукового дослідження, оволодіти методикою роботи з критичними джерелами та художніми текстами, ознайомитися з історіографією науки, різними типами та жанрами літературознавчої та мовознавчої роботи, методикою викладання мови і літератури як навчальних предметів у школі. У процесі виконання студент має можливість поглибити знання методик, теорії та історії літератури та мовознавства, набути уміння професійно досліджувати художні твори та мовні явища в широкому освітньому контексті, з урахуванням соціокультурних та історико-літературних явищ, навчатися розмірковувати логічно, послідовно, аргументовано. Письмове оформлення роботи зобов'язує студента поліпшувати культуру письмової мови, грамотно доводити свою точку зору, чітко визначати свою концепцію. Курсова робота повинна бути чітко структурованою, логічною, аргументованою і самостійно завершуватися висновками.

Оцінювання: підсумкова оцінка

8. ФАХОВЕ СПРЯМУВАННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ФАХІВЦІВ ВІДПОВІДНОГО НАПРЯМУ

Сферою професійної діяльності випускника-бакалавра є практична діяльність у форматі сучасної мовної і літературної освіти. Бакалавр з української мови і літератури має бути підготовлений до вирішення низки професійних завдань.

Забезпечення ефективного вивчення в ЗОШ української мови передбачає знати: термінологічний апарат сучасної лінгвістики; її основні проблеми і напрями, типи класифікації мов світу, історичні та сучасні типи письма; визначальні тенденції літературно-мовної генези у різних часових межах, найважливіші писемні пам'ятки, лінгвістичні ознаки, форми існування літературно-писемної мови, варіанти літературної мови, стилістичну диференціацію української мови, сучасні проблеми функціонування української мови; основні терміни української діалектології, класифікацію наріч та говорів української мови, їх характеристики; поняття і явища, що стосуються усіх розділів української літературної мови (фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії, лексикології, фразеології, лексикографії, морфеміки, дериватології, морфології, синтаксису); теоретичні основи методики навчання української мови – лінгвістичні, психологічні, педагогічні, методичні, інші; закономірності, принципи, методи і прийоми навчання української мови; загальні питання організації нових лінгводидактичних досліджень; зміст і структуру шкільних навчальних програм, підручників з української мови, методичних посібників і рекомендацій для учителів; шляхи вдосконалення і самовдосконалення майстерності вчителя-словесника; типи уроків, етапи кожного з них.

Студенти повинні уміти: використовувати методи, методики та прийоми дослідження мови як соціально-історичного, індивідуально-біологічного, семіотичного тощо явища; застосовувати теоретичні знання про мову для вирішення проблем вивчення української мови у вузі та школі; формувати в учнів знання про основні закономірності, притаманні тій чи іншій мові, про функціонування мовних одиниць та категорій, про закони розвитку мови в тісних зв'язках з історією народу; визначати, розмежовувати, пояснювати усі мовні явища і поняття (фонетичні, лексичні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні тощо), працювати з різними типами лінгвістичних словників; виконувати усі види мовного розбору (фонетичний, орфографічний, морфемний, словотвірний, лексичний, морфологічний, синтаксичний, стилістичний тощо); аналізувати і правильно вживати у власному мовленні усі мовні одиниці, конструювати стилістично довершений текст, уникаючи лексичних, граматичних, орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок; класифікувати мовні явища за різними ознаками; виконувати різні завдання як теоретичного, так і практичного характеру, активно послуговуватися вивченим матеріалом у професійному спілкуванні; укладати календарно-тематичне планування, конспекти уроків різних типів, систему вправ для засвоєння учнями знань і формування набутих умінь із відповідної теми; формулювати триєдину мету, спрямовану на пізнання мовно-мовленнєвого матеріалу, розвиток школярів, їх виховання; установлювати міжпредметні зв'язки між вивченням української мови та іншими суміжними дисциплінами; проводити уроки української мови різних типів, активізувати роботу школярів під час їх

проведення, використовувати дидактичні можливості підручника, наочні й технічні засоби навчання; аналізувати навчальний мовний матеріал, дотримуватися наступності в його засвоєнні, співвідношення між теорією і практикою, диференціації за ступенем складності; доступно пояснювати, закріплювати, узагальнювати, систематизувати і повторювати мовно-мовленнєвий матеріал; контролювати знання, уміння і навички учнів з української мови, об'єктивно оцінювати школярів; організовувати роботу методичних об'єднань для підвищення й удосконалення методичної кваліфікації учителя-словесника; обладнати кабінет української мови з урахуванням вимог програми, психологічних особливостей учнів, можливостей технічних засобів, потреб суспільства.

Організація навчально-виховного процесу з української літератури передбачає такі фахові компетентності: студент повинен знати: предмет та завдання літературознавства як основної фахової галузі, основні та допоміжні літературознавчі дисципліни і їх місце у системі гуманітарних дисциплін, зв'язок із іншими філологічними галузями; поняття про роди, види, жанри літератури, їх класифікацію та дифузію, взаємозв'язок літератури із розвитком суміжних видів мистецтва, культури, філософії, науки, а також генетичні та типологічні зв'язки зарубіжної літератури з українською; генезу та основні тенденції розвитку історії української літератури, дискусійні питання автентичності, найважливіші факти історико-літературного процесу від X століття до актуальних проблем сучасного літературознавства; основні питання, що стосуються української фольклористики; групування та інтерпретацію фольклорних творів; періодизацію української літератури та головні здобутки кожного періоду; найважливіші відомості про творчі методи й літературні напрями, різні погляди дослідників на вказані явища; основні етапи життєвого й творчого шляху видатних митців українського письменства та місце і значення творів у їхньому доробку та в літературному процесі відповідного періоду; роль української літератури в контексті світової культури; провідні лінії в галузі проблематики, жанровій системі; найвагомші факти літературного процесу Івано-Франківщини; основні етапи розвитку й становлення української методики літератури.

Студент повинен уміти: характеризувати основні риси, засади та принципи сучасних літературознавчих методологій; визначати жанр літературного твору, його формальні та змістові параметри, приналежність до певного літературного стилю чи напрямку; здійснювати аналіз художніх творів із залученням різних інтерпретативних підходів, аналізувати художні твори на тематично-змістовому, формально-композиційному, художньо-образному, морально-етичному та інших рівнях у контексті конкретного літературного періоду; аналізувати особливості художньої мови на фонемному, лексичному та синтаксичному рівнях, засоби версифікації; аналізувати художні твори в єдності змісту і форми та з урахуванням авторської позиції і сучасного прочитання; застосовувати на практиці літературознавчі терміни; оцінювати художні явища та літературознавчі праці; з'ясовувати специфіку течій і напрямів в українській літературі, аналізувати новітню тематику творів і художні засоби її втілення на матеріалі творчості українських митців; робити аналітичний огляд літературно-критичних статей та досліджень щодо творчості окремих персоналій та літературного процесу доби загалом; з'ясовувати взаємозв'язок між подіями певної епохи, світоглядом і творчістю письменника; оцінювати окремі

художні явища української літератури та висвітлювати їх значення у контексті літературного процесу; зіставляти різні погляди в процесі полеміки, виявляти здатність доводити свої судження, власну думку, вміти дискутувати; зіставляти кілька творів, проводячи компаративний аналіз на різних рівнях текстів; використовувати здобутки сучасної літературознавчої науки; характеризувати основні фактори літературного процесу на Івано-Франківщині; вміти виразно читати напам'ять твори різних жанрів; виконувати завдання творчого характеру; робити виконавський аналіз тексту; здійснювати аналіз професійного виконання в аудіозаписі; аналізувати явища, властиві методиці літератури, активно підтримувати все нове, передове в літературознавчій, педагогічній і психологічній науці та шкільній практиці; бути здатним до творчого пошуку; раціонально використовувати всі багатства мистецтва слова; добирати і застосовувати методи і прийоми вивчення літератури в школі; всебічно використовувати виховні можливості літератури, які б забезпечували при вивченні літературного твору повноцінне сприйняття почуттями й мисленням, серцем і розумом усієї глибини художніх образів, характерів і явищ, картин і подій, ідей та ідеалів, розробляти та проводити уроки різних типів у школі, а також організовувати позакласну роботу.

9 ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Глосарій термінології з мовознавчих дисциплін

А

Автохтони – місцевий корінний народ, аборигени.

Акомодація (лат. *accomodatio* – пристосування) – часткове пристосування вимови суміжних приголосних і голосних звуків.

Актуальне членування речення – поділ речення на дві частини залежно від комунікативного спрямування та інформативної мети висловлення: тему (дане, основа, відоме) і рему (нове, ядро, повідомлюване). Тема – частина речення, що містить відому інформацію, на якій ґрунтується розгортання думки.

Антоніми – слова з протилежним значенням.

Аорист (від гр. *aoristos* – невизначений) – це проста форма минулого часу, що виражала цільну, єдину, нерозчленовану на складові моменти дію, що повністю відбулась у минулому.

Ареал – територія поширення якогось об'єкта або явища, яке не спостерігається на прилеглих територіях.

Артикуляційна база – властива певній мові система рухів мовних органів при творенні звуків цієї мови; сукупність артикуляцій.

Архаїзм – мовна одиниця, що вважається застарілою на певному етапі розвитку мови або зовсім вийшла із загального вжитку.

Асиміляція – артикуляційне уподібнення звуків один одному в межах слова або словосполучення.

Астериск (зірочка) – спеціальний знак * на початку кожної окремо вживаної гіпотетичної одиниці (окремого звука чи праформи (архетипа) праслов'янської мови.

Атематичні дієслова – невелика група безсуфіксних дієслів, у яких основа теперішнього часу дорівнювала кореневі, і давні закінчення безпосередньо приєднувались до цієї основи.

Афікс – морфема, що розташовується справа чи зліва від кореня, має певне значення і служить для утворення слів з новим значенням або для утворення граматичних форм одного слова.

В

Варіанти морфем – це морфи, що зазнали фонетичної модифікації при збереженні здатності замінити один одного в складі того ж слова чи словоформи.

Відмінок – 1) граматична словозмінна категорія, яка є самостійною для іменника, і залежною, несамостійною, для прикметника, числівника, займенника та дієприкметника. Служить для вираження синтаксичних відношень між словами в реченні; 2) форма іменника, прикметника, числівника, займенника та дієприкметника, яка виражає зв'язки слів у словосполученні або реченні.

Відокремлення – смислове й інтонаційне виділення у реченні непоширеного чи поширеного другорядного члена, який унаслідок цього набуває більшої самостійності.

Вокалізм (від лат. *vocalis* – голосний звук) – сукупність голосних фонем мови або діалекту на певному етапі їхнього розвитку.

Волинсько-подільська група – група діалектів південно-західного наріччя, яка охоплює волинський та подільський говори. Це територія історичної Волині й Поділля (південні райони Волинської, Рівненської, Житомирської областей, північні райони Тернопільської, Львівської областей, північні райони Миколаївської та західні райони Черкаської областей).

Вправи – послідовні дії та операції, що виконуються багаторазово повторюються для набуття мовних чи мовленнєвих умінь і навичок.

Вставні компоненти (слова, словосполучення, речення) – мовні одиниці, що виявляють ставлення мовця до висловлюваної ним думки і виражають різні модальні значення (можливості, сумніву та ін.).

Г

Галицько-буковинська група – група говорів південно-західного наріччя, у яку входять наддністрянський, покутсько-буковинський, гуцульський та надсянський говори, що поширені на території історичної Галичини і Буковини.

Генеалогічна класифікація мов – вивчення і групування мов світу на основі споріднених зв'язків між ними (на основі спільного походження від якоїсь прамови).

Глаголиця – одна із двох слов'янських азбук, створення якої приписують Костянтину (Кирилу). Її назва утворена від старослов'янського «слово, мовлення».

Говір (територіальний діалект) – різновид національної мови, для якого характерна структурна близькість і який є засобом спілкування людей, об'єднаних спільністю території, спільністю духовної і матеріальної культури, історико-культурних традицій. Наприклад: наддністрянський, бойківський, західнополіський та ін.

Говірка – найменша одиниця територіальної діалектної мови, яка є засобом спілкування мешканців одного або кількох населених пунктів. Наприклад: західноволинські, східноволинські говірки.

Головний вияв фонем – звук, у якому реалізується фонема в сильній позиції незалежно від оточення іншими звуками, наголошеності чи ненаголошеності складу тощо.

Головні члени речення – повнозначні лексичні компоненти речення (підмет і присудок), що становлять його синтаксичний центр.

ГраMATика – 1) будова мови (система морфологічних категорій і форм, синтаксичних категорій і конструкцій); 2) наука, яка вивчає будову мови.

ГраMATична категорія – властиве словам узагальнювальне значення, що відмежоване від конкретних, лексичних значень слів, напр.: граMATична категорія роду, граMATична категорія відмінка, граMATична категорія виду тощо. Синтаксичні

категорії встановлюються з урахуванням формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного і комунікативного аспектів синтаксису.

Граматична форма – засіб вираження граматичного значення як частиномовний статус словоформи, зумовлений її відповідними регулярними формальними показниками й синтаксичними властивостями.

Граматичне значення – абстрагований зміст лексичної одиниці, зумовлений її формальною організацією, яка дає змогу віднести слово до певного граматичного класу – частини мови.

Гуцульський (східнокарпатський) говір – один із архаїчних говорів галицько-буковинської групи південно-західного наріччя. Охоплює територію південно-західних районів Івано-франківської області (Верховинський, Коломийський, Косівський та Надвірнянський райони), Рахівський район Закарпаття, Вижницький і Путильський райони Чернівецької області, північні райони Сучавської області Румунії.

Д

Двоскладне речення – речення з двома головними членами (підметом і присудком).

Дедукція – метод дослідження, згідно з яким на основі загальних положень (аксіом, постулатів, гіпотез) роблять висновки про окремі факти.

Деназалізація – втрата носових голосних (інакше – втрата носової артикуляції голосних) та перехід їх у чисті (ротові) голосні у, а.

Детермінативи – це суфіксальні морфеми давніх іменних основ, що визначали входження іменника до певної відміни.

Дисиміляція – розподібнення приголосних звуків у межах слова; заміна схожих звуків іншими, менш подібними.

Дифтонг – поєднання двох голосних звуків в одному складі.

Діалектизм – позанормований елемент літературної мови, що має виражену діалектну віднесеність, може вживатися у мові художньої літератури для

відтворення індивідуальної мови персонажів, для відтворення місцевого колориту (з стилістичною метою).

Діалектна мова – усі територіальні різновиди певної мови.

Діахронія (від гр. dia – через і chrono – час, тобто різночасність) – 1) історичний розвиток мови; 2) дослідження мови в часі, в її історичному розвитку.

Документ – матеріальний об'єкт, що містить у зафіксованому вигляді інформацію, оформлений у заведеному порядку й має відповідно до законодавства юридичну силу.

Е

Евфонія (гр.euphonia – милозвучність) – милозвучність мовних елементів (звукосполучень, слів і словосполучень) шляхом чергування окремих голосних і приголосних, використання фонетичних варіантів службових і повнозначних слів.

Експресивна лексика – слова, які не тільки виражають якість поняття, а й мають емоційний відтінок.

Експресія – інтенсивна виразність тексту, що створюється фонетичними, лексичними, граматичними, стилістичними засобами.

Етногенез (від грец. ethnos – народ і genesis – виникнення, походження) – процес утворення етнічних спільностей.

З

Закон відкритого складу полягав у побудові складу за принципом висхідної звучності. Кожен наступний звук у складі повинен був бути зручнішим від попереднього. Голосні звуки як найбільш звучні знаходилися в кінці складу, творячи його межу.

Закон складового сингармонізму полягав у сполученні в межах складу звуків однорідної артикуляції в плані їх переднього чи непереднього творення: тверді приголосні поєднувались з голосними непереднього ряду, а м'які та пом'якшені – з голосними переднього ряду.

Закономірності засвоєння мовлення – об’єктивна залежність результатів засвоєння мовлення від ступеня розвитку мовленнєвотворчої системи людини, її окремих мовленнєвих органів (керування мовленнєвим і слуховим апаратом, розуміння мовного значення, відчуття виражальних відтінків мовних одиниць, зіставлення усного і писемного мовлення, розрізнення їх ознак, розвиток мовного чуття, органічний зв’язок елементів мовленнєвої діяльності).

Закономірності навчання української мови – взаємозв’язок між лінгвістичною теорією і мовленнєвою практикою, залежність наслідків навчання і засвоєння мови від потенціалу мовленнєвого середовища, створюваного у процесі навчання і повсякденному житті (постійна увага до матерії мови, розуміння семантики мовних одиниць, здатність засвоювати норму літературної мови, оцінка виражальних можливостей української мови, розвиток мовного чуття, дару слова).

Занепад редукованих – процес затрати редукованих голосних [ъ], [ь] як самостійних фонем, що полягав у переході в нуль звука редукованих у слабкій позиції та вокалізації (переході в голосні повного творення [о], [е]) редукованих у сильній позиції.

Засоби навчання української мови – складаються із дидактичного матеріалу, наочності, технічних засобів (слухових, зорових, зорово-слухових). До засобів навчання української мови належать також: Державний стандарт, програми з української мови, посібники для вчителів, підручників, методичних рекомендацій тощо.

Західнослов’янська підгрупа слов’янських мов – польська, чеська, словацька, верхньолужицька, нижньолужицька і мертва зараз полабська мови.

Звук – найменший елемент звукового мовлення, що вимовляється за одну артикуляцію й належить до сегментних засобів членування мовленнєвого потоку.

Значення стилістичне – супровідне до лексичного і граматичного значень слів та виразів, що створює певний стилістичний ефект і завдяки цьому обмежує сферу свого використання.

Ієрархічні відношення – це відношення підпорядкування структурно простіших одиниць структурно складнішим.

Ізводи (редакції) старослов'янської мови – регіональні варіанти старослов'янської мови, тексти, де відбито мовні риси окремих слов'янських мов.

Ізогласа (від гр. *issos* – рівний, однаковий, *glossa* – мова) – лінія, якою на лінгвістичних картах позначають межі поширення певного мовного явища (фонетичного – ізофона, морфологічного – ізоморфа, лексичного – ізолекса).

Імператив – наказовий спосіб дієслова.

Імперфект (від лат. *imperfectum* – незавершене) – проста форма минулого часу, що виражала тривалу, повторювану, необмежену в часі дію.

Індукція – метод дослідження, згідно з яким на підставі знання про окреме роблять висновок про загальне.

Інтонація (лат. *intonare* – голосно вимовляти) – основний структурний, комунікативний та виразовий засіб мови; ритмомелодійний лад мовлення, який служить для вираження смислових і емоційних особливостей висловлення і виявляється у послідовних змінах висоти тону й тривалості звучання, а також тембру голосу.

Історизми – застарілі слова, що вийшли з ужитку в зв'язку із зникненням з повсякденного вжитку тих реалій, які вони називали.

Історична граматики – спеціальна лінгвістична дисципліна, яка досліджує процеси становлення і розвитку граматичної будови мови і поділяється на історичну морфологію та історичний синтаксис.

Історична фонетика – спеціальна лінгвістична дисципліна, що вивчає звукові зміни в мові від найдавнішого періоду її існування і до сьогодні.

Історія української мови – наука, що вивчає становлення і розвиток української мови від найдавніших часів до наших днів, всі ті зміни, що відбувались у фонетичній, лексичній та граматичній системах мови на різних етапах її історичного розвитку.

К

Категорія роду – лексико-граматична категорія іменника, що виявляється в конкретних значеннях чоловічого, жіночого, середнього роду; властива також прикметнику, займеннику, частково дієслову та числівнику.

Категорія числа – граматична категорія, властива деяким повнозначним частинам мови, що вказує на кількість предметів і реалізується у відповідних граматичних формах.

Кирилиця – слов'янська азбука, створена учнями Костянтина і Мефодія у Східній Болгарії. Поширилась у слов'янському світі і трансформувалась в сучасні азбуки східних і південних слов'ян, крім хорватів і словенців.

Книжна мова – сукупність мовних знаків, типових для писемного варіанту літературної мови.

Кодифікація – встановлення і фіксація об'єктивної літературної норми, її офіційне визнання й опис у граматиках, словниках, довідниках, що мають авторитет у суспільстві. Кодифікація характерна тільки для літературної мови. Норма живої мови є категорією динамічною. Кодифікація, навпаки, статична. З моменту вироблення і введення в дію кодифікація виступає як стабілізатор і регулятор функціонування і розвитку літературної норми. Кодифікація може активно впливати на вживання мовних засобів, на зміни в узусі та нормі. Перспективність кодифікації стає можливою завдяки кодифікації варіантів у літературній мові і відповідному ставленню до них з боку мовців.

Комунікативна професійно орієнтована компетенція – система знань, умінь і навичок, потрібних для ефективного спілкування, тобто сума знань про мову, вербальні й невербальні засоби спілкування, культуру, національну своєрідність суспільства і водночас уміння застосовувати ці знання в процесі

Комунікативні якості мови – реальні властивості, характеристики її змістового наповнення і формального вираження, що складаються на основі певних типів відношень («мова мовлення», «мова мислення», «мовлення дійсність», «мова людина (адресат)», «мова умови спілкування» та ін.). Розрізняють такі комунікативні якості мови: правильність мови, точність мови, логічність мови, чистота мови, образність мови, виразність мови, багатство мови, різноманітність

мови, доречність мови, доступність мови, достатність мови, стислість мови, змістовність мови, ясність мови, емоційність мови, естетичність мови, дієвість мови.

Конотація – одне з основних понять стилістики, яке означає додаткові семантичні й стилістичні відтінки, що накладаються на основне значення слова в процесі комунікації і надають вислову експресивного забарвлення, певного тону, колориту.

Культура мови – 1) сукупність комунікативних якостей літературної мови, що виявляються за різних умов спілкування відповідно до мети і змісту висловлювання; 2) культивування (удосконалення) літературної мови й індивідуального мовлення, виявлення тенденцій мовного розвитку, реальне втілення у мовній практиці норм літературної мови, відповідна мовна політика у державі; 3) самостійна лінгвістична дисципліна, яка вивчає стан і статус норм сучасної української літературної мови в певну епоху, а також рівень лінгвістичної компетенції мовних особистостей.

Л

Лексема – номінативна одиниця мови, що характеризується фонетичною цілісністю та лексико-семантичною і граматичною віднесеністю.

Лексикологія – розділ мовознавства, що вивчає лексику певної мови.

Лексична стилістика – розділ описової стилістики про стилістичні можливості різних шарів лексики і доцільність використання відповідної лексики у певних функціональних стилях.

Лексичне значення – це предметно-понятійний зміст, який виступає елементом лексичної системи мови.

Лексичне значення слова – закладений у слові зміст, який визначається співвіднесеністю слова з відповідним поняттям.

Лінгводидактика – 1) функціональна частина методики, в якій досліджуються закономірності засвоєння мови, розв'язуються питання змісту курсу на основі лінгвістичних досліджень, вивчаються труднощі засвоєння мовного матеріалу та їх причини, визначаються принципи і методи навчання, шляхи і засоби

формування комунікативної компетенції; 2) наука, що досліджує і визначає зміст, форми організації, технологію проведення уроків, застосування методів, прийомів і засобів навчання мови в різних закладах освіти; 3) навчальний предмет, який ознайомлює студентів філологічних факультетів ВНЗ і вчителів-словесників із метою і завданням вивчення мови у різних закладах освіти, із закономірностями засвоєння мови як системи, з методичними засобами навчання мови, допомагає критично оцінювати методичну спадщину минулого, узагальнювати передовий досвід сучасної школи.

Літературна мова – унормована, стандартна, правильна з погляду ustalених, кодифікованих норм форма національної мови, що обслуговує культурно-освітні потреби суспільства, виконує консолідуючу функцію через використання у сферах державного управління, засобів масової інформації, науки, культури та літератури.

М

Метафора – вид тропа, що побудований на основі вживання слів чи виразів у переносному значенні за подібністю, аналогією тощо.

Методика навчання української мови – 1) наука, що досліджує і визначає зміст, форми організації, технологію проведення уроків, застосування методів, прийомів і засобів навчання мови в різних закладах освіти; 2) навчальний предмет, який ознайомлює студентів філологічних факультетів ВНЗ і вчителів-словесників із метою і завданням вивчення мови у різних закладах освіти, із закономірностями засвоєння мови як системи, з методичними засобами навчання мови, допомагає критично оцінювати методичну спадщину минулого, узагальнювати передовий досвід сучасної школи.

Метонімія – перенесення назви з одного предмета на інший за сумісністю (просторовою, часовою, логічною і т.д.).

Мова професійного спілкування – (професійна мова) функціональний різновид української літературної мови, яким послуговуються представники певної галузі виробництва, професії, роду занять. Як додаткова лексична система

професійна мова, не маючи власної специфіки фонетичного та граматичного рівнів, залишається лексичним масивом певної мови.

Мовленнєва професійна компетенція – система умінь і навичок використання знань під час фахового спілкування для передавання певної інформації.

Мовна норма – 1) сукупність мовних одиниць різних рівнів (фонетичних, лексичних, граматичних), поєднаних у висловлювання за правилами, прийнятими в суспільстві, що користується цією мовою. Мовець дотримується загальноприйнятої поведінки „так говорять”; 2) необхідна ознака літературної мови.

Мовна освіта – орієнтована на формування мовної особистості освіта, що починається материнською школою і закінчується професійною спеціальною освітою; механізм мовної культури, спосіб і засіб соціалізації особистості. Мовна освіта (у вузькому значенні слова) передбачає вивчення мовних засобів вираження, які відповідають нормам літературної мови, і вміння вживати їх у мовній діяльності (усній і писемній мові). Метою мовної освіти є свідоме практичне оволодіння літературною мовою, яке базується на вивченні її системи і закономірностей, що визначають її норму. Мовна освіта (у широкому значенні слова) має давати орієнтацію у багатоманітні людського життя (стосунки в родині, в селі й місті, вікові рольові функції, використання мови у віросповіданні, ділове спілкування, виробничі стилі тощо). Завдання ефективної мовної освіти полягає в тому, щоб кожен міг реалізувати закладене в мові відповідно до своїх конкретних потреб і мовних ситуацій.

Мовна особистість – мовець, який досконало знає мову, усвідомлено творчо володіє нею, сприймає мову в контексті національної культури як духовну серцевину її, користується мовою як органічним засобом самотворення, самоствердження і самовираження, розвитку своїх інтелектуальних й емоційно-вольових можливостей та як засобом соціалізації особи в суспільстві.

Мовна політика – система заходів свідомого впливу держави на соціальний статус мови як засобу комунікації, на функціонування мови в усіх сферах життєдіяльності соціуму. Правова держава повинна гарантувати всіма юридичними,

соціально-економічними, культурними, освітніми нормами розвиток національної мови й культури.

Мовна професійна компетенція – сума систематизованих знань норм і правил літературної мови, за якими будуються правильні мовні конструкції та повідомлення за фахом.

Мовна свідомість – структуроване поняття, що складається з таких компонентів: а) мова як національна самоідентифікація особистості (цей показник виявляється не завжди чинним, правомірним); б) мова як картина світу, як відбиття природного стану існування її носіїв; в) мова як просторовий і часовий вимір національної культури; г) мова як видимий, наочний знак і універсальний засіб єдності етносу.

Мовна ситуація – сукупність форм існування однієї мови чи сукупність мов, усіх інтра- та екстралінгвістичних чинників, що існують синхронно і взаємодіють у межах одного політико-адміністративного об'єднання чи культурного ареалу в той чи той період.

Мовне виховання – виховання мовної особистості на ґрунті рідної мови, на основі мовних знаків національної культури. Мовне виховання не обмежується рамками шкільної чи вишівської освіти, а триває доти, доки є чинною мовна діяльність людини. Метою і змістом мовного виховання є вироблення свідомого ставлення до питань мовної культури, мовної політики.

Мовний рівень – сукупність відносно однорідних одиниць, що виконують однакові функції.

Мовні універсалії – суттєві властивості, важливі характеристики, наявні в усіх мовах або в більшості з них.

Монофтонг – голосний звук, для якого характерна артикуляційна й акустична однорідність.

Монофтонгізація дифтонгів – це процес перетворення дифтонга в один звук (монофтонг).

Морф – це одиниця мовлення, яка репрезентує морфему як одиницю мови в конкретному слові (словоформі).

Морфема – найменша двобічна одиниця мови, що не розкладається на одиниці такого ж порядку і має властивість відтворюватися та повторюватися в інших словах.

Морфологічна парадигма слова – система форм словозміни окремого слова: відмінювання іменних частин мови, дієвідмінювання.

Морфологія – розділ граматики, що охоплює вчення про структуру слова, форми словозміни, способи вираження граматичних значень, а також учення про частини мови і властиві їм способи словотворення.

Морфонологія (гр. *morphe* – форма, *phone* – звук і *logos* – вчення) – розділ науки про мову, в якому вивчають фонему як елемент побудови морфем і словоформ.

Н

Наголос – виділення одного зі складів неодноскладового слова або слова в реченні посиленням голосу, підвищенням тону, тривалішим звучанням.

Наріччя – найбільша одиниця територіальної диференціації діалектної мови, що становить сукупність близьких за визначальними рисами говірок, об'єднаних у говори. Розрізняють три наріччя: північне, південно-західне і південно-східне.

Неологізм – слово або мовний зворот, створені для позначення нового предмета чи вираження нового поняття.

Нова українська літературна мова – мова, що умовно веде свій початок з «Енеїди» І. П. Котляревського (1798 р.).

Норма літературної мови – реальний, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний факт, що відповідає системі та нормі мови і становить єдину можливість або найкращий для конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови у процесі спілкування.

Носові голосні – це звуки, при творенні яких піднебінна завіса опускалась і повітряний струмінь проходив у носову порожнину, надаючи голосному носового звучання. У старослов'янській мові носові голосні позначалися „юсами”.

О

Омоніми – слова, які становлять один звуковий комплекс, що має два і більше лексичних значень, не пов'язаних семантично в сучасній лексичній системі.

Орфограма – написання, що відповідає правилам або традиції, яке треба вибрати з ряду можливих. Розрізняють орфограми буквені та небуквені: орфограма-апостроф, орфограма-дефіс, орфограма-перенос, орфограма-контакт і орфограма-пропуск.

Орфографічне правило – інструкція, яка допомагає правильно вибрати орфограму, визначає обов'язкове для всіх написання слова, а також спосіб перевірки написаного. В орфографічному правилі сформульовано умови вибору певної орфограми: фонетико-графічні, структурні, морфологічні, синтаксичні та семантичні.

Орфографічний аналіз – аналіз, який передбачає виявлення у реченні (тексті) орфограм і пояснення їх написання.

Орфографічні помилки – один з видів мовних помилок, до яких відносять порушення правил написання ненаголошених голосних, написання відмінкових закінчень іменників, особових закінчень дієслів, написання слів разом, окремо і через дефіс, неправильні переноси, помилки у вживання великої букви тощо.

Орфографічні принципи – положення, які визначають як головні, так і другорядні параметри написання. В основу української орфографії покладено різні принципи: фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний) і диференційований.

Орфографія – 1. система правил про способи передачі усної мови на письмі. 2. розділ мовознавства, в якому розглядають правила передачі звукової мови на письмі.

Орфоепія (гр. orthoepia – правильна мова, від orthos – правильний epos – мова, мовлення) – система загальноприйнятих правил, що визначають норми літературної вимови; розділ мовознавства, який вивчає і встановлює нормативну літературну вимову.

П

Палаталізація (перехідне пом'якшення) – утворення нових м'яких приголосних на місці твердих *g, *k, *ch під впливом голосних переднього ряду.

Парадигма – 1) система форм словозміни окремого слова або групи слів, що відображає тип формотворення для певної частини мови; 2) сукупність усіх форм словозміни одного слова.

Парадигматичні відношення – відношення, суть яких полягає в подібності мовних одиниць за одними ознаками та у відмінності за іншими.

Південнослов'янська підгрупа слов'янських мов – болгарська, македонська, сербська, хорватська, словенська та мертва старослов'янська мови.

Плюсквамперфект (від лат. plusquamperfectum – передминулий) – складена форма минулого часу, що виражала минулу дію, яка відбувалася раніше від іншої минулої дії.

Повноголосся – явище переходу праслов'янських сполук *-or-, *-ol-, *-er-, *-el- між приголосними, зумовлене дією закону відкритого складу, в східнослов'янських мовах в -оро-, -оло-, -ере-.

Порівняльно-історичний метод – метод реконструкції, відновлення фактів історії мови, незафіксованих у писемних пам'ятках; послідовне зіставлення фонетичних, лексичних, морфологічних, словотвірних фактів споріднених мов.

Походження мови – одна з ключових проблем мовознавства, що існує на рівні гіпотез, спрямованих на з'ясування механізмів виникнення в первісній людини мовної здатності, на визначення приблизного часу появи мови, чинників полілінгвальності світу тощо.

Праслов'янська (спільнослов'янська мова) – це розмовна мова давніх слов'ян від початку її виділення з праїндоевропейської мови-основи до розпаду слов'янської мовної єдності. Складалась із близьких між собою племінних діалектів слов'ян.

Предикативність – комплексна синтаксична категорія, що виражає співвіднесеність повідомлення з дійсністю і формує речення як комунікативну одиницю.

Предикатна синтаксема – синтаксема, яка своєю семантико-синтаксичною валентністю зумовлює кількісно-якісний склад субстанціальних синтаксем (що передають значення реальної предметності) і окреслює семантичну структуру простих елементарних речень, в т. ч. і в складі неелементарних конструкцій.

Приєднувальна конструкція – речення, що становить додаткове повідомлення до опорного речення, виділяючись при цьому в окреме самостійне речення.

Прийоми навчання мови – елементи (деталі) методу, засоби його реалізації, окремі пізнавальні акти, здатні включатися в різні методи навчання.

Прикладка – означення, виражене іменником, узгоджуваним з опорним словом у відмінку.

Прилягання – спосіб підрядного зв'язку, за якого головне слово не вимагає від залежного певних граматичних форм.

Принципи навчання української мови – шляхи взаємодії вчителя й учнів, вихідні положення, на яких ґрунтується зміст уроків, застосування методів, прийомів і засобів навчання.

Принципи української пунктуації – вихідні положення, на основі яких формуються правила вживання розділових знаків. В основу сучасної української пунктуації покладено логічний (смісловий), граматичний (синтаксичний) та інтонаційний принципи.

Присудок – головний член двоскладного речення, який, указуючи на модально-часову характеристику носія предикативної ознаки, перебуває в предикативному зв'язку з підметом.

Пропозиція – відображувана в реченні подія, ситуація, об'єктивний зміст речення, семантичний інваріант, спільний для всіх членів парадигми речення і похідних від речення конструкцій (словосполучень, зворотів тощо).

Просте семантично елементарне (неускладнене) речення – речення, що складається тільки з одного предиката та однієї чи кількох іменникових синтаксем, зумовлених його семантико-синтаксичною валентністю.

Просте семантично неелементарне (ускладнене) речення – речення, що складається з семантично елементарного простого речення і одного чи кількох вторинних членів речення, утворених з вихідних елементарних простих речень.

Просте формально неускладнене речення – речення з усіма другорядними членами, що не є однорідними або відокремленими.

Просте формально ускладнене речення – речення, у якому наявні однорідні або відокремлені члени речення, а також вставні і вставлені компоненти, звертання.

Пряма мова – дослівно відтворений чужий вислів, у якому збережено його лексичні, синтаксичні та інтонаційні особливості.

Пунктограма – правильне, відповідне до правил чи традиції уживання розділового знака, конкретний випадок застосування пунктуаційного правила; пунктуаційне оформлення речення в цілому або окремих його частин.

Пунктуаційна норма – норма, яке регулює уживання певного розділового знака (і його відсутність). Є позитивна і негативна. Пунктуаційна норма може мати варіанти – вживання в одній і тій самій функції в аналогічних конструкціях різних знаків. Наприклад, вставлена конструкція може мати дужки або тире.

Пунктуаційне правило – це узагальнення, пов'язане з уживанням розділових знаків, в якому повідомляється мовна норма і умови її дії. За характером пунктуаційної норми правила поділяються на позитивні і негативні. Позитивні правила регламентують уживання розділового знака, а негативні забороняють його уживання.

Пунктуація – система правил про вживання на письмі розділових знаків; розділ мовознавчої науки про використання розділових знаків.

Р

Редуковані голосні – звуки, що вимовлялись дуже коротко, без повного напруження голосових зв'язок, тому їх ще називають над короткими, або голосними неповного творення. Редукованими були голосні [ъ], [ь], успадковані слов'янськими мовами від праслов'янської мови.

Редукція (лат. *reductio* – відсунення) – ослаблення вимови ненаголошених голосних чи приголосних, унаслідок чого вони якісно видозмінюються чи повністю зникають.

Реквізит документа – інформація, зафіксована в службовому документі для його ідентифікації, організації обігу і/або надання йому юридичної сили.

Речення – мінімальна комунікативна одиниця, яка оформлена за законами певної мови і є відносно завершеною одиницею спілкування і вираження думки.

Розвиток мови – це зміни, які відбуваються в мові в напрямку її вдосконалення.

Розповідне речення – речення, яке містить повідомлення і опис певних явищ і фактів дійсності.

С

Семантика структурної схеми – типовий інформативний зміст, абстрагований від конкретного лексичного наповнення синтаксичних позицій.

Семантико-синтаксичні відношення – відношення, що відображають стосунки предметів і явищ дійсності, вказують на значеннєві стосунки поєднаних певним синтаксичним зв'язком синтаксичних одиниць.

Семантична структура речення – мовне значення речення, що створюється взаємодією семантики структурної схеми речення і лексичних значень слів, які її заповнюють.

Синоніми – слова, що співвідносяться з тим самим поняттям, мають одне загальне значення, але різняться відтінками лексичного значення, стилістичним забарвленням, сполучуваністю з іншими словами.

Синтагматичні відношення – закономірності поєднання мовних одиниць одна з одною.

Синтаксема – мінімальна семантико-синтаксична одиниця, що є компонентом семантичної структури речення.

Синтаксис – розділ граматики, що вивчає систему синтаксичних одиниць і правила їх функціонування.

Синтаксичний зв'язок – формальний зв'язок між компонентами синтаксичної одиниці (словосполучення, простого речення, складного речення), виражений відповідними мовними засобами.

Синтаксичні одиниці – одиниці синтаксичного рівня мови, що виділяються на основі синтаксичних зв'язків і синтаксичних відношень.

Система – сукупність взаємозв'язаних та взаємозумовлених одиниць.

Складне багатокomпонентне речення – речення з трьох і більше предикативних одиниць: складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові. Завжди багатокomпонентними є складні речення з різними видами зв'язку – сурядним і підрядним, сполучниковим і без-сполучниковим.

Складне безсполучникове речення – речення, частини якого об'єднуються в єдине структурно-семантичне ціле інтонаційно, без сполучників і сполучних слів. З урахуванням змістових відношень між складовими частинами виділяють речення з однорідними частинами та речення з неоднорідними частинами.

Складне елементарне речення – речення, що складається з двох предикативних одиниць (простих речень).

Складне речення – синтаксична конструкція, що складається з двох і більше предикативних одиниць, пов'язаних відповідним синтаксичним зв'язком, і являє собою семантичну та комунікативну єдність.

Складне синкретичне речення – речення, що поєднує в собі ознаки сурядності і підрядності чи може бути кваліфіковане як конструкція з різними видами підрядності.

Складне синтаксичне ціле (надфразна єдність) – відрізок мовлення з двох і більше речень, об'єднаних спільністю теми в композиційно-синтаксичну конструкцію.

Складнопідрядне елементарне речення – речення, в якому частини поєднуються підрядним зв'язком і одна частина синтаксично підпорядкована іншій.

Складнопідрядне речення – складне речення, частини якого нерівноправні за змістом та граматично і з'єднані підрядним сполучником чи сполучним словом.

Складнопідрядне речення з неоднорідною супідрядністю – конструкція, у якій підрядні речення різного типу пояснюють один і той самий член або ж усе

головне речення чи підрядні речення будь-яких типів пояснюють різні члени головної частини.

Складнопідрядне речення з однорідною супідрядністю – конструкція, в якій усі підрядні частини однаково пояснюють головну частину в цілому або якийсь один член головної частини.

Складнопідрядне речення з послідовною підрядністю – конструкція, у якій лише перша підрядна частина перебуває в прямому, безпосередньому зв'язку з абсолютно незалежною у синтаксичному плані головною частиною, а кожне наступне підрядне синтаксично залежить від попереднього.

Складносурядне речення – речення, частини якого поєднуються сурядним зв'язком і є синтаксично рівноправними.

Слов'янознавство, славістика – сукупність наук про слов'ян, їхні мови, літератури, фольклор, історію, матеріальну та духовну культуру.

Слов'янська філологія – сукупність гуманітарних наук, які вивчають культурне надбання слов'ян чи окремих слов'янських народів шляхом мовного й стилістичного аналізу писемних текстів.

Слово – найменша самостійна одиниця мови, що складається зрідка з одного звука, а частіше із граматично оформленого звукового комплексу, за яким суспільною практикою закріплене певне значення і якому властива відтворюваність у процесі мовлення.

Словосполучення – синтаксична конструкція, утворена з двох чи більше повнозначних слів, поєднаних підрядним або сурядним зв'язком.

Словотвір – розділ науки про мову, що вивчає структуру похідного слова і способи творення нових слів.

Словотвірна модель – це схема структурної будови дериватів, яким властиві: 1) спільність частин мови твірних і похідних; 2) тотожність афікса (форманта).

Словотвірна пара – це одиниця словотвору, в яку входять твірне слово та безпосередньо пов'язане з ним формально-семантичними відношеннями похідне.

Словотвірне (дериваційне) значення – це значення похідних слів, яке встановлюється на базі семантичного зіставлення похідних та твірних і є спільним для слів певного типу.

Словотвірний ланцюжок – це ряд спільнокорених слів, організованих за принципом послідовної похідності від вихідної ланки до кінцевої.

Слов'янські мови – група споріднених мов індоєвропейської сім'ї. Поширені на території Європи і Азії. Загальне число мовців понад 400 млн осіб. Відрізняються великим ступенем близькості один до одного, яка виявляється в структурі слова, вживанні граматичних категорій, семантиці, системі регулярних звукових відповідностей. Ця близькість пояснюється єдністю походження слов'янських мов і їх тривалими і інтенсивними контактами між собою на рівні літературних мов і діалектів.

Службові слова – неповнозначні слова, що самостійно не вживаються, а служать для синтаксичних зв'язків між повнозначними словами.

Спонукальне речення – речення, що виражає волевиявлення: наказ, заклик, прохання, вимогу, побажання тощо.

Спорідненість мов – ознака спільності походження мов з однієї прамови, що підтверджується наявністю спільних або закономірно видозмінених у кожній з них фонетичних, лексичних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних елементів.

Спосіб словотворення діахронічний – це спосіб, який використовувався для творення слів у минулому і який виявляється лише у процесі історичного аналізу слова.

Спосіб словотворення синхронічний – це спосіб, який використовується для творення слів у сучасній мові або у певний період її розвитку.

Старослов'янізми – лексичні, фонетичні, фразеологічні запозичення зі старослов'янської мови.

Старослов'янська мова – перша писемно-літературна мова слов'ян. Це мова найдавніших слов'янських перекладів грецьких богослужбових книг, виконаних Костянтином (Кирилом) і Мефодієм у другій половині IX ст.

Стверджувальне речення – речення, в якому стверджується те, що висловлюється про предмет мовлення (думки).

Стилізація – стилістичний прийом наслідування стилю характерними для певної епохи чи соціального середовища ознаками, манерою мовлення, стилістичними засобами.

Стилістика – лінгвістична наука і навчальна дисципліна, що досліджує і вивчає стилістичну систему мови: стилі і підстили мови та мовлення, жанрові й індивідуальні стилі, стилістичні засоби.

Стилістичний синтаксис – розділ описової стилістики, що вивчає стилістичні можливості синтаксичних одиниць, способи використання синтаксичних конструкцій зі стилістичною метою.

Стиль – 1) суспільно необхідний, історично сформований різновид літературної мови (її функціональна підсистема), що обслуговує певну сферу суспільної діяльності мовців і відповідно до цього має свої особливості добору й використання мовних одиниць. Кожний стиль має свою сферу використання, призначення, ознаки і мовні засоби; 2) сукупність прийомів використання мовних засобів, що є характерною для творчості окремого письменника, діяча культури, мовця (індивідуальний стиль); 3) особливості мовлення з погляду відповідності його нормам літературної мови: стиль гарний, поганий, простий, ускладнений, неохайний, штучний.

Структура – склад; внутрішня організація системи.

Структурна схема – конструкція; узагальнений, абстрактний зразок, що містить мінімум компонентів, необхідних для побудови словосполучення та речення і вираження думки.

Східнослов'янська підгрупа слов'янських мов – українська, російська, білоруська мови.

Т

Твірна база – слово, основа слова або словосполучення, від яких безпосередньо за допомогою словотворчих засобів утворюється похідне слово.

Твірна основа – це така основа твірного слова, від якої твориться похідне і яка цілком або у дещо видозміненому вигляді повторюється у цьому похідному.

Тематичні дієслова – це дієслова, що мали в кінці основи тематичний суфікс, за допомогою якого давні закінчення приєднувалися до основи.

Тембр (фр. timbre – дзвіночок) – своєрідне поєднання основного тону, обертонів та додаткових тонів.

Типологічна класифікація мов – класифікація, яка ґрунтується на виявленні подібності й відмінності будови мов незалежно від їх генетичної спорідненості.

Транскрипція – (лат. transcription – переписування, від transcribo – переписую) – особлива система письма, яку застосовують для точного відтворення звукового складу слів і текстів певної літературної мови чи діалектів.

Троп – переносне вживання слів, при якому відбувається нарощення змісту і конотації. Тропи – це словесні образні засоби, словесні фігури: метафори, епітети, порівняння, метонімія, синекдоха, літота, гіпербола, перифраза, персоніфікація, алегорія, іронія.

Урок української мови – є основною формою навчально-виховного процесу, що забезпечує міцне й усвідомлене засвоєння мовного навчального матеріалу, формування відповідних умінь і навичок.

Ф

Фахова мова – сукупність усіх мовних засобів, якими послуговуються у професійно обмеженій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері.

Фігура стилістична – звороти і синтаксичні побудови, які, на відміну від тропів, не додають нового змісту, а посилюють естетичний вплив мови. До фігур належать: анафора, епіфора, асиндетон, полісиндетон, градація, еліпс, умовчання, риторичне запитання, паралелізм.

Фонема – найменша (неподільна) структурно-семантична звукова одиниця, що здатна виконувати деякі функції у мовленні.

Фонетика – 1) розділ мовознавства, що вивчає звуковий склад мови; 2) артикуляційні та акустичні властивості звуків певної мови.

Фонологія (гр. phone – звук, голос і logos – слово, вчення) – розділ мовознавства, що вивчає звуки мови як засіб творення, розпізнавання і розрізнювання морфем, слів і їх форм, тобто функціонувальні властивості фонем.

Формант – це сукупність формальних ознак, за якими похідне слово відрізняється від свого твірного в рамках словотвірної пари.

Фраза (гр. phrasis – спосіб вираження, зворот) – основна одиниця мовлення, фонетично-синтаксична єдність, що має синтаксичну структуру, смислову закінченість, інтонаційну оформленість і відокремлюється від таких самих одиниць паузами.

Фразеологізм – лексично неподільне у своєму складі, цілісне за значенням сполучення слів, що відтворюються в мові.

Ч

Частини мови – класи слів, об'єднані за такими ознаками: 1) семантичними – наявністю спільного лексичного значення чи його відсутністю; 2) морфологічними – однаковими граматичними категоріями, формами зміни слів; 3) синтаксичними – спільною функцією слів у реченні й синтаксичною сполучуваністю з іншими словами у словосполученні й реченні.

Глосарій термінології з літературознавчих дисциплін

А

Аналіз художнього твору – емоційно-логічна операція, що передбачає певну послідовність розумових дій, спрямованих на визначення образних елементів тексту, усвідомлення їх змісту, форми та емоційно-сислової ролі в тексті, встановлення емоційно-логічних зв'язків між ними й осягнення всього твору як художнього явища.

Абетковий вірш – поетична форма, в основу якої покладена послідовність літер в абетці. Поширений у літературі для дітей, він опирається на фольклорні джерела, виконує пізнавальну та виховну функції.

Абсурд (лат. absurdus безглуздий) нісенітниця, безглуздя. Термін у цьому значенні вживається істориками літератури і критиками, які аналізують поведінку

персонажів художніх творів з позицій правдоподібності (культурно-історична школа, реальна критика). Термінологічного статусу абсурд набуває у словосполученнях «література абсурду», «театр абсурду», які використовуються для умовної назви художніх творів (романів, п'єс), що змальовують життя у вигляді начебто хаотичного нагромадження випадковостей, безглуздих, на перший погляд, ситуацій (творчість Е.Іонеско, С.Беккета, окремі твори Ж.П.Сартра, А.Камю). Підкреслений алогізм, ірраціоналізм у вчинках персонажів, мозаїчна композиція творів, гротеск і буфонада у засобах їх творення — характерні прикмети такого мистецтва.

Авангардизм (франц. *avant-garde* букв. передова охорона) – антитрадиційний напрям у мистецтві, який частково зароджувався у межах модернізму, але протиставив себе до нього пов'язаний із цілковитим руйнування усіх канонів, звичних художніх форм і літературних норм. Теоретиками стали Г.Аполлінер, Т.Марінетті, Т.Тцара, М.Дюшан. В авангардизмі відбувається повний розрив мистецтва і дійсності – мистецтво фіксує хворобливі явища буття у гіпертрофовано абсурдній формі, обстоюється культ хаосу, повної деструкції, деестетизації мистецтва, концепції гри, скандалу, епатажу.

Автентичність – оригінальність, вірогідність тексту на підставі безпосередніх даних.

Автор – творець або упорядник розповідного тексту. Його не потрібно змішувати з наратором. Усвідомлення самобутнього авторства як категорії, відповідної творчій, неординарній особистості, виникло у зрілий період еволюції мистецтва, на стадії переходу від фольклорно-колективного чину до індивідуального.

Автор творець або упорядник розповідного тексту. Його не потрібно змішувати з наратором.

Агіографія (житіє) – літературний жанр, призначений для розповіді про святого; житіє святого.

Акростих або **акровірш** (від гр. *akros* – крайній і *stichos* – віршовий рядок) – поетичний твір, у якому початкові літери кожного рядка, прочитувані зверху вниз, складають слово чи навіть якийсь вираз. Найчастіше – це ім'я особи, якій дану

поезію присвячено, або ж зазначення авторства чи відповідь на загадку, на запитання, поставлене у творі, просто афоризм тощо.

Актуалізація опорних знань – відновлення набутих знань з метою їх повнішого узагальнення та подальшого використання для засвоєння нових, із ними пов'язаних, знань та вмінь.

Алегорія – спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями; образне інакомовлення, яскраве втілення в конкретному образі абстрактного поняття чи думки.

Алкеєва строфа – одна з античних строф, власне чотирирядкова строфа, що складається з різнометричних (логаедичних) стоп; серед них розрізняється „алкеїв одинадцятискладник”, що містить ямбічні рядки з анапестом у четвертій стопі, «алкеїв дев'ятискладник» ямбічного вигляду та «алкеїв десяти складник», в якому наявні два дактилі та два хореї (–UU – UU – U – –). А.с. запроваджена еллінським поетом Алкеєм (VII-VI ст. до н.е.), набула викінченого, строгішого вигляду у доробку римського поета Горація (65-8 рр. до н.е.), тому поійменована ще і «гораціанською строфою».

Альманах – літературний збірник, упорядкований за певною тематикою або жанром. Був поширений у давні часи.

Амбівалентність почуттів – суперечливе переживання одного і того ж прояву дійсності, викликане емоційною нестабільністю.

Анакреонтична поезія – жанр лірики, в якому панує життєрадісне, світле світосприйняття, перейняте мотивами земного щастя, гедонізму, любові. Названа на честь засновника жанру, давньогрецького поета Анакреонта.

Аналепсис – анахронія, що заходить назад, у минуле стосовно «теперішнього моменту».

Аналіз уроку – виділення змістових і формальних компонентів уроку, розгляд кожного з них і відношень між ними відповідно до визначеної дидактичної мети.

Аналіз художнього твору – емоційно-логічна операція, що передбачає певну послідовність розумових дій, спрямованих на визначення образних елементів тексту, усвідомлення їх змісту, форми та емоційно-сислової ролі в тексті,

встановлення емоційно-логічних зв'язків між ними й осягнення всього твору як художнього явища.

Анахронія – неузгодженість між порядком подій, в якому вони відбуваються і порядком їх викладу в розповіді.

Антироман – жанровий різновид французького модерного роману другої половини 40-70-х ХХ ст. Його представники (Наталі Саррот, А-Роб-Грійє, М.Бютор, К.Симон та ін.) опиралися на філософсько-естетичну систему екзистенціалізму і відтворювали розірвану свідомість особи, стан її відчуттів та вражень. В А. немає «відображеної дійсності», конфлікту, сюжетних колізій, зав'язки чи розв'язки, немає героя, його вмотивованих вчинків, емоцій. Термін вперше запровадив Ж.-П.Сартр у передмові до роману Наталі Саррот «Портрет невідомого» (1947).

Антиутопія – зображення у художній літературі небезпечних наслідків, пов'язаних з експериментуванням над людством задля його „поліпшення”, певних, часто припадних соціальних ідеалів. А. може трактуватись і як заперечення утопічних прожектів, якими захоплювалися Т.Мор, Ф.Бекон, Т.Кампанелла та ін.

Антична драма – давньогрецька драма. Розвинулася з ритуального дійства (драма – слово грецьке і означає дійство) на честь бога Діоніса. Воно зазвичай супроводжувалося хороводами, танцем і піснями (дифірамами). Змістом цих пісень було оповідь про пригоди Діоніса. Виконавці їх танцями і мімікою відтворювали це сказання. Потім із середовища хору виділився провідний, якому відповідав хор. Роль його часто виконувалася існували вже тоді професіоналами-акторами (танцюристи, різні потішні майстра і т.п., вони звеселяли зазвичай натовп на збіговиськах).

Антична література (від лат. *antiquus* – стародавній) – література стародавніх греків і римлян, яка розвивалася в басейні Середземного моря (на Балканському та Апеннінському півостровах та на прилеглих островах і узбережжях). Її письмові пам'ятки, створені на діалектах грецької мови і латинською мовою, належать до 1 тисячоліття до н.е. і початку 1 тисячоліття н.е. Антична література складається з двох національних літератур: давньогрецької та давньоримської.

Апокриф – оповідання легендарного характеру про осіб і події з біблійної історії, які не входять у канонічний текст Святого Письма.

Артикуляція – дія мовного апарату, внаслідок якої утворюються членороздільні звуки; виразність мови.

Архетип – прообраз, первісний образ, ідея, давній взірць колективної підсвідомості, який існує у пам'яті поколінь і може розгортатись в усній та писемній формі у вигляді символів.

Аспекти навчання – сторони і напрями педагогічного процесу, які визначають його характер та ефективність.

Афоризм (грец. *aphorismos* – визначення) – короткий влучний оригінальний вислів; узагальнена, глибока думка, виражена в лаконічній формі, подеколи несподівано парадоксальній («Поспішай повільно», Октавіан Август). А. завжди містить у собі більше значення, ніж мовлено, він ніколи не аргументує, але впливає на свідомість виразною неординарністю судження. Тому часто А. називають крилатими словами. Літературний А. як самостійний жанр виник з народних прислів'їв та приказок, але різниться від них фіксованим авторством.

Б

Бароко (італ. *barocco* – дивний, вигадливий; порт, *perola barroca* – перлина неправильної форми) – один з напрямків у мистецтві та літературі XVII ст. Б. породжене глибокою історичною, світоглядною, соціокультурною, морально-психологічною кризою в період переходу від Відродження до Нового часу. Б. виростає на тлі гострого внутрішнього переживання зовнішніх катаклізмів, переосмислення колишньої картини світу, переоцінки людських можливостей, звичних ідей і цінностей. Світ та життя людини Б. знаходяться у постійній боротьбі один з одним, постійно змінюються, обертаються ілюзією. Реальність, що оточує людину Б., виявляється сном, межу якого важко вловити. Б. намагається відобразити складність реальної дійсності.

В

Ваганти (лат. *clerici vagantes* – мандрівні клерики) – «мандрівні люди» у середньовічні часи, XI–XIV століття, у Західній Європі, що складали вірші, виконували пісні та декламували прозу на площах міст та на різних зібраннях.

Валуєвський циркуляр – таємне розпорядження російського уряду від 20 липня 1863 р. про заборону друкування книг українською мовою. Автором був міністр внутрішніх справ Російської імперії П.Валуєв, відомий своїми антиукраїнськими поглядами.

Відродження, або Ренесанс (фр. *Renaissance* – «Відродження») – культурно-філософський рух кінця Середньовіччя – початку Нового часу, що ґрунтувався на ідеалах гуманізму та орієнтувався на спадщину античності.

Візуальне мислення – здатність творчо вирішувати проблемні літературно-мистецькі завдання шляхом художньо-образного моделювання.

Вірування – це релігійні уявлення людей, які сприймаються без логічного пояснення, на віру і становлять основу релігійного світогляду, обрядів та ритуалів.

Втрачене покоління (англ. *lost generation*) – термін Гертруди Стайн, який використав Е.Хемінгвей епіграфом до роману «Фієста. І сходить сонце»: «Всі ви – втрачене покоління». Ним називали творчість письменників, які побували на війні і після війни не могли повернутися до звичного мирного життя. Основні риси: скепсис стосовно традиційних моральних цінностей, ностальгія і пошуки нового ідеалу, жорстокість і хаос світу, трагічне невміння/нездатність „віднайти себе”.

Г

Гекзаметр (грец. *hexametros* – шестимірник) – метричний (квантитативний) вірш шестистопного дактиля, де в кожній стопі, окрім п'ятої, два коротких склади можуть замінюватися одним довгим, витворюючи спондей. Остання стопа завжди двоскладова – хорей. Як правило, гекзаметр має одну цезуру (після третього складу третьої стопи, а давньогрецький – і після другого складу третьої стопи) або дві (після другого складу другої та четвертої стоп), вона розмежує вірш на два піввірші: перший – з низхідною ритмічною інтонацією, другий – із висхідною.

Георгіки (грец. – „господарювання на землі”) – в широкому сенсі – пісні та поетичні твори про сільське господарство, мають практичне значення. У вузькому

сенсі – знаменита дидактична поема Вергілія в чотирьох книгах, в якій мова йде про землеробство, плідівництво, виноградарство, скотарство та бджільництво.

Герменевтика (гр. *hermeneutikos* – тлумачення, інтерпретація) – теорія інтерпретації і наука про розуміння смислу. Напряма у сучасному літературознавстві, який обґрунтовує основні принципи інтерпретації і розуміння літературного тексту, на яких базується новітня теорія літератури. Водночас це – найдревніша теорія інтерпретації. Етимологію терміна співвідносять з іменем грецького бога Гермеса (покровитель торгівлі і мистецтва), який у грецькій міфології передавав людям послання олімпійських богів та інтерпретував їхнє значення.

Героїчний народний епос – збірна назва фольклорних творів різних жанрів (колядки, думи, історичні (козацькі, гайдамацькі, опришківські, стрілецькі, повстанські та ін.) пісні, казки, легенди, перекази), в яких відображена воля, завзяття народу у боротьбі з ворогом, злом, кривдою, соціальним і національно-релігійним гнітом, прославляються розум, сила, мужність воїнів, богатирів, народних месників. У вужчому розумінні вислову український Г.н.е. – це думи та історичні пісні, тобто віршована різновидність героїчного епосу. Г.н.е. кожного народу формувалася тисячоліттями і в різних народів має свої більш чи менш архаїчні форми: у вавилоно-ассирійців – поема про Гільгамеша, у тюрко-монгольських народів Сибіру, Тибету, Центральної Азії – богатирські поеми «Олонхо», «Алпамиш», «Манас», «Дангар», «Гесер», у Стародавній Греції – «Іліада», «Одіссея», у грузинів – «Аміран», вірменів – «Давид Сасунський», у карело-фінів, давньоскандинавських народів – «Калевала», саги, англосаксів – поема «Беовульф», балади про Робін Гуда, у південнослов'янських народів – героїчні юнацькі пісні, у німців – «Пісня про Нібелунгів», у французів – «Пісня про Роланда».

Гімн (грец. *hymnos* – похвальна пісня) – урочистий музичний твір, в античності релігійного характеру. Як жанрова форма поезії еволюціонував із культових пісень, завершуваних молитвою до культового божества. В Елладі вживався на честь Аполлона (пеан), Діоніса (дифірамб) та ін.

Гомерівський епітет – поетичне означення, притаманне гомерівському епосу, зафіксоване складними словами, що характеризують певного персонажа чи

зображуване явище: срібнолукий Аполлон, хитророзумний Одисей, світлоока богиня.

Гомодієгетичний наратор – наратор, що є частиною дієгезису, який він представляє, наратор, який є персонажем у ситуаціях і подіях.

Гонгоризм (ісп. *gongorismo* – від прізвища іспанського поета Л. де Гонгори-і-Арготе, 1561—1627) – поетична школа в іспанській поезії XVI—XVII ст., що розвивалася в річищі бароко. Г. тяжів до метафоризації вишуканого поетичного мовлення, своєрідних перифраз, абсолютизації «аристократичного духу». У XX ст. Г. відродився у ліриці Ф.-Г.Лорки, Р.Альберті, М.Ернандеса та ін.

Гра навчальна – метод навчання, в основі якого є відтворення досвіду певної діяльності.

Грамматика розповіді – послідовність формул, які взаємопов'язані впорядкованою сукупністю правил і відповідають за структуру єдності розповідей.

«Група 47» – об'єднання західнонімецьких письменників, створене за ініціативою Г.-В.Ріхтера 1947. До складу входили Г.Белль, Г.Грасс, П.Шаллюк, М.Вальзер, І.Айхінгер та ін. Вони не дотримувались єдиної ідейно-естетичної позиції, сприяли посиленню в західнонімецькій літературі гуманістичних та соціально-критичних тенденцій. 1972 саморозпустилася.

Гуманізм – визнання людини найвищою цінністю у світі, повага до гідності та розуму людини; течія культурі епохи Відродження, право на щастя в житті, і вільний вияв природних почуттів і здібностей.

Д

Дедуктивний метод вивчення художнього твору – спосіб пізнання, для якого характерним є синтетично-аналітичний процес: визначення ідейно-тематичної основи та його проблематики й подальший розгляд твору з метою знаходження часткових фактів та висновків, які приводять до повнішого й переконливого тлумачення прочитаного загалом.

«Дзвінок» – перший ілюстрований художньо-педагогічний журнал для дітей та молоді, видавався у Львові в 1890–1914 рр. Журнал мав підзаголовок «Письмо

ілюстроване для дітей і молодіжі». Виходив двічі на місяць. Протягом чверті століття єдиний в Україні дитячий часопис.

Дидактична мета – заданий результат навчально-виховного впливу на учнів (студентів).

Дикція – чітка правильна вимова кожного мовного звуку, артикуляція голосних і приголосних.

Дистанція – разом з перспективою один із головних чинників, що керують наративної інформацією.

Дифірамб (грец. dithyrambos – урочиста різновид давньогрецької лірики, близький до оди чи гімну. Використовувався спочатку на святі збирання винограду, хорова пісня на честь богів, передусім Вакха, властивий поезії Піндара. У новоєвропейській літературі – вірш, позначений надмірним звеличенням певної особи або події.

Дієгезис – вигаданий світ, у якому відбуваються розказані ситуації та події.

Дослідницьке навчання – самостійне засвоєння основних понять і провідних ідей замість традиційного одержання їх у вигляді готових знань.

Драма – 1. один з основних родів художньої літератури, що зображує дійсність безпосередньо через висловлювання та дії самих персонажів, здебільшого призначений для сценічного втілення; 2. один із жанрів драматичного роду, поряд з комедією, трагедією, це п'єса соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійній напрузі.

Драма абсурду – сукупність явищ авангардистської драматургії в європейському театрі ХХ ст., uzмістовлених філософією екзистенціалізму, в якій проблема абсурду буття – одна із центральних. Д.а. виникла після паризьких прем'єр п'єс Е.Іонеско «Голомоза співачка» (1950) та С.Беккета «Чекаючи на Годо» (1952).

Дума – ліро-епічний, віршований твір, особливий різновид фольклорних епічних пісень, в яких оспівується героїчне історичне минуле українського народу, переважно часів визвольної боротьби, очолюваної козацтвом, або його побут і моральні переконання. Генетично думи подібні до похоронних голосінь, історичних пісень та балад, від яких у процесі суспільного розвитку виокремлюються в

самостійний жанр. В широкий обіг термін «дума» ввів на початку XIX століття М.Максимович, проте перше посилання на цей термін, як і коротка характеристика означуваного ним типу творів, датується ще XVI століттям.

Духовний вірш – релігійна лірика, яку створювали церковні діячі, а також учні шкіл, мандрівні дяки, лірники, адаптуючи книжні псалми і канти до розуміння пересічного слухача.

Е

Езопова мова – замаскований спосіб думок з натяками, недомовками (інакомовлення, алюзії, іронії, алегорії) задля уникнення цензурних чи будь-яких інших заборон, переслідувань. Поняття «езопова мова» виникло в XIX ст. в Російській імперії, де була надзвичайно жорстока, прискіплива цензура.

Екзистенціалізм (лат. *exisrentia* – існування) – термін, запозичений літературознавством із філософії – течія у літературі XX ст., яка виникла після Першої світової війни, сформувалася в 30-40, а найбільшого розвитку досягла в 50-60 рр. XX ст. Джерела її містилися у працях данського мислителя XIX ст. С.К'єркегора, який вперше сформулював антитезу «екзистенції» та «системи» (Гегелівського панлогізму); надалі сформувалася у працях М.Гайдеггера, А.Камю, К.Ясперса, Ж.-П.Сартра. У творах екзистенціалістів письменник виражає тільки себе, а не об'єктивну реальність; створена ним дійсність стоїть над часом та суспільством, бо розкриває таємницю буття взагалі.

Експресіонізм (лат. *expressio* – вираження) – літературно-мистецька стильова тенденція авангардизму, що оформилася в Німеччині на початку XX ст., передусім у малярському середовищі, протилежна до імпресіонізму, – замінює зображення вираженням. Естетика експресіонізму будується на навмисній деформації реальності світу, загостреній емоційній дисгармонії, порушенні пропорцій, створенню ефекту хаотичності. Основа – ірраціоналізм і загострена емоційність (вплив теорії афектів Фрейда).

Експресія (лат. *expressio* – вислів, вираз) – особливий прийом увиразнення поетичного мовлення при активному застосуванні розмаїтих художніх засобів (тропів, стилістичних фігур, звукових повторів, звуконаслідувань і т.п.).

Екфразис (грец. ekphrasis – виклад, опис) – у давньогрецькій традиції описове слово; розкриття засобами літератури ідейно-естетичного змісту творів малярства, скульптури, архітектури.

Елегійний дистих – антична строфа з двох різних віршів, найчастіше гекзаметра і пентаметра. У гекзаметрі мелодика висхідна, у пентаметрі – низхідна, так що в цілому дистих має завершену інтонаційну (як і логічну) будову. У гекзаметрі цезура рухома, в пентаметрі чітко фіксована і ділить вірш на дві рівні половини. В античній літературі використовувався переважно в елегіях (звідси назва – Е.д.), хоча зустрічається також в епіграмах, епітафіях, посланнях, дидактичному епосі («Наука кохання», «Героши» Овідія) та ін.

Елегія – один із жанрів лірики медитативного, меланхолійного, почасти журливого змісту (наприклад, «Думи мої...» Т.Шевченка).

Еліпсис – один з класичних наративних темпів, який виражається у тому, що розповіді є меншим від часу історії.

Емський указ – розпорядження про заборону друкувати в Російській імперії будь-які книжки українською мовою чи завозити їх з-за кордону, підписане 1876р. Олександром II в німецькому місті Емсі, де він відпочивав.

Епіграма – короткий за обсягом, дотепний за спрямуванням, дошкульний за змістом твір.

Епопея (грец. епороїа – епічна пісня) – епічний жанр, котрий домінував аж до появи роману. Е. бере свій початок у міфології та усній народній творчості. Е. в Давній Греції називали героїчний епос у вигляді великих циклів народних сказань, пісень і легенд, котрі оповідали про найбільш визначні історичні події, легендарних та історичних осіб, оцінюючи їх з погляду народного значення, виражаючи народні уявлення про зіткнення сил природи, племен і народів.

Епос (від грец. «слово, мова, розповідь») – один з родів художньої літератури (поряд з лірикою та драмою); характеризується розповідною, описовою (епічною) формою, широтою зображення подій і характерів. Основні епічні жанри – казка, легенда, епопея, роман, повість, оповідання, новела, нарис.

Естетизм – збірна назва літературно-мистецьких течій, які у своїх маніфестах і творах висувають на перше місце естетичні програми і естетичні особливості

мистецтва («парнасці», «неокласики», символісти тощо). Е. обстоює літературу в її іманентній сутності, художній автономності, не підлеглій позамистецьким сферам, але рівновеликій їм. Термін «Естетизм» вживається прихильниками соціологічних теорій мистецтва для упереджено вульгарної характеристики праць своїх опонентів.

Естетичне сприймання художнього твору – цілеспрямоване цілісне сприймання художнього твору як естетичної цінності.

Ж

Жанрова система – сформоване в системі певної національної літератури чи епохи співвідношення та взаємодія актуальних жанрів один з одним (тут може переважати ієрархія або конкуренція), а також із фольклорними та позалітературними жанрами (журналістики, ін. видів мистецтв). Жанрова система – складне явище, яке включає в себе системи фольклорних жанрів, літературних жанрів, жанрів різних видів мистецтв, жанрів журналістики.

Житіє – епічний повчальний твір із розвинутим сюжетом, побудованим на матеріалі біографії реальних або легендарних осіб, котрих християнська церква проголосила святими.

З

Замовляння – словесна формула усної творчості, якою супроводжувались обряди і ритуали, і яка, ніби, мала магічну силу та здатність впливати на оточуючий світ людей та духів з метою отримання певної користі для їх виконавця.

І

Ідеологія (гр. idea – вигляд і logos – слово, вчення) – сформована суспільною практикою система політичних, релігійних, морально-етичних, філософських, естетичних поглядів, які творять цілісну концепцію у суспільній свідомості певної групи людей, і, як правило, виражає інтереси чи переконання певного соціального стану/класу, розробляється на теоретичному рівні вченими (філософами) чи політичними лідерами.

Ідея художнього твору – емоційно-інтелектуальна, пафосна спрямованість художнього твору, яка приблизно може бути охарактеризована як провідна думка, ядро задуму автора.

Ідилія (грец. eidyllion – замальовка, невелика віршова пісенька) – форма буколіки, невеликий, переважно віршовий твір, у якому поетизується сільське життя. Назву запровадив давньогрецький поет Теокрит у III с. до н.е., написавши збірку «Ідилія». Його ліричний герой – представник пастушого простолюду – контрастував із зіпсованим городянином, характеризувався надмірною чутливістю та статечністю.

Імпресіонізм – художній напрям, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань. Сформувався у Франції в другій половині XIX ст., насамперед у малярстві (назва пішла від картини К.Моне «Імпресія. Схід сонця», 1873). На межі XIX – XX ст. імпресіонізм став вагомим компонентом європейського письменства, однак, у літературі не знаходив такого програмового характеру, як у малярстві, не мав окремого угруповання, наближався до натуралізму (у прозі) чи до символізму (в поезії). Його представники змальовували світ таким, яким він видавався в окремий момент крізь призму суб'єктивного сприйняття, що зумовило функціональні та композиційні зміни опису: опис став епізодичним, фрагментарним, суб'єктивним; епічні жанри ліризувалися, розширилася роль функції внутрішнього монологу, а також підсилилася естетична функція кольорів, світлотіней, звукових барв і тонів з метою передачі внутрішніх почуттєвих станів.

Індивідуалізація навчання – організація навчального процесу з максимальним урахуванням суб'єктного досвіду кожного учня (студента).

Індуктивний метод вивчення художнього твору – послідовний поелементний аналітико-синтетичний процес пізнання змісту і значення художнього твору, який поступово приводить читачів до усвідомлення загальних понять про твір: його тему та ідею, духовне значення, художню довершеність тощо.

Інтегроване заняття – заняття, що полягає в об'єднанні зусиль викладачів різних предметів у його підготовці й проведенні, а також в інтеграції знань про певний об'єкт вивчення, що відбувається засобами різних навчальних дисциплін.

Інтенціональність (лат. *intentio* – намір, прагнення) – одне з основоположних понять філософії феноменологізму, започаткованої Е. Гуссерлем (1859-1938), позначає властивість свідомості і мови, яка ґрунтується на тому, що свідомість є завжди усвідомленням чогось, вона спрямована на предмети, що знаходяться поза свідомістю, але розуміє їх згідно з власною природою і притаманними їй правилами функціонування. Це стосується і мови як знаряддя свідомості в процесі сприймання, усвідомлення і найменування предметного світу.

Інтермедія – невеликий за обсягом розважальний драматичний твір переважно комічного характеру, який виконували між діями шкільної драми.

Інтертекстуальність (фр. *intertextualite* – міжтекстовість) – міжтекстові співвідношення літературних творів. Полягає у: 1) відтворенні в літературному творі конкретних літературних явищ інших творів, більш ранніх, через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання та ін.; 2) явному наслідуванні чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл і напрямів) – тут мають місце всі різновиди стилізації.

Інтонація – сукупність звукових засобів оформлення речення та його частин в усній мові. Такими засобами є мелодика мови, інтенсивність звучання, тембр голосу, темп мовлення, паузи.

Інтонування – уміння передати зміст художнього твору, відтворюючи усі вимоги декламаційного мистецтва: логічну мелодію, темп, ритм, підтекст тощо.

Історичні пісні – ліро-епічні фольклорні твори про конкретні історичні події, процеси та історичні особи. Історична конкретність змісту є найвагомішою підставою для виділення історичних пісень в окрему групу, що за структурними ознаками є сукупністю різнотипних жанрів, пов'язаних з історією.

К

Казка – це епічне оповідання чарівно-фантастичного, алегоричного і соціально-побутового характеру із своєрідною традиційною системою художніх засобів, підпорядкованих героїзації позитивних, сатиричному викриттю негативних образів, часто гротескному зображенню їх взаємодії.

Календарно-обрядова поезія – цикл фольклорних пісенних творів, зміст і виконання яких з доісторичної давнини пов'язані з річним народним відліком часу – народним обрядовим календарем. Первісно цей календар формувався у зв'язку з циклічними змінами у природі, з річним колом сонця, його поворотом на зиму і на літо, з весняним пробудженням та осіннім завмиранням природи.

Календарно-обрядові пісні – це ліричні твори, якими супроводжуються обряди та ритуали, пов'язані з циклічністю природи, зі зміною пір року.

Катарсис (грец. katharsis – очищення) – у давньогрецькій філософії – сутність естетичного переживання, зумовлена звільнення душі від тіла, від пристрастей та насолод. Термін запровадив Аристотель у „Поетиці” для визначення трагедії, в якій відбувається очищення емоцій через співпереживання і співчуття (коли реципієнт страждає разом із літературними персонажами).

Кирило-Мефодієвське братство – таємна політична антимонархічна організація, виникла у Києві в середовищі національно свідомої української інтелігенції у грудні 1845- січні 1846 р., проіснувала до березня 1847 р. До товариства входили П.Куліш, Т.Шевченко, О.Маркович, О.Навроцький, І.Посада, О.Тулуб.

Кінострічка бачень – те ж, що кіномонтаж. З'єднування за принципом окремих зображень, уявлень тощо.

Кларнетизм – термін, запропонований Ю.Лавриненком та В.Баркою для позначення стильової якості синтетичної лірики раннього П.Тичини, походить від назви його збірки «Сонячні кларнети» (Ю.Лавріненко), перейняту енергійними світло ритмами, сконцентрованою у стрижневій філософській «ідеї всеєдності», витворюючи поетичний всесвіт достеменною «гармонії сфер» на рівні космологічних концепцій та втаємничення в істину Вічно Сутнього, органічної єдності «мікрокосмосу» та «макрокосмосу», суголосному ментальному кордоцентризму та антеїзму.

Класицизм (лат. classicus – зразковий) – напрям у європейській літературі та мистецтві; уперше заявив про себе в італійській культурі XVI ст., а найбільшого розквіту досяг у Франції у XVII ст. Для К. характерна орієнтація на античну літературу, яка проголошувалася гідною наслідування. Теоретичним підґрунтям К.

була антична поетика і, в першу чергу, «Поетика» Арістотеля. Визначальні риси К.: 1) раціоналізм (прагнення будувати художні твори на засадах розуму, ігнорування особистих почуттів); 2) наслідування зразків античного мистецтва; 3) нормативність, встановлення вічних та непорушних правил і законів (для драматургії – це закон «трьох єдностей» (дії, часу й місця); 4) обов'язкове дотримання канонічних правил написання творів (зображення героя тільки при виконанні державного обов'язку, різкий поділ дійових осіб на позитивних та негативних, суворе дотримання пропорційності всіх частин твору, стрункість композиції тощо); 5) мова творів класицизму ясна, чиста, афористична; 6) аристократизм, орієнтування на вимоги, смаки вищої суспільної верстви; 7) встановлення ієрархії жанрів, серед яких найважливішими вважалися античні; поділ жанрів на «серйозні», «високі» (трагедія, епопея, роман, елегія, ідилія) та «низькі», «розважальні» (травестійна поема, комедія, байка, епіграма).

Класицизм веймарський – напрям у німецькій класичній літературі просвітницької спрямованості 80-90-х XVIII ст. Представлений творчістю Й.-В.Гете, Ф.Шиллера, теоретичними працями Й.Вінкельмана, В.Гумбольдта. К. в., що прийшов на зміну періоду «Бурі і натиску», руссоїстсько-му культу чуттєвості, орієнтувався на антику як ідеал духовної та фізичної досконалості.

Козацькі пісні – ліричні твори з козацької доби в історії України, в яких оспівано героїчну боротьбу проти іноземних поневолювачів, життя і побут козацьких родин.

Колискові пісні – жанр народної родинної лірики, специфічний зміст і форма якої функціонально зумовлені присиплянням дитини в колисці.

Колізія – зіткнення протилежностей (інтересів, переконань, мотивів, окремих осіб), джерело конфлікту та форма його реалізації у художньому творі.

Коломийки – жанр української пісенної лірики, яка генетично і ритмомелодійно пов'язана з однойменним народним танцем. За деякими версіями назва походить від міста Коломия – адміністративного та культурного центру Гуцульщини. Коломийки мають свою традиційну жанрову структуру: дворядкову ізометричну строфу, кожен рядок якої складається з 14 складів, має малу цезуру

після 4 та велику після 8 складів і закінчується парокситонною римою. Така традиційна віршова структура називається коломийковим віршем.

Колядки – жанр величальних календарно-обрядових пісень, які в дохристиянську епоху були пов'язані із зимовим святковим циклом, а з утвердженням християнства – з різдвяним.

Комедія – драматичний твір, у якому засобами гумору та сатири викриваються негативні суспільні та побутові явища, виявляється смішне в навколишній дійсності чи людині (наприклад, «За двома зайцями» М.Старицького).

Компетентність комунікативна читацька – здатність читача до діалогу з автором твору, вміння передбачити подальший розвиток подій, висувати гіпотези, оцінювати прочитане в широкому літературному та загальнокультурному контексті.

Композиція – побудова твору, доцільне поєднання всіх його компонентів у художньо-естетичну цілісність, зумовлену логікою зображеного, представленого читачеві світу, світоглядною позицією, естетичним ідеалом, задумом письменника, канонам, нормами обраного жанру, орієнтацією на адресата. Композиція виражає взаємини, взаємоз'язок, взаємодію персонажів, сцен, епізодів зображених подій, розділів твору; способів зображення і komponування художнього світу (розповідь, оповідь, опис, портрет, пейзаж, інтер'єр, монолог, діалог, полілог, репліка, ремарка) і кутів зору суб'єктів художнього твору (автора, розповідача, оповідача, персонажів). Найпоширеніші види: лінійна – події зображаються в хронологічній послідовності; ретроспективна – події, що відбулися раніше, зображаються пізніше; паралельна – дві події, що відбулися одночасно, зображаються як послідовні; монтаж – кілька подій, що відбуваються одночасно, зображаються по черзі.

Контекст (лат. contextus – тісний зв'язок, сплетення) – 1) лінгвістичне оточення певної мовної одиниці, умови й особливості вживання її в мовленні; 2) відрізок, частина тексту писемної чи усної мови з закінченою думкою, який дає змогу точно встановити значення окремого слова чи виразу, що входить до його складу. У художньому творі естетичне навантаження кожного елемента тексту визначає близький К. (фрази, епізоду, ситуації) і ширший К. (твору, творчості письменника). Тому кожному цитату з твору треба брати в К., тобто зважати на вислови, які передують цитаті, йдуть після неї, а також на те, якому персонажеві

(оповідачеві) вони належать, в якій ситуації сказані, беручи до уваги К. метафоричний, в якому прояснюється, конкретизується полісемія.

Конфлікт – зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайне загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, супроводжуваних складними колізіями. Залежно від сфери життєдіяльності людей конфлікти поділяють на виробничі, громадські, політичні, побутові.

Кубізм (франц. cubisme, від лат. Cub – куб) – авангардистська течія у західноєвропейському (французькому) малярстві; її представники (П.Пікассо, Ж.Брак та інші у пошуках «четвертого виміру» та розмивання берегів живопису намагалися у своїх композиційних конструкціях розкласти оманливий видимий світ на геометричні складники. Цей творчий процес супроводжувався опрощенням колористики та форми.

Куртуазна література – (фр. courtois – ввічливий, чемний) – світська, лицарська література європейського Середньовіччя з мотивами культу дами (в ліриці) або пригод лицарів (епічні твори), почасти з елементами фантастичності.

Л

Легенда (лат. те, що слід читати) – жанр усної народної творчості та художньої літератури. Це оповитий казковістю і фантастикою переказ про якусь визначну подію чи улюблену народом особистість.

Лейтмотив – конкретний образ, часто повторювана деталь, головна тема чи ідея, визначальна інтонація, що пронизує твір або всю творчість письменника, ненастанно згадувана художня деталь, ключова для розкриття задуму митця.

Лицарський роман (фр. roman) – оповідний жанр європейської середньовічної літератури, переважно віршований. Лицарський роман в цілому знаменує початок усвідомленої художньої вигадки та індивідуальної творчості. Він становить вершину середньовічної оповідної літератури.

Лірика – 1. один із трьох родів художньої літератури, в якому навколишня дійсність зображується шляхом передачі почуттів, настроїв, переживань, емоцій ліричного героя чи автора. У ліриці першорядне значення надається виражальним

засобам, які формують особливу інтимну атмосферу з витонченим емоційним станом, тобто ліризм; 2. Певний віршовий твір або сукупність творів.

Ліричний герой – образ, що виникає в уяві читача під враженням висловлених у творі почуттів, переживань, роздумів. Ліричний герой не обов'язково тотожний авторові.

Літературна казка – це твір індивідуального авторства. Літературна казка буває двох типів: казка для дорослого читача і для дітей. Літературна казка для дітей (прозова і віршована) – поширений жанр в українській літературі. Теми, сюжети, образи-персонажі літературної казки виростають переважно із казки народної і не раз є її звичайною переробкою (наприклад, «Ріпка» І.Франка).

Літературний процес – безперервний, надзвичайно складний, іноді суперечливий, іноді регресивний розвиток літератури, який визначається всією сукупністю явищ і фактів, спричинених як єдиними нормами загальнолітературного світового розвитку, так і його національними особливостями.

Літопис – історична проза, в якій розповіді про історичні події розташовані у хронологічному порядку.

Логічна перспектива – розподіл наголосів різного ступеня та різної якості по всій перспективі фрази, тобто створення низки наголошених моментів, що відрізняються один від одного силою та випуклістю. Своєрідне вираження думки через співвідношення пауз, наголосів і логічної мелодії.

Логічний наголос – виділення підсиленням голосу слова, на яке припадає основне смислове навантаження висловлювання.

М

Магічний реалізм – реалізм, в якому органічно поєднуються елементи реального та фантастичного, побутового та міфологічного, дійсного та уявного, таємничого.

Магія – система обрядів, пов'язаних з віруваннями у здатність надзвичайним чином впливати на людей, тварин, сили природи, а також на божества та духовний світ з користю для світу живих.

Максима (лат. *maxima (regula)*) – вищий принцип) – різновид афоризму, моралістична за змістом сентенція. М. виражається у вигляді констатування факту або в повчальній формі; сягнула свого розквіту у французькій літературі XVIII ст. (Б.Паскаль «Перемагай зло добром»).

Маньєризм (італ. *manierismo*, букв. – примхливість, химерність) – стиль європейського мистецтва XVI-XVII ст., якому притаманні гострі зображально-виражальні дисонанси, ускладненість композицій, деформація пропорцій тощо, породжені кризою Відродження з його тяжінням до універсальності, досконалої завершеності світоглядних систем та художніх форм, перебільшеного антропоцентризму та раціоналізму. Натомість завдяки потужним віянням Реформації поширювалась ідея фатуму, панування ірраціональних стихій, зумовлюючи настрої скептицизму, несталості, розпорошення, покинутості в холодному, байдужому космосі.

Масова література – широко тиражована розважальна або дидактична белетристика, адаптована для розуміння пересічним читачем, переважно позбавлена естетичної цінності. До неї належать жанри коміксу, трилера, дайджесту, твори бульварної, лубочної сублітератури, кітчю, а також «готичний роман», «чорний роман», еротичні романи, мелодрами, романи жахів та ін., у яких зображуються кримінально-детективні події, сексуально-порнографічні сцени.

Медитація – вірш філософського змісту, в якому автор передає свої глибокі роздуми про деякі важливі проблеми, інколи глобального значення (життя і смерть, дружба і кохання, людина і природа).

Медієвістика (фр. *medievale* – середньовічний) – розділ науки, який вивчає події минулої дійсності, що відбувалися у середні віки, а також побут, культуру, мистецтво середньовіччя.

Мемуари – жанр, близький до історичної прози, наукової біографії, документальних історичних нарисів, нотатки про події минулого, свідком чи учасником яких був автор.

«Метафізична лірика», або **«Метафізична школа»** – стильова течія англійських поетів-маньєристів XVII ст. (Дж.Донн, Дж. та Е.Герберти, Г.Кінг, Дж.Клівленд та ін.), названа так прихильниками раціоналістичних нормативів

класицизму, противниками творчої свободи, які в поняття «метафізика» (грец. «Meta ta physika» – по фізиці, після фізики) вкладали свій упереджений, неадекватний зміст (Дж.Драйден, С.Джонсон): «пишномовний», «хімерний», «нісенітний», дарма що представники «М. л.» опиралися на досвід пізнього В.Шекспіра, Дж.Чампена, С.Тьорнера та ін. «лизаветинців», розширили можливості англійської лірики. Вони, на відміну від «поетів-кавалерів», власне, епігонів Ренесансу, прагнули єднання віршованого слова з довкіллям через людське переживання, рівновелике світопізнанню.

Метод навчання – спосіб організації і проведення пізнавальної діяльності учнів та студентів.

Мімізис (грец. mimesis – наслідування) – наслідування дійсності, ідеї або творчості митця. Термін античної естетики та філософії на позначення творчого процесу, відображення позачасових образів у реальному світі. Його вживали і в розумінні зображення різних предметів і явищ, дійсності загалом, відмінних від копіювання, коли метою художнього трактування світу була потреба висвітлити його сутність, приховану за зовнішнім виглядом.

Містерія – середньовічна драма XIV-XVI ст. на біблійний сюжет, яку розігрували у святковий день (Різдво, Великдень).

Міф (грец. mythos – слово, переказ) – розповідь про богів, духів, героїв, надприродні сили та ін., які брали участь у створення світу – міф витвір первісного уявлення на основі вірування становить філософсько-естетичний комплекс давньої епохи. У давні часи міф створював уявлення про світ, впливаючи на процес пізнання, був основою для інтерпретації природних і суспільних явищ, ритуальних обрядів.

Міфічне мислення – це особливий вид світовідчуття, специфічне чуттєве уявлення про явища природи і життя. Воно полягає у творенні в уяві іншої реальності, ілюзорної дійсності, що будується на основі правірувань.

Міфологізм (грец. – mythos – слово, переказ) – спосіб поетичної реалізації міфу у творах оригінальної літератури, де один і той же міфологічний мотив, опрацьований упродовж багатьох віків, набуває у кожному епосі нових значень,

служить способом втілення нової проблематики і може з часом повністю втратити архаїчний елемент, або ж здобути його нове, символічне вираження.

Міфологічна критика – це напрям, що утвердився в англо-американському літературознавстві ХХ ст., який передбачає вивчення впливу національно міфологічно-ритуального мислення на художню творчість письменників. Витоки міфологічної критики – міфологічна школа романтизму. На основі концепції Фрідріха Шеллінга і гейдельберзького гуртка романтиків (Ахім фон Арнім, Клеменс Brentано), братів Вільгельма і Якоба Гріммів, була розроблена теорія про походження літературної творчості з давніх міфів.

Міфологія – це наука про міфи та міфологічну свідомість стародавніх і сучасних народів. Традиційно вважається, що міфи є фантастичними уявленнями наївних вірувань.

Моделювання навчального заняття – створення системи ситуацій навчально-пізнавальної діяльності в ході навчального заняття, а також дій вчителя чи викладача на підготовчому проектно-конструкторському етапі відповідно до заданих цілей, що забезпечує високу стабільність літературних знань, читацьких та комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок, професійний рівень словесника.

Модернізм – загальна назва літературно-мистецьких напрямів та шкіл ХХ ст., яким притаманні формотворчість, експериментаторство, тяжіння до умовних засобів, антиреалістична спрямованість. Основна ідея модернізму – позбутися існуючих у мистецтві канонів, синтезувати в мистецтві досягнення науки, філософії, психології. Тому це не тільки художнє, а багатогранне філософсько-естетичне явище західноєвропейської культури. Модерністи відкидають Аристотелівський принцип мімезису – наслідування природи, який усталився в мистецтві від часів Ренесансу до кін. ХІХ ст. Завданням мистецтва стає не відтворення дійсності, а самовираження митця, творення нової художньої реальності, експресивність, міфотворчість. Модернізм ідеалістичний за своєю суттю, черпає ідеї із Середньовіччя, відкидаючи ренесансну гуманістичну концепцію особистості, загострює увагу на абсурдності людського буття, ворожого до людини світі, фрагментації людської свідомості.

«Молода муза» – літературне угруповання українських письменників, діяло у Львові протягом 1906-1909 р. як клуб літераторів, до якого належали П.Карманський, Б.Лепкий, О.Луцький, В.Пачовський, С.Твердохліб, М.Яцків. Друкованим органом «Молодої музи» був журнал «Світ». Учасників об'єднувала орієнтація на модерністські тенденції в західноєвропейській літературі, заперечення надмірної заангажованості літератури, ідея краси як іманентної властивості української душі.

Н

Наратив – розповідання (як продукт і як процес, об'єкт і акт, структура і структурація) однієї чи більше дійсних або фіктивних подій, які повідомляються одним, двома чи кількома (більш чи менш явними) нараторами одному, двом або кільком наратованим.

Наратор – той, хто розповідає в тексті. Існує щонайменше один наратор на наратив, розміщений на тому самому дієгетичному рівні, що і нарататор, до якого він звертається. В певному наративі, звичайно, може бути кілька нараторів, кожен з яких звертається по черзі до того самого наратованого чи кількох.

Нарис – оповідний художньо-публіцистичний твір, у якому зображено дійсні факти, події конкретних людей. За обсягом наближається до невеличкого оповідання, новели, але позбавлений чіткої, завершеної фабули, обов'язкової для новели, притаманної оповіданню.

Натуралізм (франц. *naturalisme*, від лат. *natura* – природа) – літературний напрям, що виник у Франції в 70-ті XIX ст. і охопив у 80-90-ті літературу Західної Європи та США (брати Ж. та Е.Гонкури, Е.Золя, певною мірою Г. де Мопассан, М.Кретцер, Г.Гауптман, Г.Ібсен, С.Крейн, Ф.Норріс), характеризується об'єктивістським, фактографічним зображенням дійсності, трактуванням детермінованості людського характеру біологічними, спадковими чинниками та соціально-матеріальним середовищем.

Науково-фантастична література – художні твори, яких автори під впливом науково-технічного прогресу намагаються в образній формі прогнозувати майбутнє.

Неоромантизм – стильова хвиля модернізму, що виникла в українській літературі на початку ХХ ст., поійменована Лесею Українкою новоромантизмом. Визначальною рисою Н., на протигагу романтизму з його концептуальним розривом між ідеалом та дійсністю, виявилася конструктивна спроба подолати протистояння цих конфліктно непереборних опозицій, завдяки могутній силі волі зробити сподіване, можливе дійсним, не опускаючи цього можливого до рівня інертного животіння.

Небилиця – невеликий за обсягом твір будь-якого жанру розважального змісту, комічного ефекту в якому досягнуто шляхом зумисного порушення хронологічної послідовності викладу подій, а також використанням алогізмів, смислових абсурдів та каламбурів, скомпонованих за принципом метатези. Інші назви – «побрехенька», «нісенітниця».

Неореалізм – стильова течія в українській літературі початку ХХ ст., яка розвинулася з класичного реалізму.

Неоромантизм – стильова течія модернізму, що виникла в українській літературі на початку ХХ ст., названа Лесею Українкою «новоромантизмом». Зі «старим» романтизмом його ріднить порив до ідеального, виняткового. Визначальною рисою Н., на протигагу романтизму з його концептуальним розривом між ідеалом та дійсністю, виявилася конструктивна спроба подолати протистояння цих конфліктно непереборних опозицій, завдяки могутній силі волі зробити сподіване, можливе дійсним, не опускаючи цього можливого до рівня інертного животіння. Найповніше Н. окреслився у ліриці та в драматичних творах Лесі Українки.

Нова драма – художня течія кінця ХІХ – початку ХХ сторіччя, в основному – соціально-психологічна драматургія, яка орієнтувалася на натуралізм у прозі і порушувала злободенні проблеми.

Новела (італ. novella, від лат. novellus – новітній) – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вималюваною дією.

Обряд – це виконання людьми символічно-умовних дій, якими супроводжуються певні події родинного життя (народження, весілля, похорон та ін.) календарні свята, а також окремі трудові процеси (сіяння, косовиця). Подібним за значенням є ритуал (лат. *Ritualis* – обрядовий), що означає форму складної символічної поведінки, системи дій та мовлення, яка у минулому була основним вираженням культових взаємин.

Ода (грец. *ode* – пісня) – жанр лірики, вірш, що виражає піднесені почуття, викликані важливими історичними подіями, діяльністю історичних осіб. У Давній Греції – хорова пісня. Розрізняли хвалебну, танцювальну і плачевну оди. В одах прославляли переможців спортивних змагань, імператорів, утверджували політичні і релігійно-етичні ідеї приципату у Римі.

Оповідання – невеликий прозовий твір, сюжет якого заснований на певному епізоді з життя одного персонажа (іноді кількох). Невеликі розміри оповідання вимагають нерозгалуженого, як правило, однолінійного, чіткого за будовою сюжету. Характери показані здебільшого у сформованому вигляді, описів мало, вони стислі, лаконічні.

Опорні слова – слова у тексті твору, на які припадає основне смислове навантаження.

Орієнталістика – (лат. *orientalis* – східний) – сходознавство – наука, що займається комплексним вивченням історії, економіки, мов, літератури, етнографії, мистецтва, релігії, філософії, пам'яток матеріальної та духовної культури Сходу (країн Азії та Північної Африки). О. складають регіональні галузі: єгиптологія, семітологія, арабістика, синологія, іраністика, тюркологія, індологія, шумерологія, кумраністика, урартологія та ін. Витоки орієнталістичних знань у Європі сягають давнини й середніх віків.

«Основа» – щомісячний український літературно-науковий часопис, виходив у Петербурзі з січня 1861 по жовтень 1862 р. Вийшло 22 номери. Матеріали друкувалися українською та російською мовами. Ініціаторами створення журналу були колишні «кирило-мефодіївці».

Памфлет (англ. pamphlet від грецьк. pan – усе, ihlego – палю) – невеликий за обсягом літературний твір публіцистичного жанру на злободенну тему.

Панегірик – поетичний жанр, найхарактернішою ознакою якого є захоплена похвала та уславлення визначної події чи подвигів видатної людини.

Пареміографія – розділ фольклористики: збирання, систематизація та оприлюднення друком паремій. Пареміографія невіддільна від пареміології (розділ фольклористики, що займається мовним і структурним аналізом паремій – прислів'їв та приказок).

Партитура – художнього тексту графічна передача звучання художнього твору. Термін найчастіше використовується у музиці. Він означає сукупний нотний запис партій багатоголосного музичного твору для оркестру, хору чи ансамблю.

Пауза – у мові зупинка артикуляційних рухів мовних органів, супроводжувана перервою у подачі голосу. У художньому тексті використовується як засіб відокремлення одного рядка від іншого, одного речення від іншого чи однієї частини речення від іншої. Паузи бувають синтаксичні, логічні, ритмічні (міжрядкові, віршові), психологічні та фізіологічні.

Персоніфікація – це різновид метафори, тобто образний вислів, в якому ознаки живої істоти або людини переносяться на неживий предмет, явище. Наприклад: «Дивувалась зима» (І.Франко).

Перспектива – точка зору. Разом із дистанцією один із головних чинників, що керують наративною інформацією.

Підтекст – внутрішня суть думок і почуттів героїв літературного твору, що криється в діалогах, прихований, внутрішній зміст висловлювання, який існує завдяки словесному вираженню змісту.

Повість – епічний прозовий твір (рідше віршований), який характеризується однолінійним сюжетом, а за широтою охоплення життєвих явищ і глибиною їх розкриття займає проміжне місце між романом та оповіданням.

Повчання – літературний жанр із виразною морально-дидактичною метою, яка розгортається у формі риторичних настанов, підкріплених авторитетними писемними джерелами.

Поема – ліричний, епічний, ліро-епічний віршований твір, у якому зображені значні події і яскраві характери, а розповідь героїв супроводжується розкриттям авторських переживань і роздумів. Назва П. загальна, у літературознавстві частіше мовиться про конкретний жанровий різновид П.: ліро-епічну, ліричну, епічну, сатиричну, героїчну, дидактичну, бурлескную, драматичну і т. п. Виникла П. на основі давніх і середньовічних героїчних пісень, сказань, епопей, що уславлювали визначні історичні події. Первісна П. мала епічний характер і нерідко була тісно пов'язана з міфологічною творчістю. Такими є «Іліада» Гомера, «Енеїда» Вергілія, «Пісня про Роланда», «Слово про Ігорів похід».

Поетика – наука про систему зображально-виражальних засобів у письменстві та будову літературних творів. В античну добу – вчення про словесне мистецтво. Один з найдавніших термінів літературознавства, який на сьогодні розуміється як розділ теорії літератури, в якому вивчається структура творів словесного мистецтва в її системних та історичних закономірностях.

Послання – віршований твір, написаний як звернення до певної особи чи багатьох осіб.

Постмодернізм – світоглядно-мистецький напрям, що в останні десятиліття ХХ ст. приходить на зміну модернізму. Цей напрям – продукт постіндустріальної епохи, епохи розпаду цілісного погляду на світ, руйнування систем – світоглядно-філософських, економічних, політичних. Популярності П. сприяли міркування філософів Ж.Дерріди, Ж.Батая, особливо праці Ж.-Ф. Ліютара. Основним джерелом П. в аспекті пізнання виявилася «деструкція», визнання прогресу лише у вигляді неспростовної ілюзії, загострене, перейняте „еклезіастівським” пафосом відчуття вичерпності історії, естетики, мистецтва. Реальним вважалося варіювання та співіснування усіх – і найдавніших, і новітніх – форм буття. Відтак принципи повторюваності та сумісності перетворилися на стиль художнього мислення з притаманними йому рисами еkleктики, тяжінням до стилізації, цитування, переінакшених, ремінісценції, алюзії. Тут митець має справу не з «чистим» матеріалом, а з культурно освоєним, оскільки існування мистецтва у попередніх класичних формах неможливе в постіндустріальному суспільстві з його необмеженим потенціалом серійного відтворення та тиражування.

Постструктуралізм – напрям у літературознавстві, який розвинувся в останній чверті ХХ ст. Частково постструктуралісти використовували висновки структуралізму, частково заперечували їх. Основна риса теорії постструктуралізму – негативний пафос стосовно всякого знання і намагання раціонального пояснення дійсності, зокрема явищ культури; скептичне ставлення до ідеї „прогресу знання” і соціального розвитку. Акцент робиться на спонтанності думки і уяви, позасвідомому, ірраціональному.

Постколоніальні студії – це відгалуження в гуманітарних науках (культурології, літературознавстві), яке виникло у 80-х поч. 90-х рр. як окрема теорія, хоча сама теорія існувала у різних проявах паралельно із теорією колоніалізму. Мова йде про специфічну проблематику і суспільні прояви в літературах народів, які пригнічувалися колонізаторами, коли велася політика винищення чи придушення національної культури поневолених народів і нав’язувалася імперська ідеологія, в першу чергу певна система цінностей і орієнтирів. Постколоніальні студії вивчають і різні політичні прояви, і проблеми психології колоніалізму і антиколоніального протистояння, також мовна проблема (нав’язування мови колонізатора), проблеми «подвійної» свідомості пригніченої нації та ін. Постколоніальні студії стосуються літератур, створених мовами поневолених народів.

Потік свідомості (англ. stream of consciousness) – техніка письма, за допомогою якої передається вільний асоціативний потік думок хаотичного мислення і переживань. Він подібний до внутрішнього монологу, але, на відміну від звичайного внутрішнього монологу, де збережено певну логіку і виваженість думки, тут переважає нагромадження різномірних асоціацій, еліптичність, алогічність, тому передає недломлену чи хворобливу психіку, внутрішній стан збудженої чи психічно неврівноваженої людини.

«Празька школа» – група українських письменників, які після Громадянської війни 1920-х років опинилися за кордоном, переважно у Європі, і тривалий час мали своїм культурно-організаційним центром Прагу. «Празька школа» охоплює творчість Юрія Липи, Юрія Клена, Олекси Стефановича, Оксани Лятуринської,

Галини Мазуренко, Олега Ольжича, Олени Теліги, Леоніда Мосендза, Євгена Маланюка.

Преромантизм (франц. preromantisme – передромантизм) – сукупність ідейно-стильових тенденцій у європейській літературі другої половини XVIII – початку XIX ст., які, не пориваючи із сентименталізмом, передбачали появу романтизму, поривали із культом розуму, притаманним класицизму та Просвітництву.

Пригодницькі твори – твори із захоплюючим сюжетом про складні випробування, через які проходять герої. В основі цих творів гострі конфлікти, а герої – учасники багатьох цікавих подій, у яких з великою силою виявляються їх розум, винахідливість і мужність.

Пролепсис – анахронія, що заходить вперед, у майбутнє стосовно «теперішнього моменту».

Просвітництво – інтелектуально-філософський і культурний рух у XVIII ст., що характеризувався етико-раціональним підходом до явищ суспільного життя і людських вчинків. Просвітницька література дотримувалася певних ідейно-художніх принципів, а саме, моралізації і дидактизму. Сюжет будувався як доказ або спростування певної філософської тези.

Р

Реалізм – ідейно-художній напрям у літературі і мистецтві XIX ст., який характеризується правдивим і всебічним відображенням дійсності на основі типізації життєвих явищ. Основоположною для реалізму стає проблема взаємин людини і середовища, впливу соціально-історичних обставин на формування духовного світу (характеру) особистості.

Резюме – один з класичних наративних темпів, який виражається у тому, що час розповіді є меншим від часу історії.

Ремарка – у тексті драматичного твору авторські помітки, що містять стисло характеристику обставин дії, зовнішності та поведінки дійових осіб.

Ремінісценція – один із видів творчих взаємовпливів, який полягає в запозиченні окремих елементів з творчості попередників.

Репортаж (фр. reportage) – повідомлення в періодичних виданнях, радіо- і телепередачах про важливі події суспільного життя, а також мистецької та літературної дійсності. Р. має різні форми: розповідь, діалог, інтерв'ю тощо.

Рецептивна естетика – напрям у літературознавстві ХХ ст., який заперечує «об'єктивну методологію», показує, що у свідомості людини існують структури, які визначають характер сприйняття тексту і модифікують уявлення про нього. Основна ідея рецептивної естетики, що твір «виникає» тільки в момент «зустрічі» чи контакту тексту з читачем, який, в свою чергу, впливає на твір і визначає конкретно-історичний характер його сприймання і побутування. Тому рецептивна естетика відмовляється від ідеї незалежності мистецтва від суспільно-історичного контексту, вводить у сферу дослідження читача і суспільство, уявляє літературний текст як продукт історичної ситуації, який залежить від позиції інтерпретатора.

Риторика (грец. rhetorike – ораторське мистецтво) – наука про красномовство, що вивчає закони оформлення мислиннево-мовленнєвої діяльності; виникла в Елладі, звідки поширилася на Древній Рим і сучасну Європу. Різновидами риторики є політична, релігійна, академічна, юридична, наукова. Це є синонім ораторського мистецтва.

Розповідач, або Наратор (лат. narrator – розповідач) – різновид літературного суб'єкта, вимислена автором особа, від імені якої в епічному творі він веде розповідь про події та людей, з допомогою якої формується весь уявний світ літературного твору. Р. – літературна постать, котра, як правило, є водночас автором і персонажем (Рудий Панько у „Вечорах на хуторі коло Диканьки”). Від співвідношень автора і Р. залежить характер розповіді літературного твору, спосіб розкриття його змісту. Діапазон їх широкий: від Р., який не має нічого спільного з автором, крім того, що ним вимислений, до Р., що є безпосереднім виразником авторських ідей, його ідеологічної позиції.

Рококо (франц. rocaille – схожий на мушлю) – художній стиль гедоністичного гатунку, що обстоював культ грації, шляхетності, вишуканого естетизму. Сформувався у Франції в ХVІІІ ст., звідти поширився у мистецтві європейських країн. Своєму виникненню Р. завдячує трансформації бароко, що втрачало вже на

той час деякі характерні риси, поширенню серед творчої інтелігенції віянь скептицизму та вільнодумства, відновленню традицій італійської *commedia dell'arte*.

Роман (фр. roman – романський) – найбільш поширений у XVIII-XX ст. епічний жанровий різновид, місткий за обсягом, складний за будовою Прозовий (рідше віршований) епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів на тлі історичних або соціально вагомих обставин.

Романтизм – один із провідних напрямів у літературі, науці й мистецтві, що виник наприкінці XVIII ст. у Німеччині та існував у літературі Європи й Америки в першій половині XIX ст. Романтики виступали проти нормативності класицистичного мистецтва, проти його канонів та обмежень. Визначальними для нього стали такі риси, як ідеалізм у філософії, історизм, апологія особистості, неприйняття буденності і звеличення „життя духу” (найвищими виявами його були мистецтво, релігія, філософія), культ почуттів, захоплення фольклором, інтерес до фантастики та ін.

Рубаї, множина Рубаят – чотиривірш, як правило, філософського змісту за схемою римування: ааба чи аааа (різновид монорими). Рубаї як викінчений мініатюрний віршовий твір, що виражає певну думку, підкреслену в останньому рядку строфи, – одна з найпопулярніших версифікованих форм у ліричній поезії народів Сходу, сягнула своєї досконалості в тюркомовному (Захіреддін Бабур) та іранському (Омар Хайям) літературному середовищі.

«**Русалка Дністровая**» – перший західноукраїнський альманах, виданий 1837 р. у Будапешті учасниками літературного гуртка «Руська трійця» М.Шашкевичем, Я.Головацьким та І.Вагилевичем.

Русальні пісні – вид календарної обрядової лірики, яка супроводжувала звичаєво-обрядові дії протягом «русального тижня», що за християнським календарем починається на Святу Трійцю, на 50 день після Великодня.

С

Сентименталізм (фр. sentimentalisme, від англ. sentimental, фр. sentiment – почуття) – один з основних напрямків в літературі і мистецтві другої половини

XVIII ст., для якого характерна абсолютизація людських почуттів і переживань, емоційне сприйняття того, що відбувається, культове ставлення до природи з елементами патріархальної ідеалізації.

Символізм (грец. symbolon – умовний знак, натяк) – стильова течія модернізму, яка виникла у Франції в 70-і рр. ХХ ст. і постала проти обмежених позитивістських тенденцій у мистецтві, дистанціювання довколишнього світу і людської душі, конфліктно непереборного протистояння ідеалу та дійсності. Базувалася на сформульованому Ш.Бодлером законі «відповідностей», розімкнутий у безкінечний, постійно оновлюваний світ, де відбувається «активне самоперетворення внутрішнього на зовнішнє», їх синтез. Йдеться про сутність, непізнавану за допомогою раціоналістичних засобів, а лише доступну інтуїції, на ірраціональній основі, що розкривається через натяк, осяяння, тобто через музику і поезію.

Синкретизм – поєднання або злиття несумісних і непорівнюваних образів мислення та поглядів.

Скоромовка – малий поетичний жанр дитячого фольклору. В її основі – дотепна гра скомпонованих важковимовних слів, ритмізованої, інколи римованої прози, призначена для тренування артикуляційного апарату дитини. Скоромовка виконує естетичну функцію, спонукає до словотворчості («В сіни Мусій сіно носив», «Надворі погода розмокропогодилася» тощо).

Сонет (італ. sonetto – звучати) – ліричний вірш, що складається з чотирнадцяти рядків п'ятистопного або шестистопного ямбу, власне, двох чотиривіршів (катрени) з перехресним римуванням та двох тривіршів (терцети) з усталеною схемою римування: абаб, абаб, ввд, еед або (рідше) перехресною абаб, абаб, вде, вде, тощо. Припускають, що зародкові початки сонета губляться в поезії провансальських трубадурів, але постав він в Італії. Першими сонетами вважають твори Ф. да Барберіні й А. да Темпо. Остаточної форми йому надав, встановив чисельність рядків і порядок рим Ф.Петрарка (1304 – 1374). Сонет проходить через всю історію європейської та світової літератури, розкриваючись у поезії П.Ронсара у Франції (XVI ст.) та В.Шекспіра в Англії (XVII ст.).

Соціально-психологічна проза – різновид реалістичної прози, де на перший план виступають соціальні проблеми у їх зв'язку з психологією окремої людини як представника певної суспільної верстви.

Стиль (від грец. «грифель для писання») – ідейно-художня своєрідність творчості письменника. Відома формула Жоржа Луї Леклерка Бюффона: «Стиль – це людина». Саме зі стилем пов'язується уявлення про цілісність художнього твору, він є втіленням єдності всіх його компонентів (образної системи, художньої мови, жанру, композиції, фабули, ритму, інтонації тощо).

Структуралізм – літературознавчий напрям, який сформувався і розвивався в 1920-1940-х рр. ХХ ст., запозичивши із математики концепцію структури в її трьох проявах – цілісності, трансформації та саморегуляції, і перенісши їх на структуру художнього твору. Завдання структурного аналізу художнього твору – не спроба виявити його унікальність і неповторність, ідейне навантаження, а пошук внутрішніх закономірностей його побудови, виявлення узагальнено-абстрактних ознак (наприклад, жанру), які властиві всім літературним текстам не залежно від часу написання і їх конкретного змісту.

Сцена – один з класичних наративних темпів, який виражається у тому, що час розповіді дорівнює часові історії.

Сюжет (фр. sujet – тема, предмет) – подія чи система подій, покладена в основу епічних, драматичних, інколи ліричних творів, спосіб естетичного освоєння й осмислення, організації подій (художньої трансформації фабули), рух характерів у художньому часі й просторі.

Сюрреалізм – авангардистська течія, котра виникла у Франції спочатку в літературі, а згодом поширилася на малярство, скульптуру, інші види мистецтва. Термін ввів франц. поет Г.Аполлінер у значенні «новий реалізм». У 1924 р. з'являється маніфест сюрреалізму Андре Бретона. Вважається безпосереднім продовженням дадаїзму, живився філософськими джерелами інтуїтивізму (А. Бергсон), фантазійного мислення (В.Дільтей) та фройдизму (З. Фройд), особливу роль у творчій діяльності відводячи підсвідомому та несвідомому, реалізованому через прийоми автоматичного письма, правила випадковості, сновидіння тощо, т.зв. повсякденне чудо – незвичайне співпадіння як доказ існування іншої магічної

надреальності. Завдання митця – створити новий світ мистецтва, а потім перетворити і весь світ на світ, вільний від оков раціональності. Свобода від влади розуму утверджувалася через груповий гіпнотичний транс, інтерес до окультизму, відмова від авторства.

Т

Театр жорстокості або крютотичний театр – нова театральна концепція Антонена Арто, яка руйнує звичне розуміння театру, викладена у книзі «Театр і його двійник». У розумінні Арто жорстокість – це свідомо покора необхідності, яка руйнує/знищує індивідуальність. У крютотичному театрі актор на сцені повинен опинитися в такому ж стані, як людина в межовій ситуації, а глядачі повинні стати не глядачами, а співучасниками того, що відбувається на сцені. Це є необхідною умовою досягнення катарсису. Основний акцент робиться на тому, що актор на сцені виявляє ідею жорстокості до себе самого.

Теорія літератури – галузь літературознавства, яка досліджує загальні проблеми виникнення та розвитку жанрів, стилів та напрямів – спільні для різних епох та національних літератур (з врахуванням їх національної специфіки). Теорія літератури здійснює узагальнення і систематизацію висновків історії літератури на вищому теоретичному, методологічному рівні. Вона створює загальні схеми розвитку літературних явищ, систематизує факти, виводить загальні закони літературного процесу.

Терцина (італ. *terzina*, від *terza rima* – третя рима) – строфа з трьох рядків п'ятистопного ямба, в якій середній рядок римується з крайнім – першим і третім – у наступній строфі (аба бвб вгв гдг тощо), завершуючись окремим рядком, римованим з другим рядком попередньої строфи.

Трагедія класицизму базувалася на культурі античності та розуму. Конфлікт у творах П.Корнеля («Сід», «Горацій»), Ж.Расіна («Федра») виник між почуттями героїв і їх обов'язками перед державою. Особисте й державне переплелось у непримиренному двобої. Пізніше, в епоху Просвітництва, конфлікт у Т. змінюється. Наприклад, у творах Вольтера його герої Заїра, Сеїд гинуть, обстоюючи

просвітницькі ідеї, борючись з прибічниками соціального та національного гніту, фанатизму у вірі.

«Три єдності» («єдність часу», «єдність місця», «єдність дії») – умовне позначення трьох правил, що визначають організацію художнього часу, художнього простору і подій у драматургії. Дотримання «Т.є.» було обов'язковим в епоху класицизму. «Єдність часу» – правило максимального наближення часу, що був відтворений в трагедії або комедії, до тривалості вистави; категорично не дозволялося, щоб час дії перевищував добу. «Єдністю місця» передбачалося, що місце подій п'єси не могло змінюватися; на сценічному майданчику мав бути зображений тільки один простір (дія не могла переходити з будинку на вулицю чи з будинку в інший будинок). «Єдність дії» – правило, відповідно до якого у п'єсі мала бути зображена тільки одна подія. «Єдність дії» була продиктована естетикою класицизму, яка понад усе цінувала гармонію і стрункість у мистецтві.

Троп (грецьк. τροπος – зворот) – слово, вживане у переносному значенні для характеристики будь-якого явища за допомогою вторинних смислових значень, актуалізації його „внутрішньої форми” (О. Потебня).

У

Усна народна творчість – це художньо-словесна творчість народу в сукупності її видів і форм, де засобами мови збережено знання про життя і природу, давні культури і вірування, а також відбито світ думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії.

Ф

Фабула (лат. fabula – байка, розповідь, переказ, казка, історія) – один із невід'ємних чинників сюжету, його ядро, що визначає межі руху сюжету в часі й просторі; розповідь про події, змальовані в епічних, драматичних, ліро-епічних творах.

Фантастика (від гр. phantastike – здатність уявляти) – витворені людською уявою неймовірні картини й образи, яких не буває у дійсності, вигадка. Вона

заснована на враженнях від дійсності, а її характер залежить від світогляду письменника.

Фарс – вид народного театру і літератури, в якому органічно поєднувалась гостра комедійність із життєвими реаліями.

Фасилітативна компетентність – здатність читача та викладача чи вчителя бути організатором, консультантом і партнером, жити і діяти компетентно і гуманно в літературно-мистецькому просторі, емпатійно розуміючи один одного, з безумовно позитивним ставленням і повагою поза всякими умовами один до одного, відчувати себе рівним серед рівних, узгоджувати свої дії з діями партнерів, толерантно ставитися один до одного.

Фейлетон (франц. feuilleton – аркуш) – невеликий за обсягом жанр художньо-публіцистичної літератури злободенного характеру. Межуючи з художньою літературою, використовував багатство її зображально-виражальних засобів та мав власні різновиди.

Фемінізм – набір рухів та ідеологій, спрямованих на визначення, створення і захист рівних політичних, економічних і соціальних прав жінок. Це включає в себе прагнення до встановлення рівних можливостей для жінок у сфері освіти та зайнятості. Феміністка або фемініст це людина, яка є адвокатом або прихильником прав рівності жінок. Яскраво проявився в творчості О.Кобилянської, Лесі Українки.

Феміністична критика – напрям гуманітарних досліджень, що виник у руслі культурологічного фемінізму. Першопочатково феміністки боролися за рівні права із чоловіками (право голосу, вищої освіти, інтелектуальної праці, рівних ролей у суспільстві). Феміністична критика об'єднана на основі зосередження на жіночій проблемі або проблемах емансипації, часто набуває дуже радикальних форм.

Феноменологія – це загально філософська течія, яка вплинула на розвиток літературознавства ХХ ст., засновником якої був німецький філософ Едмунд Гуссерль, який намагаючись перетворити філософію у строгу науку, обґрунтував, що всі феномени можна описати (т.зв. «deskриптивна феноменологія») або інтуїтивно сприйняти їхню трансцендентальну сутність, не залежно від інших чинників, які є поза об'єктами. Його послідовники (М.Шелер, М.Гайдеггер, Р.Інґарден)

запровадили феноменологічний метод в етику, естетику, психологію, соціологію і літературознавство.

Фентезі (англ. *fantasy*: ідея, вигадка) – жанровий різновид фантастики, в якому використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, рицарського епосу, змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями. Такі твори не підлягають логічному тлумаченню як належні до наукової фантастики, тому при їх аналізі не використовують жодних мотивувань.

Фокалізація – перспектива, з якої висвітлюються розказані ситуації і події.

Фольклор (англ. *folklore* – народна мудрість) – усна поетична народна творчість, характерними ознаками якої є колективність творення, масовість побутування, анонімність та багатоваріантність у виконанні. Народна творчість стала компонентом української етнопедагогіки, що відобразилося в текстах українського дитячого фольклору.

Формалізм – метод вивчення художньої літератури, зокрема аналізу творів як органічної єдності змісту і форми, спрямований переважно на дослідження форми. Традиція детального глибинного аналізу форми твору була закорінена в естетиці античності, де важлива роль відводилася формі твору і були закони творення кожного жанру, яких повинен був дотримуватися автор (напр., риси віршування, і закони композиції). Перша цілісна концепція такого аналізу була розроблена російськими літературознавцями 1910-1920 рр. і отримала назву формальної школи або формалізму. Передумовою розробки формального методу був крах гуманізму, який призвів до відходу від основ духовності. Тому в літературознавстві з'явилася тенденція в художньому творі аналізувати його форму, а не ідею (яка передбачала аналіз моральних чинників, ідеології). Різке протиставлення форми змісту виявляло нівелювання духовних цінностей і сенсів.

Формування літературознавчих понять – цілеспрямований розвиток узагальнених знань, пов'язаних з осмисленням літературних фактів і явищ, літературного процесу загалом. Основні етапи: початковий, аналітичний, синтетичний.

Футуризм (лат. *futurum* – майбутнє) – напрям авангардизму ХХ ст. Виник в Італії 1909 як альтернатива кубізму. Як відгалуження модернізму він

протиставився йому неприйняттям вічних цінностей, захоплювався акцентуванням «грубих» речей, екстраполюванням сучасного в майбутнє, позбавлене «вантажів» будь-яких традицій, нібито зайвих при розбудові ні на що не схожої культури за останнім словом науки і техніки.

Х

Художнє пізнання – складний процес осягнення змісту і значення художнього твору, внаслідок чого у читача формується адекватне уявлення про мистецтво слова, людину і суспільство, накопичується досвід життєдіяльності й відбуваються особистісні зрушення в психічному розвитку.

Щ

Шкільна драма – жанр драматичної літератури, який творили в Україні в XVII-XVIII ст. викладачі та студенти тогочасних шкіл та колегіумів.

Щоденник – літературно-побутовий жанр, фіксація побаченої, почутої, внутрішньо пережитої події, яка щойно сталася. Щ. пишеться для себе і не розрахований на публічне сприймання, у ньому нотуються переважно явища особистого життя, здебільшого у монологічній формі, хоча може бути й внутрішньо діалогічна (полеміка із самим собою, з уявним опонентом тощо). Ці ознаки особистого Щ. сприяли його поширенню у художній літературі, особливо наприкінці XVIII ст., коли поглиблювався інтерес до людської душі, що притаманне сентименталізму («Сентиментальні мандри» Л.Стерна). Певні особливості Щ. використовувались у пригодницькій літературі, скажімо, у Ж.Верна, філософських текстах («Щоденник знадника» С.К'єркегора) і т.п. В українській літературі відомі Щ., котрі стали незамінними історичними та духовними документами, написані Т.Шевченком, О.Довженком, У.Самчуком та ін.